Public Profits Sp. z o.o.

Bazar Poznański
ul. Paderewskiego 8
61-770 Poznań
tel. 061 851 02 16
fax 061 851 02 26

www.publicprofits.pl
biuro@publicprofits.pl

NIP 782-11-21-903
Regon 630582129

STRATEGIA ROZWOJU KULTURY W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM NA LATA 2006-2015

Poznań, czerwiec 2006

Spis treści

DIAGNOZA KLUCZOWYCH ASPEKTÓW FUNKCJONOWANIA KULTURY 4
1. Wstęp 5
2. Inwentaryzacja infrastruktury służącej kulturze w województwie śląskim 8
   2.1. Teatry i instytucje muzyczne 8
   2.2. Kina 11
   2.3. Muzea 14
   2.4. Galerie 17
   2.5. Zabytki 18
   2.6. Szkolnictwo artystyczne 21
   2.7. Domy i ośrodki kultury, kluby oraz świetlice 21
   2.8. Biblioteki 22
   2.9. Infrastruktura dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich 26
3. Oferta w zakresie kultury 28
   3.1. Teatry i instytucje muzyczne 28
   3.2. Kina 29
   3.3. Muzea 32
   3.4. Galerie 33
   3.5. Domy kultury, ośrodki kultury, kluby i świetlice. 33
   3.6. Wydawnictwa 33
   3.7. Biblioteki 34
4. Uczestnictwo w kulturze 36
   4.1. Teatry i instytucje muzyczne 36
   4.2. Kina 37
   4.3. Muzea 41
   4.4. Galerie 42
   4.5. Biblioteki oraz księgozbiór prywatny 42
5. Wydatki na kulturę w województwie śląskim 47
   5.1. Wydatki budżetów województw na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w latach 2001-2004. 47
   5.2. Wydatki budżetów powiatów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. 48
   5.3. Wydatki budżetów miast na prawach powiatów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego 49
   5.4. Wydatki budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w latach 2001-2004. 50
   5.5. Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. 51
   5.6. Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę na kulturę i rekreację 52
6. Aktywność organizacji pozarządowych w rozwoju kultury 54
7. Analiza zmian wybranych wskaźników w roku 2000 i 2004 54
   7.1. Teatry i instytucje muzyczne 54
   7.2. Kina 55
   7.3. Muzea 55
   7.4. Galerie 55
   7.5. Biblioteki i filie 55
8. Zakończenie 57

BILANS STRATEGICZNY KULTURY ... 58
1. Mocne i słabe strony funkcjonowania kultury w regionie ... 59
2. Szanse i zagrożenia rozwoju kultury w regionie ... 61

USTALENIA STRATEGICZNE ... 63
1. Obszary problemowe ... 64
2. Wizja rozwoju kultury w Województwa Śląskim. ... 65
3. Cele strategiczne i kierunki działań ... 67

WDRAŻANIE I MONITORING STRATEGII ... 72
1. Wstęp ... 73
2. System wdrażania Strategii ... 73
   2.1. Instrumenty wdrażania ... 73
   2.2. Organy odpowiedzialne za wdrażanie ... 73
3. Monitoring oraz raportowanie realizacji Strategii ... 74
   3.1. Ewaluacja realizacji Strategii ... 76
   3.2. Wskaźniki monitoringu realizacji Strategii ... 77
   3.3. Raportowanie ... 82
4. Potencjalne źródła finansowania ... 82

ANEKS ... 87
1. Spójność dokumentów strategicznych szczebla krajowego i regionalnego ze Strategią rozwoju kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2015 ... 88
2. Spis map ... 90
3. Spis tabel ... 91
4. Spis wykresów ... 91
5. Spis rysunków ... 92
6. Bibliografia ... 92

DIAGNOZA KLUCZOWYCH ASPEKTÓW FUNKCJONOWANIA KULTURY

1. Wstęp

Kultura to całokształt materialnego i duchowego dorobku ludzkości gromadzony, utrwalany i wzbogacany w ciągu jej dziejów, przekazywany z pokolenia na pokolenie[1]. Uczestnictwo w kulturze kształtuje i rozwija osobowość człowieka, buduje strefę wartości, umożliwia realizację twórczych uzdolnień, rozwija wrażliwość i wyobraźnię, warunkuje korzystne społecznie zmiany. Oferta instytucji kultury oraz innych podmiotów zajmujących się działalnością kulturalną zwiększa atrakcyjność regionu dla mieszkańców, turystów i inwestorów, a jej rozwój korzystnie wpływa na tworzenie się nowych miejsc pracy oraz podniesienie jakości życia mieszkańców.

Kultura odgrywa istotną rolę zarówno w społecznym jak i gospodarczym rozwoju regionów. W województwie śląskim, charakteryzującym się różnorodnością kulturową oraz silnym utożsamianiem się społeczności lokalnych z własną kulturą, jej rozwój polegać powinien zarówno na popularyzowaniu, utrwalaniu i pielęgnowaniu dotychczasowych osiągnięć, jak również na motywowaniu twórców do rozwoju i poszukiwania nowych inspiracji.

Poniższa diagnoza jest punktem wyjścia do opracowania spójnego dokumentu planistycznego, który na podstawie dokonanej analizy sytuacji wyjściowej wyznaczy strategiczne cele rozwoju kultury w województwie śląskim oraz wskaże kierunki działań.

Diagnoza kluczowych aspektów funkcjonowania kultury zawiera szczegółową inwentaryzację infrastruktury oraz oferty kulturalnej. Dokument ten stanowi również próbę oszacowania zakresu uczestnictwa w tej ofercie. W diagnozie omówiono także finansowanie kultury ze środków jednostek samorządu terytorialnego.

Przegląd i analiza porównawcza wyżej wymienionych aspektów została opracowana w oparciu o administracyjny podział terytorialny województwa (167 gmin oraz 36 powiatów, w tym 17 powiatów ziemskich i 19 miast na prawach powiatów, zwanych powiatami grodzkimi). W diagnozie, w celach porównawczych, wykorzystano także określony w „Strategii rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2020" podział województwa na cztery subregiony, tzw. obszary polityki rozwoju:

I. subregion północny, w którym zamieszkuje 11,44% ludności województwa, w skład którego wchodzą:

- 4 powiaty (w tym 1 miasto na prawach powiatu – Częstochowa oraz 3 powiaty ziemskie: kłobucki, częstochowski, myszkowski);
- 31 gmin (w tym 2 miejskie, 6 miejsko – wiejskich oraz 23 gminy wiejskie);

II. subregion środkowy, w którym zamieszkuje 61,14% ludności województwa, w skład którego wchodzą:

- 22 powiaty (w tym 14 miast na prawach powiatów: Dąbrowa Górnicza, Świętochłowice, Siemianowice Śląskie, Piekary Śląskie, Bytom, Zabrze, Gliwice, Ruda Śląska, Chorzów, Jaworzno, Sosnowiec, Mysłowice, Katowice, Tychy oraz 8 powiatów ziemskich: lubliniecki, zawierciański, będziński, tarnogórski, gliwicki, mikołowski, pszczyński, bieruńsko – lędziński);
- 73 gminy (w tym 33 miejskie, 9 miejsko – wiejskich, 31 wiejskich);

III. subregion zachodni, w którym zamieszkuje 13,70% ludności województwa, w skład którego wchodzi:

[1] Słownik Języka Polskiego PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN S.A., wersja elektroniczna 1.0, 2004r.

- 6 powiatów (w tym 3 miasta na prawach powiatów: Rybnik, Żory, Jastrzębie Zdrój oraz 3 powiaty ziemskie: raciborski, rybnicki, wodzisławski);
- 25 gmin (w tym 8 miejskich, 3 miejsko – wiejskie, 14 wiejskich);

IV. subregion południowy, w którym zamieszkuje 13,72% ludności województwa, w skład którego wchodzą:

- 4 powiaty (w tym 1 miasto na prawach powiatu - Bielsko – Biała oraz 3 powiaty ziemskie: bielski, cieszyński, żywiecki);
- 38 gmin (w tym 6 miejskich, 4 miejsko – wiejskie, 28 wiejskich).

Warto dodać, że centrum subregionu środkowego obejmuje Aglomerację Górnośląską, w której mieszka ponad 2 miliony mieszkańców. Tak duże zagęszczenie ludności w tym obszarze determinuje i wyjaśnia wiele podanych w diagnozie wskaźników, jest także znaczącym czynnikiem dla rozwoju kultury w całym województwie.

Analizie poddane zostały w przeważającej mierze dane statystyczne za rok 2004, w końcowej części diagnozy omówiono także najistotniejsze zmiany w stosunku do roku 2001. Podział województwa na subregiony przedstawia mapa 1-1.

Mapa 1-1. Powiaty w subregionach województwa śląskiego w roku 2004.

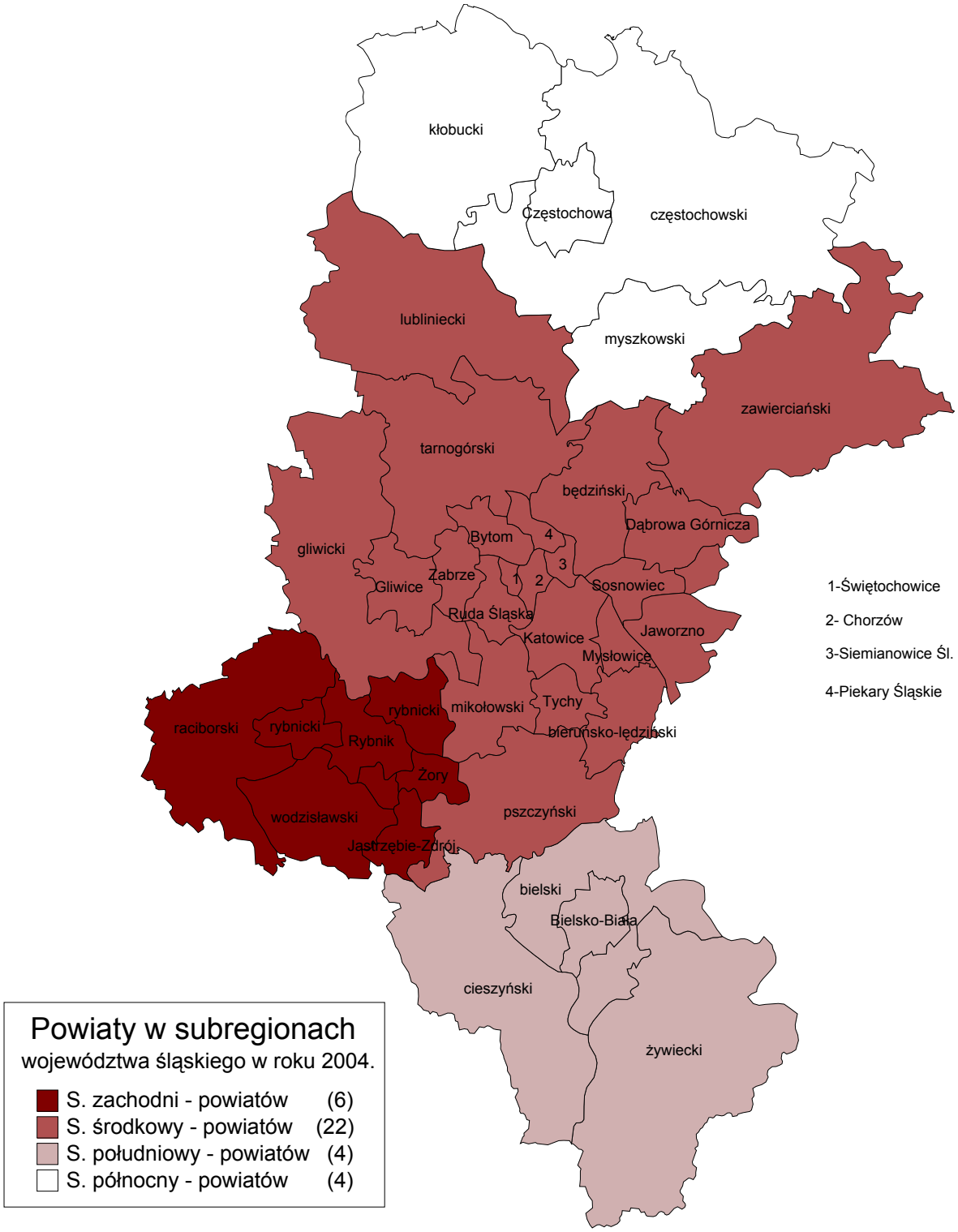

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

Jako źródła danych służących opracowaniu „Diagnozy kluczowych aspektów funkcjonowania kultury w województwie śląskim" posłużyły przede wszystkim następujące publikacje:

- „Kultura w 2004 r." opublikowana przez Główny Urząd Statystyczny;
- „Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych" opublikowany przez Krajowy Ośrodek Badania i Dokumentacji Zabytków,
- „Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego 2004" wydany przez Urząd Statystyczny w Katowicach;
- „Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków" opracowana przez Wyższą Szkołę Finansów i Zarządzania w Warszawie;
- „Strategia rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2020" wydana przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego;
- „Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013" wydana przez Ministerstwo Kultury;
- „Strategia rozwoju turystyki w Województwie Śląskim na lata 2004 – 2013" przygotowana przez Górnośląską Wyższą Szkołę Handlową w Katowicach;
- „Zmiany demograficzne i ich wpływ na kształtowanie usług społecznych i rozwój gospodarki regionu", ekspertyza przygotowana przez grupę doradczą Sienna;
- Projekt „Diagnozy stanu zachowania zabytków województwa śląskiego" sporządzonej na potrzeby wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami przez Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego w Katowicach.

W opracowaniu wykorzystano również dane Głównego Urzędu Statystycznego pochodzące z Banku Danych Regionalnych a także dostępne w serwisach internetowych województwa śląskiego informacje na temat kultury (www.silesia-region.pl; www.silesiakultura.pl) oraz publikowane w Internecie informacje na temat poszczególnych instytucji i ośrodków kultury.

2. Inwentaryzacja infrastruktury służącej kulturze w województwie śląskim

Województwo śląskie jest ważnym ośrodkiem kultury w Polsce. Wyrazem tego jest bogata i zróżnicowana baza instytucji i organizacji kulturalnych. Jednocześnie województwo charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem terytorialnym i demograficznym, a także nierównomiernym rozmieszczeniem profesjonalnych instytucji kultury – zakres oferty kulturalnej jest szczególnie bogaty w subregionie centralnym województwa oraz w dużych ośrodkach miejskich.

W tej części opracowania poddano szczegółowej analizie porównawczej infrastrukturę kulturalną województwa śląskiego, obejmującą w szczególności: teatry i instytucje muzyczne, kina, muzea, galerie, zabytki, szkolnictwo artystyczne, domy i ośrodki kultury, kluby oraz świetlice a także biblioteki.

2.1.Teatry i instytucje muzyczne

Województwo śląskie to znaczący ośrodek teatralny, w którym funkcjonują 23 teatry i instytucje muzyczne, posiadające łącznie 8 631 miejsc na widowni. To blisko 13% miejsc w skali całego kraju (więcej miejsc dla widzów teatralnych i muzycznych posiada wyłącznie województwo mazowieckie).

Zdecydowana większość teatrów i instytucji muzycznych (17 spośród 23) znajduje się w subregionie środkowym. W pozostałych subregionach występują po dwie instytucje tego typu.

Mapa 2-1. Teatry i instytucje muzyczne według województw w roku 2004.

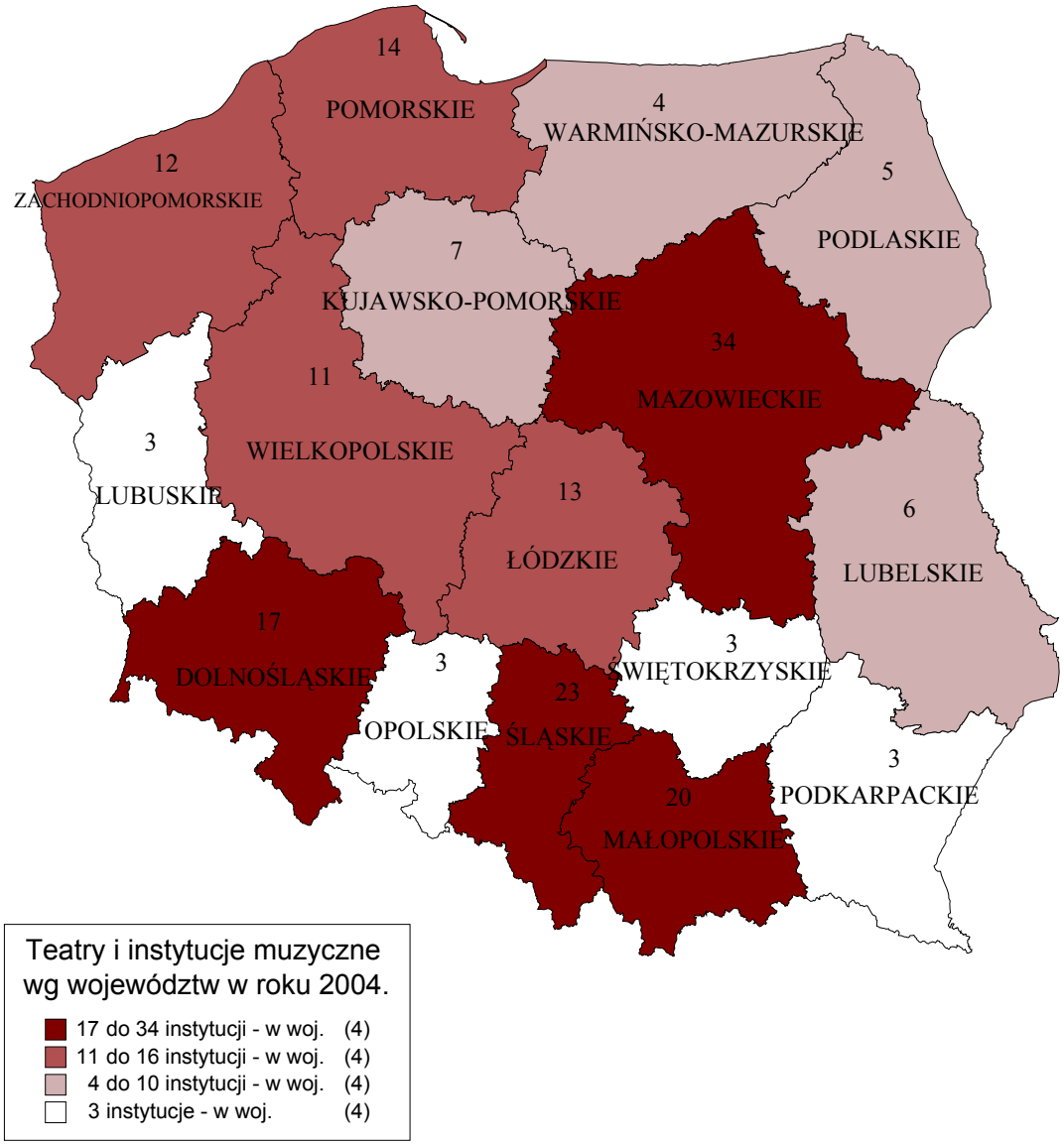

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

Na tysiąc mieszkańców przypada ponad 1,8 miejsc na widowni teatrów i instytucji muzycznych (na jedno miejsce w teatrze przypada zatem 555,5 mieszkańców), co lokuje je na 11 miejscu w kraju – nie jest to już tak wysoka pozycja, jak wynikająca z liczby miejsc na widowni ogółem, lecz nadal wartość ta znajduje się minimalnie powyżej średniej krajowej wynoszącej 1,77 miejsc na tysiąc mieszkańców. Powyższa zależność pojawiała się będzie jeszcze wielokrotnie. Podawane w liczbach bezwzględnych dane ilustrujące zasób regionu – jego infrastrukturę, ofertę kulturalną - są wysokie i sytuują województwo na czołowych miejscach w kraju, jednakże w przeliczeniu na mieszkańca wartość ta jest często poniżej średniej krajowej.

Wśród teatrów i instytucji muzycznych przeważają teatry dramatyczne (m. in. Teatr Śląski im. St. Wyspiańskiego w Katowicach, Teatr Zagłębia w Sosnowcu, Teatr Nowy w Zabrzu,

Teatr Polski w Bielsku – Białej, Teatr im. A. Mickiewicza w Częstochowie) Funkcjonują tu trzy teatry lalkowe: Śląski Teatr Lalki i Aktora „Ateneum" w Katowicach, Teatr Lalek „Banialuka" im. Jerzego Zitzmana w Bielsku-Białej, Teatr Dzieci Zagłębia im. Jana Dormana w Będzinie, trzy teatry kwalifikowane do teatrów muzycznych: Teatr Rozrywki w Chorzowie, Gliwicki Teatr Muzyczny oraz baletowy Śląski Teatr Tańca w Bytomiu. Województwo może pochwalić się także trzema filharmoniami: Filharmonią Częstochowską w Częstochowie, Filharmonią Śląską w Katowicach i Filharmonią Zabrzańską w Zabrzu. Wśród instytucji muzycznych wymienić należy również Operę Śląską w Bytomiu. Procentowy udział filharmonii w stosunku do wszystkich instytucji tego typu w kraju wynosi 14%. Na podobnym poziomie procentowym kształtuje się udział teatrów muzycznych województwa.

Jedną z trzech instytucji kultury w Polsce zajmujących się artystycznym opracowaniem folkloru jest Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk" im. Stanisława Hadyny (mający swoją siedzibę w kompleksie pałacowo - parkowym w Koszęcinie k. Lublińca). Zespół wykonuje pieśni, przyśpiewki i tańce wielu polskich regionów, koncertując w licznych miastach Polski, Europy i świata.

Wyróżniającą cechą regionu jest silnie rozwinięty ruch folklorystyczny. Działa tu ponad 90 grup folklorystycznych, przy czym największa ich koncentracja występuje w Śląsku Cieszyńskim (17 zespołów) i Beskidzie Żywieckim (16 zespołów).

Jak już wynika z powyższego opisu Województwo Śląskie jest znaczącym ośrodkiem muzycznym. Działa tutaj aż pięć orkiestr symfonicznych. Znani w kraju (i poza jego granicami) są wybitni kompozytorzy, dyrygenci i. artyści wywodzący się z Akademii Muzycznej w Katowicach, tworzący i pracujący dla Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia w Katowicach, Filharmonii w Katowicach, Zabrzu i Częstochowie, Opery Śląskiej w Bytomiu, Teatru Muzycznego w Gliwicach. Spośród najważniejszych zespołów kameralnych wymienić należy Kwartet Śląski, Cameratę Silesia oraz orkiestrę Aukso.

Muzykę na terenie Śląska upowszechniają również: Instytucja Promocji i Upowszechniania Muzyki „Silesia" oraz Polski Związek Chórów i Orkiestr.

Ważną rolę w popularyzacji oferty kulturalnej pełnią instytucje i obiekty użyteczności publicznej udostępniające widzom hale i sale widowiskowe. Do najważniejszych tego typu obiektów należą:

- katowickie Przedsiębiorstwo Widowiskowo – Sportowe „Spodek", dysponujące kompleksem w skład którego wchodzi hala widowiskowo – koncertowa mogąca pomieścić 10 000 widzów, jak również hotel, lodowisko oraz sala gimnastyczna;
- Górnośląskie Centrum Kultury (siedziba Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia) dysponujące salą koncertową z miejscami dla 1 008 osób, salą teatralną mieszczącą 150 osób, aulą na 300 osób oraz dwiema salami kameralnymi;
- Wojewódzki Ośrodek Kultury i Sportu „Stadion Śląski" w Chorzowie organizujący liczne masowe imprezy sportowe i kulturalne, których widownia sięga 47 tysięcy osób;
- Dom Muzyki i Tańca w Zabrzu posiadający salę widowiskową mogącą pomieścić 1 935 widzów;
- Hala Widowiskowa Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Jastrzębiu Zdroju (posiadająca 1 400 miejsc siedzących na widowni oraz około 500 miejsc na parkiecie);
- Rybnickie Centrum Kultury posiadające salę widowiskową na 650 miejsc oraz salę kameralną.

2.2.Kina

Województwo śląskie ma dobrze rozwiniętą sieć kin – liczba tego typu obiektów większa jest jedynie w województwie mazowieckim (liczba kin wyższa jest od średniej krajowej, która wynosi 34 obiekty). W 56 kinach stałych znajduje się 96 sal kinowych, a w nich 26 690 miejsc. W województwie znajduje się aż 8 kompleksów kinowych typu „multiplex" oraz dwa kina przystosowane do oglądania filmów w technologii trójwymiarowej IMAX. Liczba miejsc na widowni w przeliczeniu na 1 tysiąc mieszkańców wynosi 5,7 i jest niższa od średniej krajowej wynoszącej 5,9. Relatywnie duża liczba miejsc na widowni jest więc niwelowana przez wysoką liczbę mieszkańców regionu (na jedno miejsce kinowe przypada zatem ponad 175 osób).

Wykres 2-1. Liczba kin stałych według województw w roku 2004.

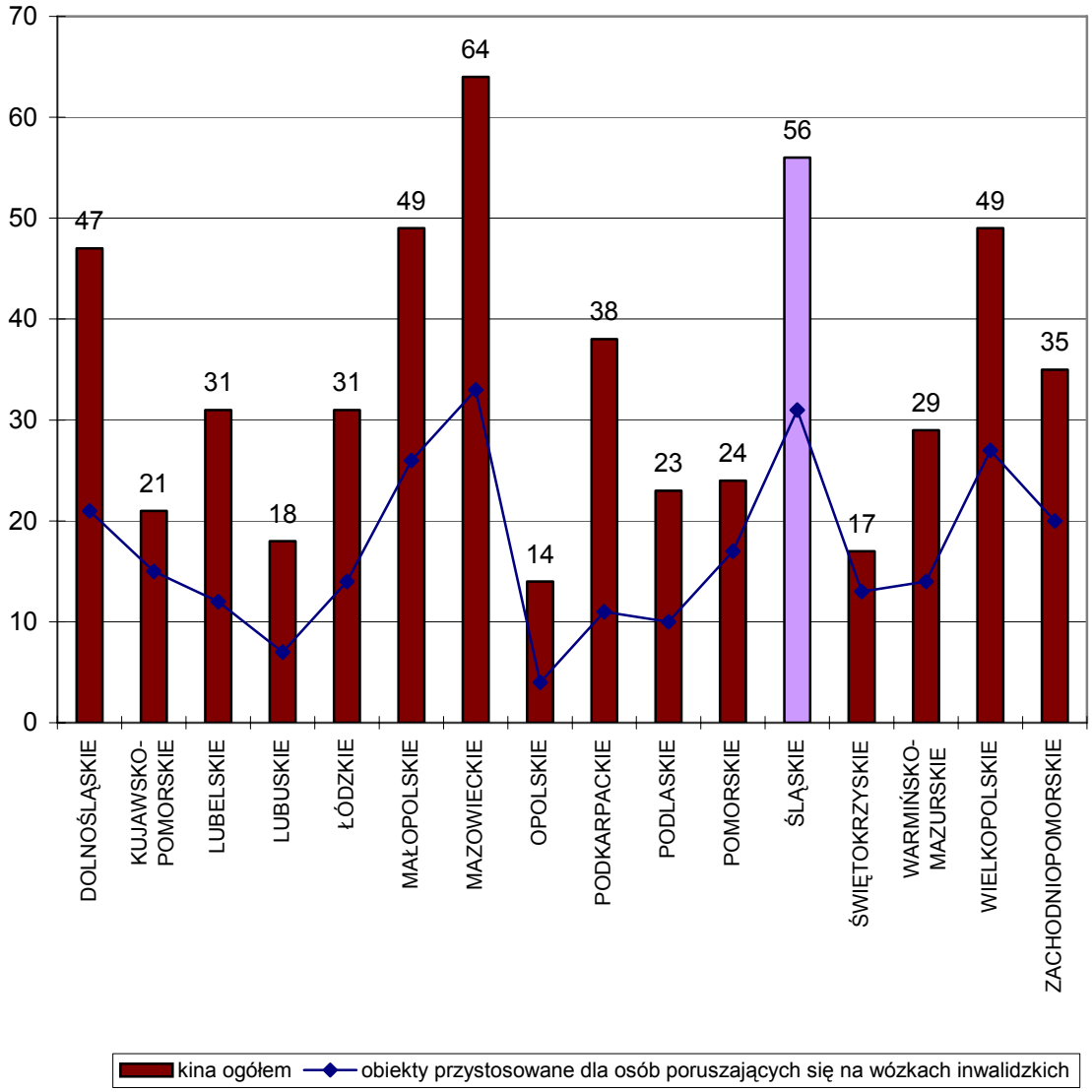

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

Większość kin znajduje się w miastach, wyłącznie 2 kina zlokalizowane są na terenach wiejskich. Rozmieszczenie kin w subregionach charakteryzuje znaczna nierównomierność. Aż połowa obiektów znajduje się w subregionie środkowym (należy dodać, iż jest to najbardziej zurbanizowany subregion, a zatem koncentracja kin w tym regionie ma związek

z lokalizacją kin w miejscach najgęściej zaludnionych). W subregionie tym znajduje się również 66% ogółu miejsc na widowni województwa śląskiego.

Dostępność kin dla mieszkańców jest największa w subregionie zachodnim, gdzie na 1 000 mieszkańców przypada aż 8,2 miejsc kinowych (na 1 miejsce w kinie przypadają blisko 122 osoby), oraz w subregionie środkowym – 6,2 miejsca/1 000 mieszkańców (na 1 miejsce w kinie przypada ponad 161 osób). Najmniej miejsc na kinowej widowni na 1 000 mieszkańców przypada w subregionie południowym – 2,4 i północnym – 4,1.

Również na poziomie gmin wyraźna jest dysproporcja w rozmieszczeniu kin na mapie województwa. Kina znajdują się zaledwie w 39 gminach województwa śląskiego, a więc w 23% gmin w województwie Największa liczba kin znajduje się w gminach: Katowice (24 sale w 5 kinach), Rybnik (5 sal w 5 kinach) oraz Gliwice (3 sale w 3 kinach). Gminy Zabrze i Ruda Śląska na swoim terenie posiadają po 2 kina, jednakże dzięki dużej liczbie sal w tych obiektach, ich udział w ogólnej liczbie miejsc w Śląskiem jest dość znaczny i wynosi odpowiednio 13% oraz 7%. Na terenie województwa zauważyć można tendencję do wypierania małych kin przez multiplexy, co powoduje spadek liczby kin przy jednoczesnym wzroście liczby sal.

Rozkład kin w województwie śląskim w podziale na gminy przedstawia mapa 2-2. Widać na niej wyraźnie, iż 128 gmin województwa nie posiada obiektów kinowych.

Instytucją powołana do upowszechniania sztuki filmowej jest katowicka Instytucja Filmowa „Silesia Film". Do jej zadań należy: prowadzenie wszechstronnej działalności w zakresie promocji oraz upowszechniania filmu i kultury filmowej ze szczególnym uwzględnieniem województwa śląskiego, popularyzowanie regionalnej tradycji filmowej, wspieranie społecznego ruchu filmowego, dystrybucja i rozpowszechnianie filmów (w tym szczególnie filmów o walorach artystycznych), a także zarządzanie i administrowanie częścią kin na terenie województwa. Do najpoważniejszych zadań „Silesii Film" należy gromadzenie zbiorów archiwaliów pod nazwą „Filmoteka śląska". Zasób ten wzbogacany jest stale o materiały dokumentujące najważniejsze wydarzenia w regionie.

Mapa 2-2. Liczba kin stałych ogółem według gmin województwa śląskiego w roku 2004.

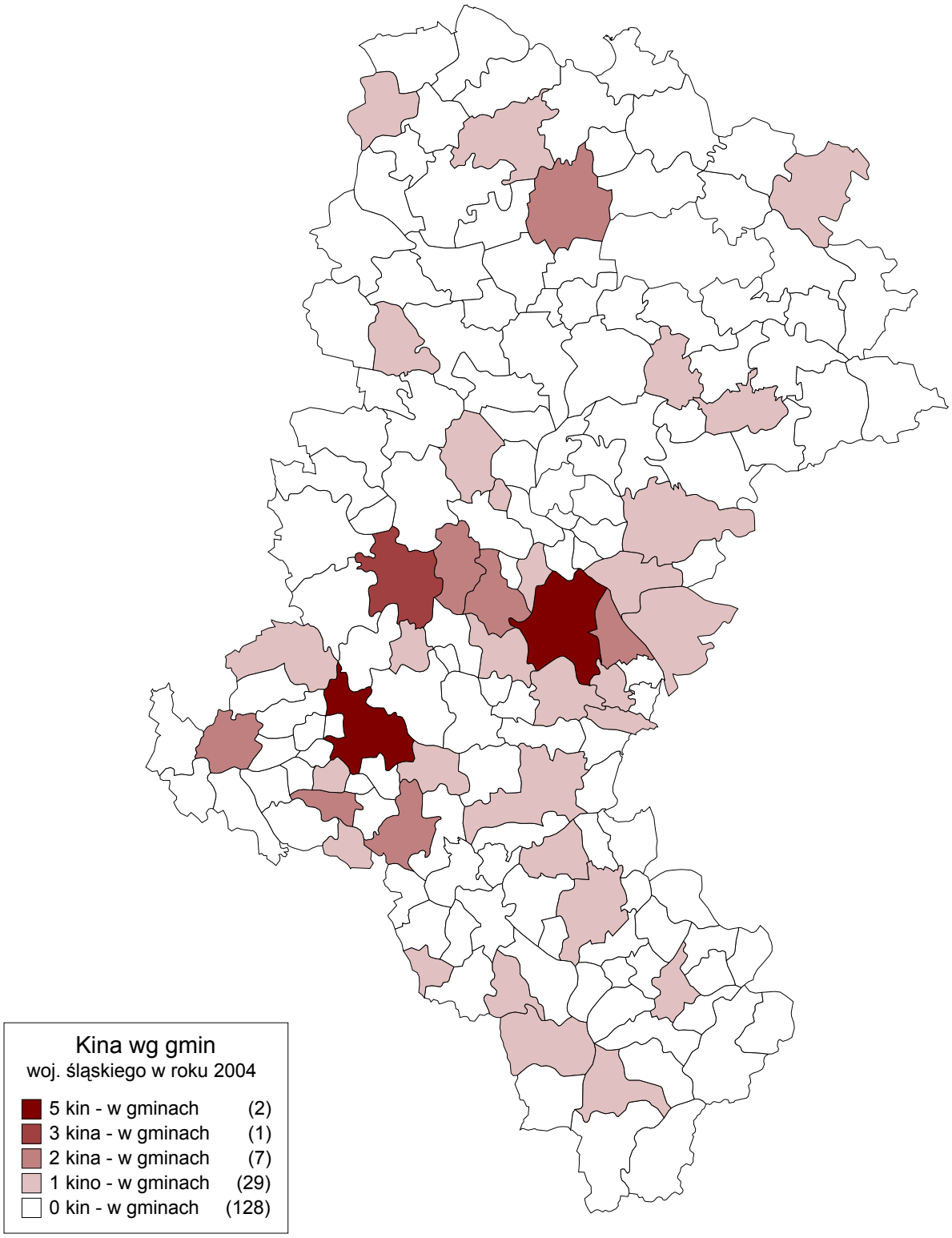

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

2.3.Muzea

Pielęgnowanie, ochrona, archiwizacja oraz popularyzowanie dorobku i dziedzictwa kulturowego regionu to najważniejsze zadania muzeów. Prezentując różnorodne zbiory i wiele specjalistycznych kolekcji, muzea dają świadectwo zróżnicowaniu kulturalnemu regionu. W całym województwie działają 44 muzea, w tym 11 oddziałów. Stanowi to tylko 7% wszystkich muzeów wraz z oddziałami na terenie kraju, jednak jest to wartość przewyższająca średnią (średnia liczba muzeów w województwach wynosi 42). Na terenie województwa zlokalizowane są trzy miejsca zakwalifikowane jako obiekty muzeum a także dwa parki etnograficzne,

Wykres 2-2. Liczba muzeów łącznie z oddziałami oraz liczba obiektów przystosowanych dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich według województw w roku 2004.

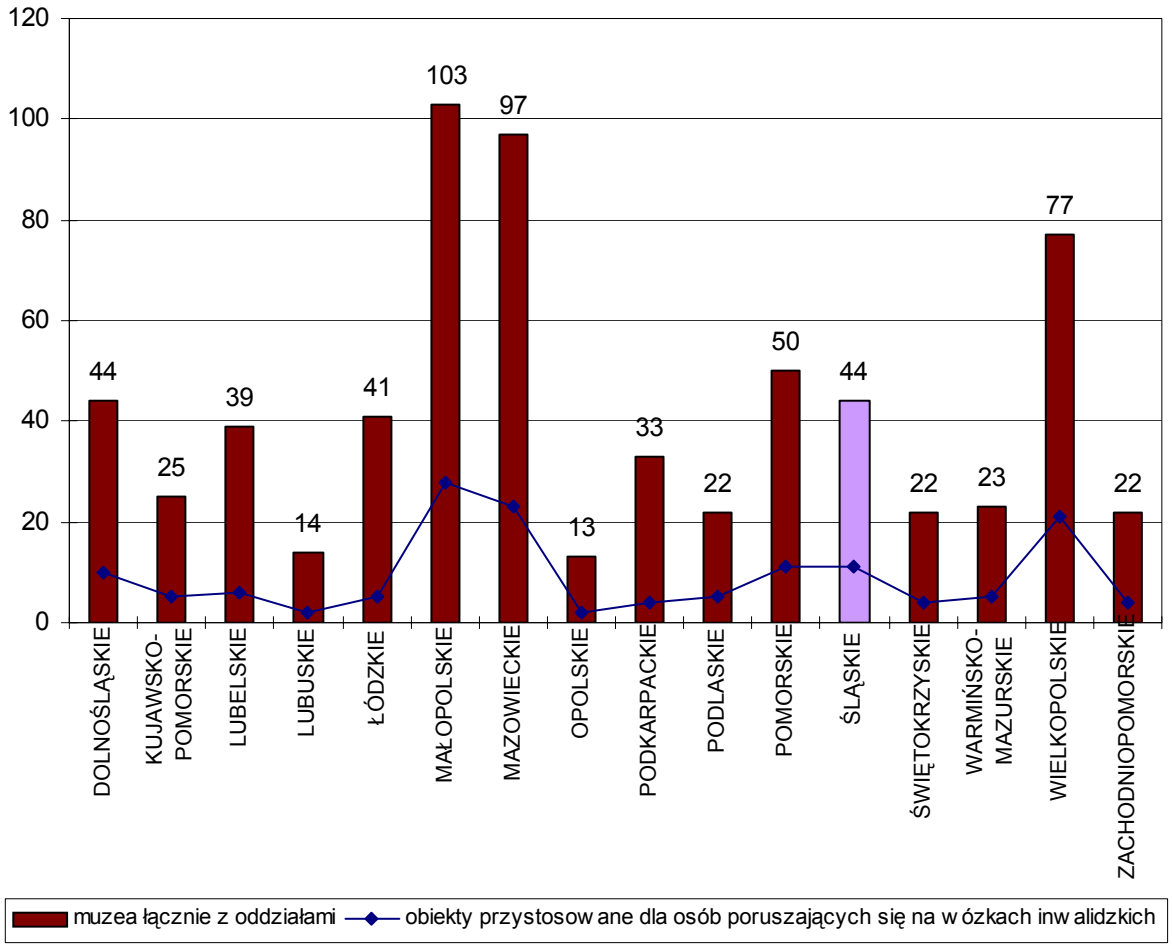

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

Do najważniejszych muzeów należą: Muzeum Śląskie i Muzeum Historii Katowic w Katowicach, Muzeum Zagłębia w Będzinie (zamek i pałac), Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu (wraz ze Skansenem Górniczym „Królowa Luiza"), Muzeum w Bielsku Białej (z oddziałami: Juliana Fałata w Bystrej Śląskiej, Muzeum Techniki i Włókiennictwa oraz Muzeum „Dom Tkacza"), Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Muzeum Produkcji Zapałek w Częstochowie (jedyne w Europie), Muzeum Częstochowskie wraz z Rezerwatem Archeologicznym (skansen będący zabytkiem kultury łużyckiej), Muzeum Chleba w Radzionkowie (jedyne w Polsce), Muzeum w Raciborzu (jedno z najstarszych w województwie), Muzeum Zamkowe w Pszczynie, Muzeum w Chorzowie oraz Muzeum w Gliwicach (z oddziałami: Willą Caro oraz Zamkiem Piastowskim), Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie, Muzeum Miejskie w Sosnowcu, Muzeum w Rybniku oraz

Muzeum w Wodzisławiu Śląskim. Do ważnych obiektów należy również skanseny: Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie i Zagroda Wsi Pszczyńskiej w Pszczynie.

Wbrew przemysłowemu stereotypowi województwo to także liczne miejsca pielgrzymkowe, z czego pięć z koronowanymi wizerunkami Matki Boskiej. Najbardziej znane jest sanktuarium Matki Bożej Częstochowskiej w Zespole Klasztornym oo. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie z przyklasztornym muzeum Skarbiec (arsenał z bogatymi i cennymi zbiorami). Do często odwiedzanych należą również: Sanktuarium Najświętszej Maryi Panny, Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich; Sanktuarium Matki Bożej Boguckiej w Bogucicach; Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Turzy Śląskiej; Sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej w Pszowie; Bazylika Matki Boskiej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej oraz Sanktuarium Matki Boskiej Lubeckiej w Lubecku.

Atrakcją regionu są trzy obiekty paramuzealne, z czego jeden to Śląski Ogród Zoologiczny w Chorzowie (posiadający 50 ha powierzchni, prawie 3 000 zwierząt - około 300 gatunków, odwiedzany corocznie przez około 400 000 zwiedzających); a dwa pozostałe to ogrody botaniczne: w Brynku (w powiecie tarnogórskim) i w Zabrzu. Ogród Zoologiczny jest częścią Wojewódzkiego Parku Kultury i Wypoczynku, w skład którego wchodzą również Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne, Wesołe Miasteczko, Stadion Śląski, Górnośląski Park Etnograficzny oraz liczne inne obiekty sportowo – rekreacyjne. Park Kultury i Wypoczynku jest zespołem obiektów ważnym dla rozwoju kultury.

Pomimo znacznej liczby muzeów w regionie, województwo śląskie zajmuje ostatnią pozycję w kraju pod względem liczby osób przypadających na placówkę muzealną (109 tys. osób w porównaniu do średniej w kraju – 57 tys. osób).

Większość muzeów i ich oddziałów zlokalizowanych jest na terenie subregionu środkowego. Ma tam swoją siedzibę 25 placówek, a więc ponad 58% tego typu obiektów w województwie. Na terenie subregionów: północnego oraz zachodniego znajduje się odpowiednio: jedno oraz cztery muzea wraz z oddziałami.

Więcej niż jedno muzeum znajduje się w gminach: Chorzów, Częstochowa, Gliwice, Ustroń i Zabrze (po dwa muzea lub oddziały muzeów w każdej z gmin), Pszczyna i Tarnowskie Góry (po trzy muzea lub oddziały muzeów w każdej z gmin) oraz w Bielsku-Białej i Katowicach (po cztery muzea lub oddziały muzeów w każdej z gmin). Wyraźne dysproporcje w rozmieszczeniu muzeów w gminach na terenie województwa śląskiego zobrazowano na mapie 2-3.

Mapa 2-3. Liczba muzeów (instytucji kultury) wraz z oddziałami według gmin województwa śląskiego w roku 2004 (na podstawie danych z GUS).

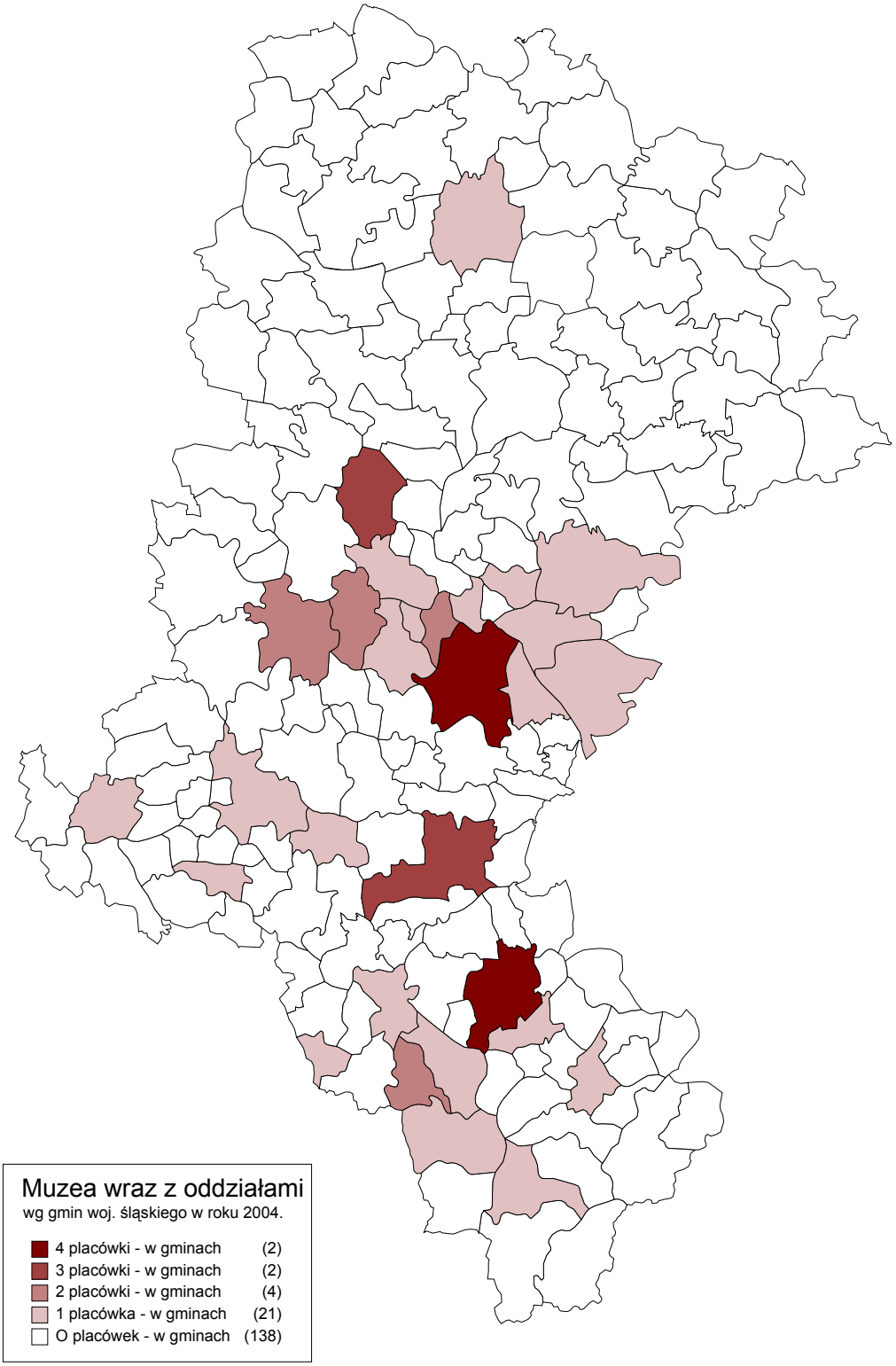

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

2.4.Galerie

Działalność wystawiennicza prowadzona jest poprzez 23 galerie (w tym 8 prowadzonych w ramach sektora prywatnego) oraz muzea. Stanowi to 8% wszystkich krajowych galerii (w Polsce jest ich 274 - na każde województwo przypada więc średnio 17 galerii). W mieście wojewódzkim – Katowicach, siedzibę ma jedynie 17% tych instytucji działających na terenie województwa, podczas gdy w Polsce średnio aż 63% galerii znajduje się na terenie miast wojewódzkich. Powyższy fakt można uznać za zaletę, gdyż dzięki rozmieszczeniu znacznej większości galerii poza stolicą województwa dostęp do wystaw jest łatwiejszy dla szerszej grupy osób.

Zdecydowanie największe zbiory zgromadziły galerie malarstwa. W dalszej kolejności liczne zbiory posiadają galerie grafiki i fotografii. Łącznie te trzy typy galerii posiadają ponad 87% zbiorów własnych wszystkich galerii województwa śląskiego.

Tabela 2-1. Zbiory własne galerii państwowych i samorządowych wg województw w dniu 31 XII 2004.

WOJEWÓDZTWA	Ogółem	W tym								
		malar-stwo	rzeźba	grafika	rysunek	Tkanina	szkło i cera-mika	foto-grafia	„nowe me-dia”	filmy o sztuce
P O L S K A	599 908	384 264	1 379	170 058	12 334	393	1 175	19 195	7 740	3 098
Dolnośląskie	2490	731	20	468	190	8	651	85	9	101
Kujawsko-pomorskie	524868	370716	200	148125	5538	15	186	18	-	69
Lubelskie	4256	774	17	330	3036	2	2	51	-	-
Lubuskie	7063	399	2	2246	164	2	1	3853	396	-
Łódzkie	14417	1691	41	11874	533	39	33	180	8	18
Małopolskie	16596	365	140	222	114	16	4	8666	7003	66
Mazowieckie	8432	1692	240	2831	492	66	11	275	47	2778
Opolskie	1236	600	18	101	39	39	25	289	120	5
Podkarpackie	2401	1290	205	407	373	17	21	87	1	-
Podlaskie	5489	1024	66	540	816	12	1	3024	6	-
Pomorskie	1557	651	65	515	206	75	16	8	7	14
Śląskie	**2951**	**1364**	**82**	**707**	**150**	**33**	**32**	**525**	**28**	**30**
Świętokrzyskie	4190	1040	147	808	297	19	88	1791	-	-
Warmińsko-mazurskie	1731	650	16	437	118	23	71	294	115	7
Wielkopolskie	1743	971	104	367	200	24	28	44	-	5
Zachodniopomorskie	488	306	16	80	68	3	5	5	-	5

Źródło: Raport GUS „Kultura w 2004r.”

Do ważnych ośrodków galeryjnych zaliczane są m. in.: Biura Wystaw Artystycznych w Katowicach i Bielsku – Białej, Miejską Galerię Sztuki w Częstochowie, oraz trzy galerie zlokalizowane na terenie Katowic: Galerię Związku Polskich Artystów Fotografików, Galerie Górnośląskiego Centrum Kultury oraz Galerię Związku Polskich Artystów Plastyków. W zakresie prezentacji sztuki współczesnej aktywnie działają również muzea, organizując liczne wystawy tymczasowe. W gromadzeniu zbiorów sztuki współczesnej specjalizuje się m.in. Muzeum Górnośląskie w Bytomiu.

Większość galerii zlokalizowana jest na terenie subregionu środkowego, gdzie znajduje się 13 z 23 galerii. Na terenie subregionu południowego znajduje się sześć galerii, a w subregionie północnym cztery W subregionie zachodnim brak tego typu instytucji.

2.5.Zabytki

Wyrazem bogactwa i zróżnicowania kulturowego województwa śląskiego są zabytki związane z kulturą przemysłową (między innymi fabryczne zespoły patronackie: Giszowiec, Nikiszowiec, podziemne wyrobiska w Zabrzu i Tarnowskich Górach), zabytki architektury mieszkalnej (m.in. 38 układów urbanistycznych, bytomska secesja), kompozycje krajobrazowe (m.in. 98 zabytkowych parków), zabytki „architektury militaris" (m.in. warownie jurajskie, śląski obszar warowny z lat 30. XX w.), pałace i rezydencje Charakterystyczne dla regionu są również drewniane budowle sakralne.

Na mapie kulturowego dziedzictwa szczególne miejsce zajmuje Częstochowa z Klasztorem Jasnogórskim (obiekt wpisany na listę pomników historii obok „Sztolni Czarnego Pstrąga" i Kopalni Zabytkowej Rud Srebrnonośnych w Tarnowskich Górach) i otaczającymi Jasną Górę historycznymi sanktuariami Gidle, Leśniów, Mrzygłód, Mstów, Św. Anna, Wielgomłyny, a także Bielsko-Biała, Cieszyn i ziemia cieszyńska, w tym najstarszy zabytek województwa – romańska rotunda z XI wieku.

Najcenniejsze obiekty wpisane są do rejestru zabytków (3414 wpisów). Ich liczba, z wyłączeniem zabytków archeologicznych, przeniesionych do skansenów i nieistniejących, ale nadal wpisanych do rejestru, wynosi 3 012, co stanowi 5% w skali kraju (ósme miejsce wśród województw). Zabytki wielkoobszarowe stanowią niespełna 2% obiektów znajdujących się na terenie województwa. W Śląskiem znajdują się również 402 wpisane do rejestru zabytki archeologiczne, przeniesione do skansenów (stały się eksponatami muzealnymi) i nieistniejące (przestały fizycznie istnieć, jednak nadal są wpisane do rejestru).

Wykres 2-3. Ogólna liczba zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz liczba zabytków z wyłączeniem wielkoobszarowych, archeologicznych, przeniesionych do skansenów i nieistniejących w Polsce według województw w roku 2004.

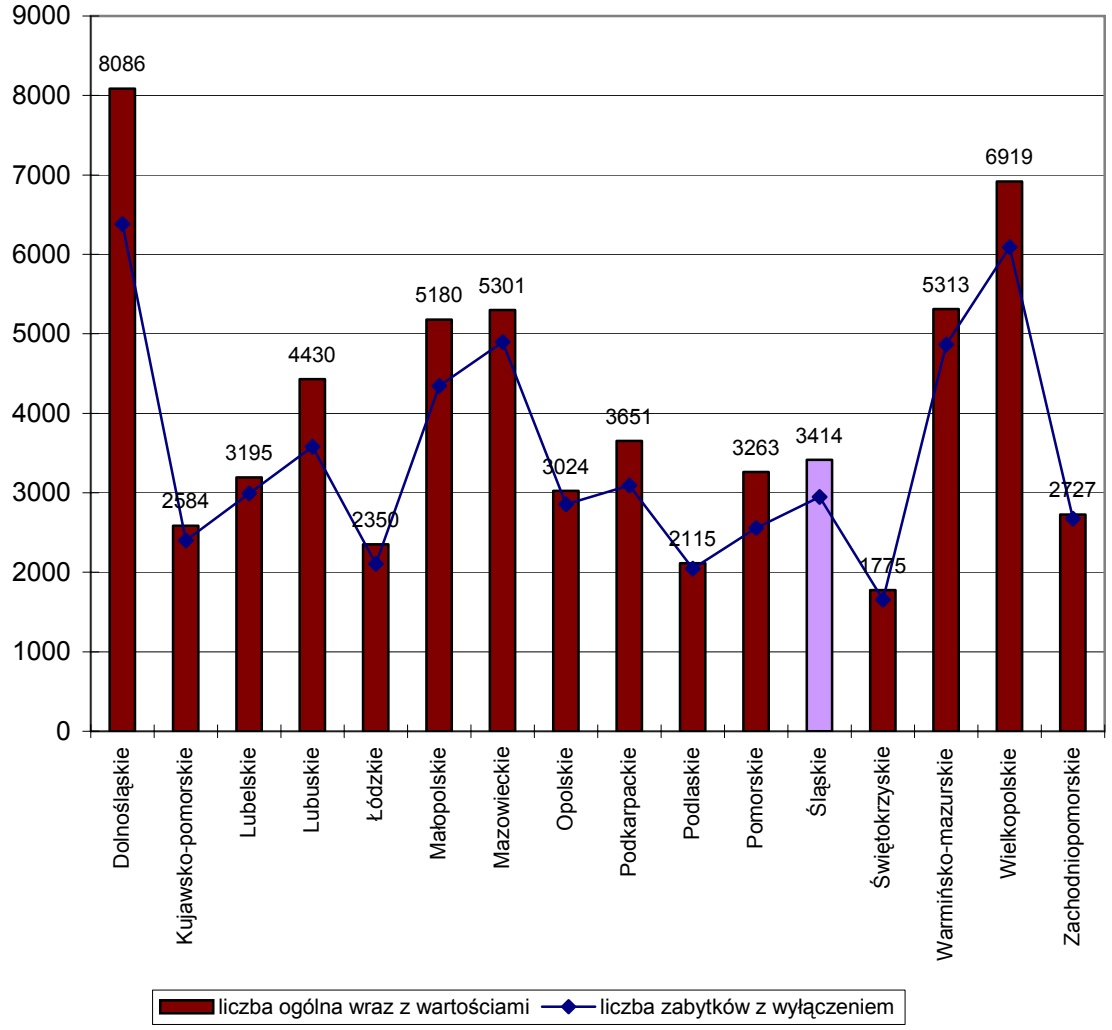

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KOBiDZ.

Szczególną grupę zabytków na terenie województwa śląskiego stanowią zabytki techniki oraz zabytkowe obiekty poprzemysłowe. Ten rodzaj obiektów odzwierciedla specyficzną, industrialną, historię województwa, a zwłaszcza zurbanizowanej Aglomeracji Katowickiej. Zbiory eksponatów poświęconych różnym dziedzinom techniki zgromadzono m.in. w Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu (tu znajduje się również skansen podziemny „Giudo" oraz skansen górniczy „Królowa Luiza"), w Kopalni Zabytkowej Rud Srebronośnych w Tarnowskich Górach, w Muzeum „Dom Tkacza" oraz w Muzeum Techniki i Włókiennictwa w Bielsku Białej, w Muzeum Prasy Śląskiej w Pszczynie, w Muzeum Hutnictwa i Kuźnictwa w Ustroniu oraz w Centralnym Muzeum Pożarnictwa w Mysłowicach. Zachowało się również wiele budowli przemysłowych z XIX i początku XX wieku, posiadających bardzo ciekawą historię i architekturę. Część z nich ma status zabytków. Budowle te wykorzystywane zaczynają być do celów muzealnych, wystawienniczych, edukacyjnych a nawet sportowych, dzięki czemu mają szanse na przetrwanie. Do najważniejszych tego typu obiektów zalicza się m.in. dawną „Hutę Królewską" w Gliwicach, „Kopalnię Zabytkową" w Tarnowskich Górach, Szyb „Wilson"(gdzie działa prywatna galeria, odbywają się projekcje filmów i koncerty muzyczne), kopalnię „Kleofas" w Katowicach,

a także kościół w cechowni fabryki materiałów wybuchowych „Lignoza" w Krywałdzie. Do zabytków techniki należą również dworce kolejowe w Bielsku Białej, Katowicach, Sosnowcu i Sosnowcu-Maczkach, urządzenia Kanału Gliwickiego, liczne wieże wodne i najwyższy w województwie śląskim zabytek – drewniany maszt radiowy w Gliwicach.

Zabytki przemysłowe mają największy procentowy udział w ogóle zabytków tego typu w kraju (11% wszystkich polskich zabytków o charakterze przemysłowym znajduje się w Śląskiem).

Największą grupę stanowią zabytki o charakterze mieszkalnym (1 376 obiektów z wyłączeniem wielkoobszarowych, przeniesionych do skansenów i nieistniejących) oraz sakralnym (437 obiektów z wyłączeniem wielkoobszarowych, przeniesionych do skansenów i nieistniejących). Poniższy wykres ilustruje zabytki województwa śląskiego ze wskazaniem ich rodzaju.

Wykres 2-4. Liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru z wyłączeniem zabytków będących wielkoobszarowymi założeniami miejskimi lub wiejskimi, nieruchomych przeniesionych do skansenów oraz nieistniejących, wpisanych nadal do rejestru zabytków w województwie śląskim w roku 2006 według ich rodzaju.

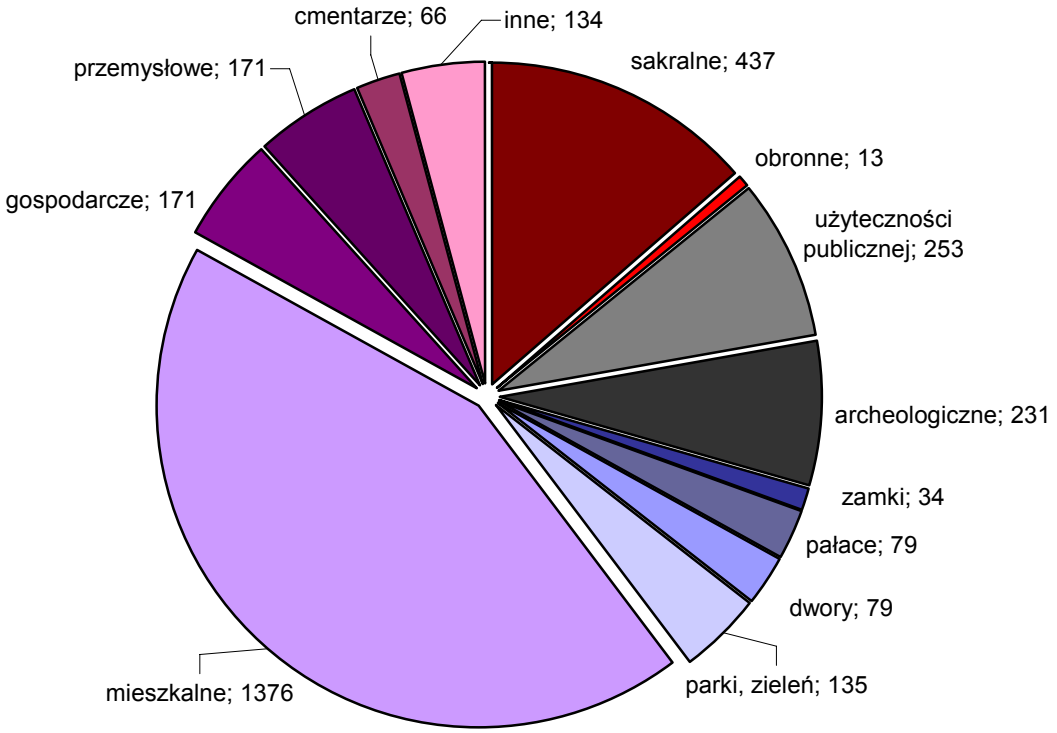

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie internetowej Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach (www.wkz.katowice.pl/bip/zadania.html), stan na dzień 06.04.2006.

Struktura zabytków według typów własności jest bardzo zbliżona do struktury zabytków na terenie całej Polski. Jedyną istotną różnicą jest większa niż w innych województwach liczba zabytków będących własnością komunalną.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na zły stan techniczny występujących w Śląskiem zabytków. Jedynie 9% obiektów zabytkowych nie wymaga remontu. Jest to wynik gorszy niż średnia krajowa wynosząca 10%, co powoduje, że województwo znajduje się dopiero na 12 pozycji. Odsetek obiektów zabytkowych, w których konieczne jest wykonanie remontu kapitalnego, jest także większy niż średnia w Polsce i wynosi 33%. Gorszy stan techniczny zabytków mają jedynie województwa: dolnośląskie (34% obiektów zakwalifikowanych do

remontu kapitalnego) oraz opolskie (49% obiektów zakwalifikowanych do remontu kapitalnego).

2.6.Szkolnictwo artystyczne

Województwo śląskie jest jednym z największych w Polsce ośrodków naukowych i akademickich (trzecie miejsce w kraju). Szeroko rozwinięta oferta dydaktyczna dotyczy również szkół artystycznych, co pozwala na korzystne rokowania w zakresie rozwoju kultury.

W roku 2004 działały 22 ponadgimnazjalne szkoły artystyczne nie dające uprawnień zawodowych, do których uczęszczało 4 449 uczniów oraz 18 ponadgimnazjalnych szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe, do których uczęszczało 3 629 uczniów; w sumie to 40 ponadgimnazjalnych szkół artystycznych, a więc blisko 8% ogółu takich szkół w kraju (w Polsce jest ich 504), co daje piąte miejsce wśród pozostałych województw pod względem liczby tego typu instytucji. Szkoły artystyczne posiadają bardzo dobrą infrastrukturę – na każde pomieszczenie w szkole przypadało w omawianym roku wyłącznie 8 uczniów. To druga pozycja w kraju - nieznacznie lepszą lokatę posiada jedynie województwo warmińsko-mazurskie.

Edukację artystyczną na poziomie wyższym oferują dwie państwowe wyższe szkoły artystyczne (studiowało na nich w roku 2004 łącznie 1 247 osób – to 8% studentów tego typu szkół w kraju). Są to: Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach oraz Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach. Młodzi artyści mają także szansę kształcenia na wydziałach Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie w kierunku animacji kulturowej oraz Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie na wydziale wychowania artystycznego.

Największa koncentracja ponadgimnazjalnych szkół artystycznych występuje w subregionie środkowym, gdzie znajdują się 23 szkoły, a więc blisko 58% ogółu szkół (uczęszczało do nich w roku 2004 ponad 59% uczniów całego województwa). Najmniejsza liczba ponadgimnazjalnych szkół artystycznych znajduje się na terenie subregionu zachodniego, gdzie mieści się 5 placówek tego typu, w pozostałych subregionach liczba tych szkół wynosi po sześć w każdym z nich.

Największa liczba szkół artystycznych znajduje się na terenie gmin (miast): Częstochowa (pięć szkół), Katowice (cztery szkoły), oraz Zabrze i Dąbrowa Górnicza (po trzy szkoły).

2.7.Domy i ośrodki kultury, kluby oraz świetlice

Rozwój kultury rozpatrywany w kontekście jej upowszechniania oraz edukacji i wspierania twórczości odbywa się poprzez działalność licznych instytucji kulturalnych, szkół artystycznych wszystkich stopni (o których była mowa wcześniej) a także domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic (te ostatnie dominują w środowiskach wiejskich).

Celem działalności domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic jest upowszechnianie ruchu amatorskiego, wspieranie inicjatyw twórczych, rozwijanie uzdolnień oraz zainteresowań mieszkańców, prezentacja dorobku artystycznego gmin poprzez wystawiennictwo, koncerty i promowanie nowych talentów. Gminne domy i ośrodki kultury kultywują bogate tradycje ludowe a twórcom amatorom stwarzają warunki do wszechstronnego rozwoju.

W roku 2003 na terenie województwa śląskiego było łącznie 276 domów i ośrodków kultury, klubów oraz świetlic. Stanowi to ponad 9% ogółu tego typu placówek w kraju (średnio w województwach działały 232 placówki, liczba domów i ośrodków kultury, klubów oraz świetlic jest więc wyższa od średniej krajowej). W miastach znajdowało się 176, a więc 64% wszystkich takich instytucji w województwie. Odsetek ten jest wyższy niż średnia krajowa o 5 punktów procentowych, co znajduje swoje uzasadnienie w wysokim poziomie urbanizacji w Śląskiem.

Prawie dwie trzecie (61%) powyższych instytucji to domy i ośrodki kultury (łącznie 169, z czego 70 znajduje się na wsi). Znaczny odsetek stanowią również świetlice (jest ich 73).

Najczęściej w oparciu o charakteryzowane instytucje działa w regionie 1 305 zespołów artystycznych (stanowi to 8% ogółu zespołów artystycznych działających w Polsce). Liczba członków zespołów województwa śląskiego stanowi około 10% ogółu liczby członków zespołów artystycznych w kraju. Sieć ta wzbogacana jest o 511 kół i klubów artystycznych (7% ogółu kół i klubów artystycznych w Polsce oraz 8% ogółu członków kół i klubów w kraju).

2.8.Biblioteki

Do zasadniczych funkcji bibliotek – instytucji o fundamentalnym znaczeniu dla rozwoju kultury - należy organizacja i zapewnienie dostępu do zasobów dorobku nauki i kultury. Biblioteki prowadzą m.in. działalność informacyjną, edukacyjną, bibliograficzną a także popularyzatorską. W bibliotekach organizowane są imprezy związane z promocją książek, często również wystawy, koncerty, konkursy, wykłady, szkolenia itp. W najmniejszych gminach bywają one jedynymi placówkami kultury.

Rola bibliotek publicznych istotna jest również z punktu widzenia ich udziału w budowaniu społeczeństwa informacyjnego; modernizacja i komputeryzacja bibliotek zwiększa bowiem dostęp obywateli do wiedzy.

Województwo śląskie charakteryzuje się jedną z najwyższych liczb bibliotek w kraju (patrz: Mapa 2-4). Znajduje się tu 840 bibliotek i filii, co stanowi blisko 10% ogółu placówek bibliotecznych w kraju (w Polsce jest ich 8 653). Większą liczbę bibliotek i filii posiada jedynie województwo mazowieckie (1 030 bibliotek i filii). Średnio na każde województwo przypada po 541 bibliotek i filii - liczba ta jest więc dużo niższa od liczby bibliotek i filii zlokalizowanych na terenie województwa śląskiego. Aż 565 bibliotek, a więc 67%, to placówki mające w swoich zbiorach księgozbiór zawierający co najmniej 10 tysięcy woluminów. Województwo posiada także największą w skali kraju liczbę bibliotek o księgozbiorze liczącym powyżej 50 tysięcy woluminów.

Placówki biblioteczne w Śląskiem są jednak mocno obciążone - na jedną bibliotekę i filię przypada średnio ponad 5 595 mieszkańców. Jest to jedna z najwyższych wartości w kraju, więcej mieszkańców przypada na placówkę biblioteczną wyłącznie w województwie pomorskim (6 238 mieszkańców).

W 840 bibliotekach i filiach województwa zatrudnionych jest 2 152 pracowników. Na każdą placówkę przypada średnio jedynie 2,5 pracownika, co i tak czyni śląskie liderem w liczbie pracowników na każdą bibliotekę w kraju, ilustrując zarazem problem niedoboru kadr w tych instytucjach.

Mapa 2-4. Liczba bibliotek i filii oraz liczebność księgozbioru w woluminach według województw w roku 2004.

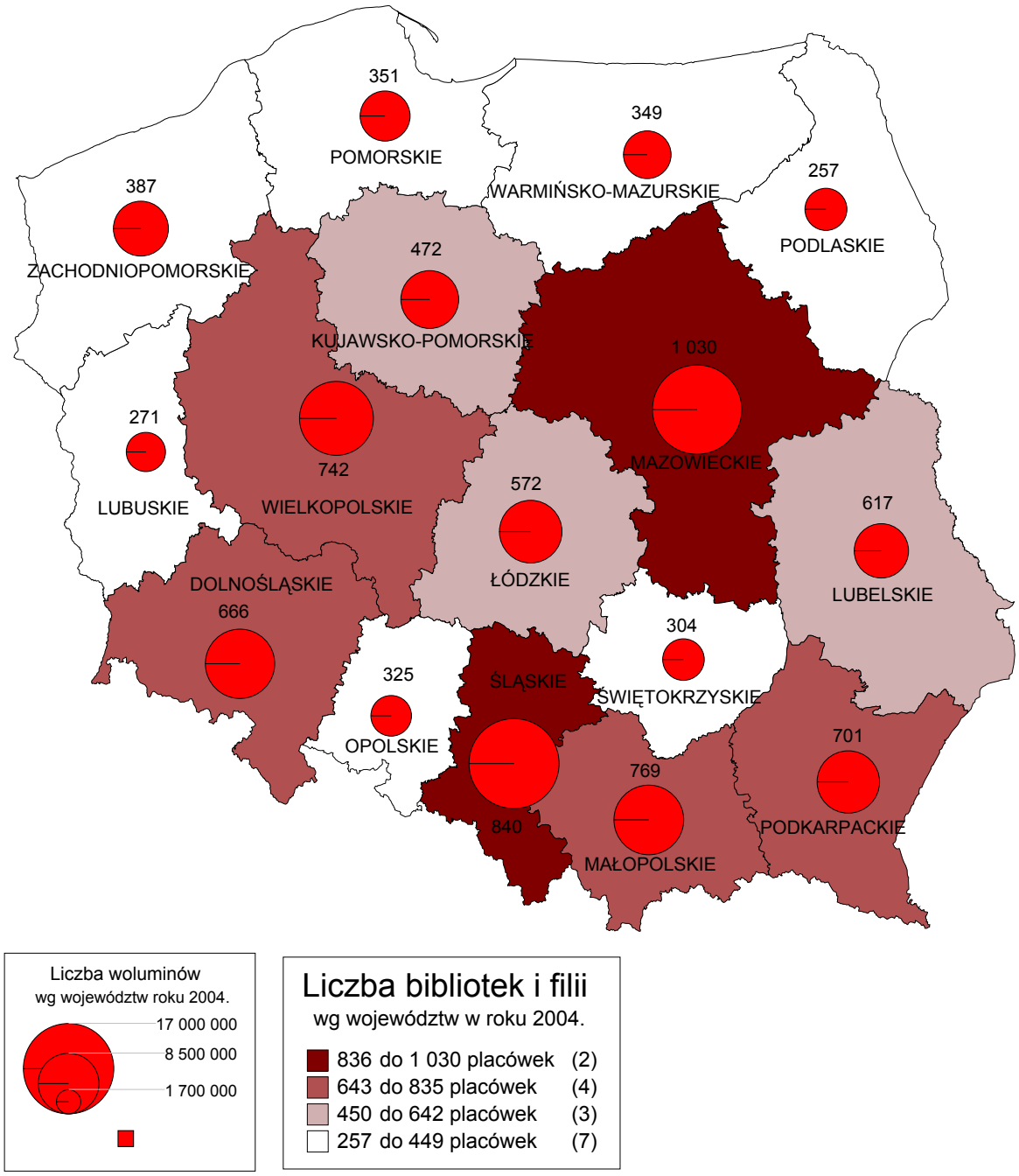

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Etykiety liczbowe znajdujące się w polu mapy przedstawiają liczbę bibliotek w danym województwie.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

Na obszarze województwa zaobserwować można wyraźnie odmienną w porównaniu do pozostałego obszaru Polski strukturę bibliotek ze względu na ich lokalizację w mieście czy też na wsi. W kraju 34% bibliotek i filii znajduje się w mieście, w województwie śląskim liczba ta wynosi 58% i jest to wartość najwyższa w Polsce – kolejną lokatę zajmuje województwo pomorskie, w którym 41% bibliotek i filii znajduje się w miastach. W Śląskiem liczba bibliotek i filii zlokalizowanych na wsi jest najniższa w kraju i stanowi 42% - to

dwukrotnie mniej niż w województwie podkarpackim, gdzie odsetek bibliotek zlokalizowanych na wsi jest najwyższy. Sytuacja ta jest odbiciem struktury zaludnienia – w województwie tym występuje najwyższy w kraju odsetek obszarów miejskich, a ludność miejska stanowi blisko 79% ogółu mieszkańców.

Na terenie województwa znajduje się najwięcej w Polsce oddziałów bibliotek przeznaczonych dla dzieci.

W każdej gminie znajduje się co najmniej jedna placówka biblioteczna, choć liczba bibliotek i filii jest wysoce zróżnicowana. Waha się ona od jednej biblioteki w blisko 16% gmin do 38 bibliotek i filii w gminie Katowice, w której to dodatkowo na każdą placówkę biblioteczną przypada największa w województwie liczba zatrudnionych pracowników, wynosząca 7 osób (zróżnicowanie w rozmieszczeniu bibliotek w gminach województwa śląskiego przedstawiono na mapie 2-5).

Śląskie posiada drugą pod względem wielkości w kraju liczbę miejsc w czytelniach, wynoszącą 10 265 miejsc. W komputery i programy biblioteczne wyposażone były w 2004 roku 262 biblioteki, a więc ponad 31% placówek.. Jest to liczba wciąż niewielka i powinna ulec możliwie szybkiemu zwiększeniu. Ogółem na terenie województwa w placówkach bibliotecznych użytkowane były 1 253 komputery (w tym jedynie 845 z dostępem do internetu), z czego dla czytelników dostępnych było zaledwie 368 sztuk (w tym 212 z dostępem do internetu). Z punktu widzenia roli, jaką biblioteki odgrywają w dostępie do informacji i dorobku naukowego oraz mając na uwadze szybko postępującą informatyzację życia społeczeństw, konieczna jest możliwie szybka komputeryzacja placówek bibliotecznych.

Mapa 2-5. Liczba bibliotek i filii według gmin województwa śląskiego w roku 2004.

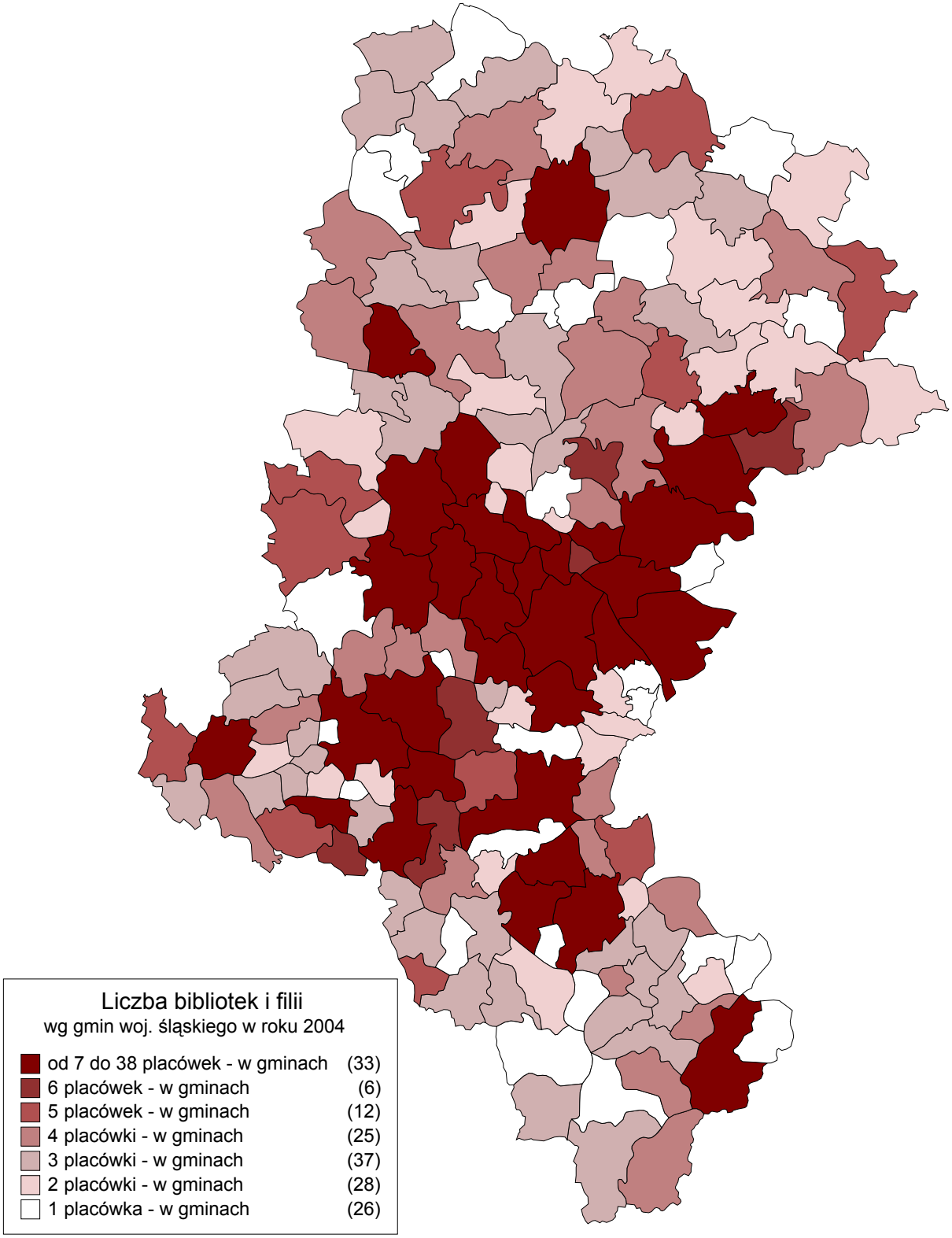

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

2.9.Infrastruktura dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich

Dla pełnego rozwoju kultury ważne jest zapewnienie osobom niepełnosprawnym możliwości udziału w życiu kulturalnym poprzez zniesienie barier architektonicznych. Ze względu na dostępność obiektów kulturalnych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich województwo lokuje się na wysokiej pozycji w kraju. Ta wysoka pozycja jednakże nie przesądza o dobrym położeniu osób niepełnosprawnych, lecz wskazuje na niską liczbę obiektów posiadających stosowne ułatwienia na terenie całego kraju. Dla osób niepełnosprawnych dostępnych jest 55% kin, co lokuje śląskie na 5 miejscu wśród pozostałych województw. Największy odsetek kin przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, wynoszący 75%, znajduje się w subregionie środkowym. W subregionie północnym żadne kino nie jest przystosowane dla osób niepełnosprawnych. Na podobnym poziomie do kin na terenie województwa śląskiego pod względem dostępności dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich plasują się teatry i instytucje muzyczne. Odsetek obiektów działalności scenicznej i muzycznej przystosowanych dla osób niepełnosprawnych wynosi blisko 57% i jest wyższy od średniej krajowej (niespełna 48%). Zaledwie 26% muzeów dostępnych jest dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Jest to wartość relatywnie wysoka, o cztery punkty procentowe wyższa od średniej krajowej, co lokuje śląskie na trzecim miejscu wśród województw. Największa liczba muzeów przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich znajduje się w subregionie środkowym, gdzie ulokowanych jest siedem takich obiektów, choć stanowi to zaledwie 28% muzeów na terenie subregionu. Sieć bibliotek na terenie województwa śląskiego ze względu na liczebność obiektów przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich zajmuje trzecie miejsce w kraju, lecz jedynie 17% bibliotek przystosowanych jest do użytku przez osoby niepełnosprawne. Dostępność bibliotek dla osób niepełnosprawnych, w porównaniu do pozostałej części województwa, najmniejsza jest w subregionie północnym. Dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich specjalistyczne ułatwienia oferuje jedynie 7% obiektów tego typu zlokalizowanych na terenie subregionu. To zdecydowanie mniej od średniej dla całego województwa, wynoszącej 17%. Najbardziej „przyjazny" dla osób niepełnosprawnych z punktu widzenia dostępności do bibliotek jest subregion środkowy, w którym 20% placówek przystosowanych jest dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Podsumowując przegląd infrastruktury kulturalnej województwa śląskiego należy zauważyć – jak to już ilustrowaliśmy powyżej – dużą dysproporcję jej lokalizacji w subregionach. Najbardziej uboga infrastruktura służąca kulturze znajduje się na terenie subregionu północnego, gdzie ulokowanych jest wyłącznie 107 bibliotek wraz z filiami (najniższa liczba wśród pozostałych subregionów województwa śląskiego), 6 kin, 1 muzeum oraz 6 ponadgimnazjalnych szkół artystycznych, 2 teatry i 4 galerie. Na terenie subregionu północnego nie ma żadnej wyższej szkoły artystycznej.

Zdecydowanie najbogatsza infrastruktura służąca rozwojowi kultury występuje w subregionie środkowym. Na taki stan składa się kilka przyczyn. Po pierwsze subregion środkowy jest najbardziej zurbanizowany (stanowi skupisko dużych ośrodków miejskich), a infrastruktura kulturalna zawsze najlepiej rozwija się w miastach. Ponadto w subregionie środkowym zlokalizowane są Katowice – jak każda stolica województwa, najlepiej wyposażona w instytucje kultury. Wreszcie nie można również pominąć faktu, iż subregion środkowy jest największy pod względem powierzchni spośród czterech omawianych subregionów i mieszka w nim najwięcej mieszkańców.

Rozmieszczenie wybranych elementów infrastruktury służącej kulturze w subregionach województwa śląskiego obrazuje mapa 2-6.

Mapa 2-6. Wybrane elementy infrastruktury służącej kulturze wg subregionów województwa śląskiego w roku 2004.

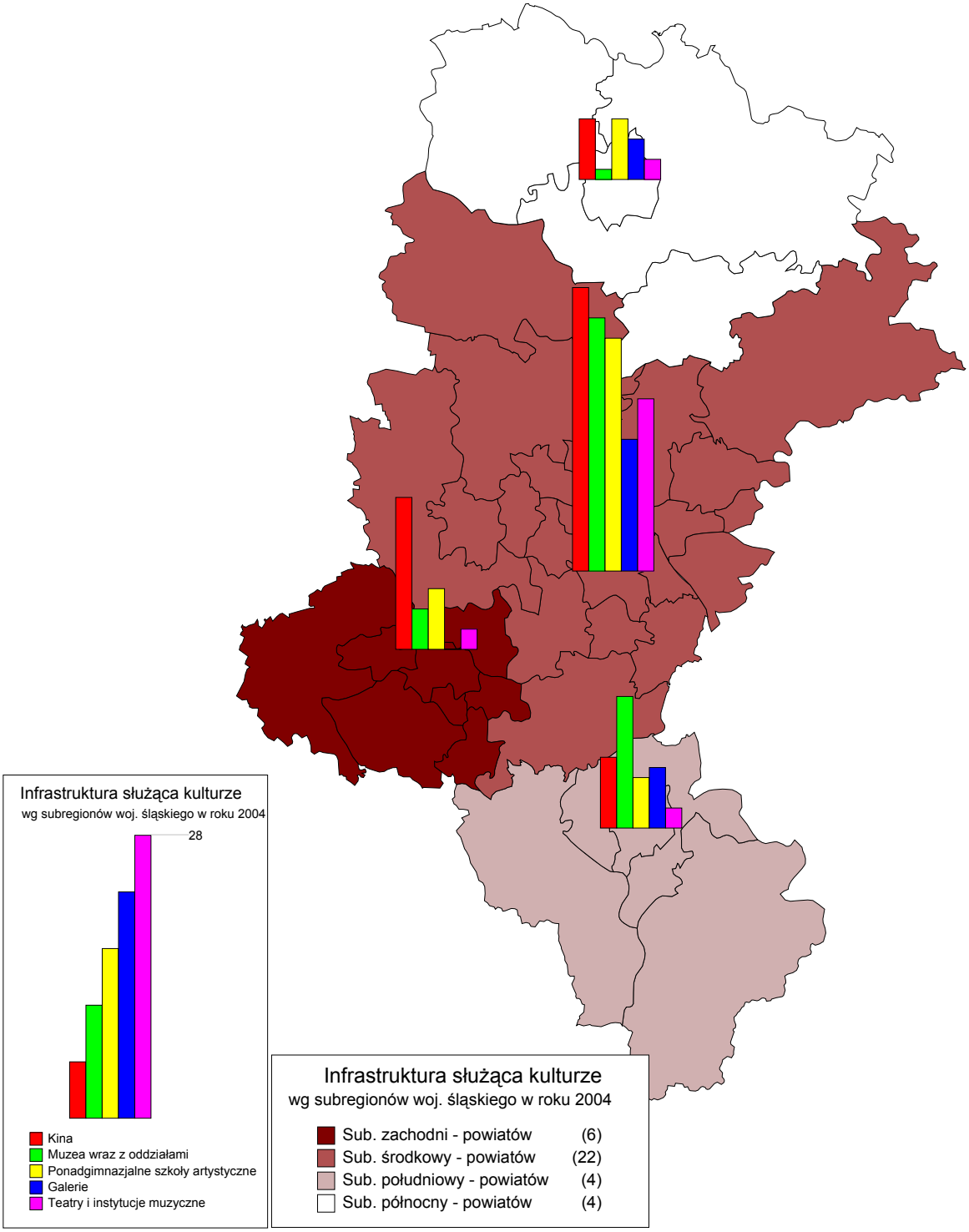

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

3. Oferta w zakresie kultury

Funkcjonowanie kultury w województwie w znacznej mierze zależy nie tylko od stanu liczebnego instytucji, organizacji i innych podmiotów świadczących usługi w zakresie kultury, ale również od ich aktywności, a zatem od ilości i jakości oferty kulturalnej.

W kolejnej części diagnozy zebrane zostały dane ilustrujące działalność w sferze kultury w województwie śląskim w roku 2004.

3.1.Teatry i instytucje muzyczne

W 2004 roku w teatrach i instytucjach muzycznych odbyło się: według siedziby 4 387 przedstawień i koncertów (3 030 miało miejsce w stałej sali), natomiast według miejsca prezentacji 4 429 przedstawień i koncertów. Pod względem liczby przedstawień i koncertów wg siedziby województwo znajduje się na trzecim miejscu, za województwami dolnośląskim i mazowieckim. Pomimo tak znacznej liczby wydarzeń teatralnych i muzycznych niewielka jest liczba imprez przypadających na 10 tysięcy mieszkańców i wynosi 9,3 koncertów. Pod tym względem województwo śląskie lokuje się dopiero na dwunastym miejscu w kraju.

Wykres 3-1. Przedstawienia i koncerty w teatrach i instytucjach muzycznych według województw w roku 2004.

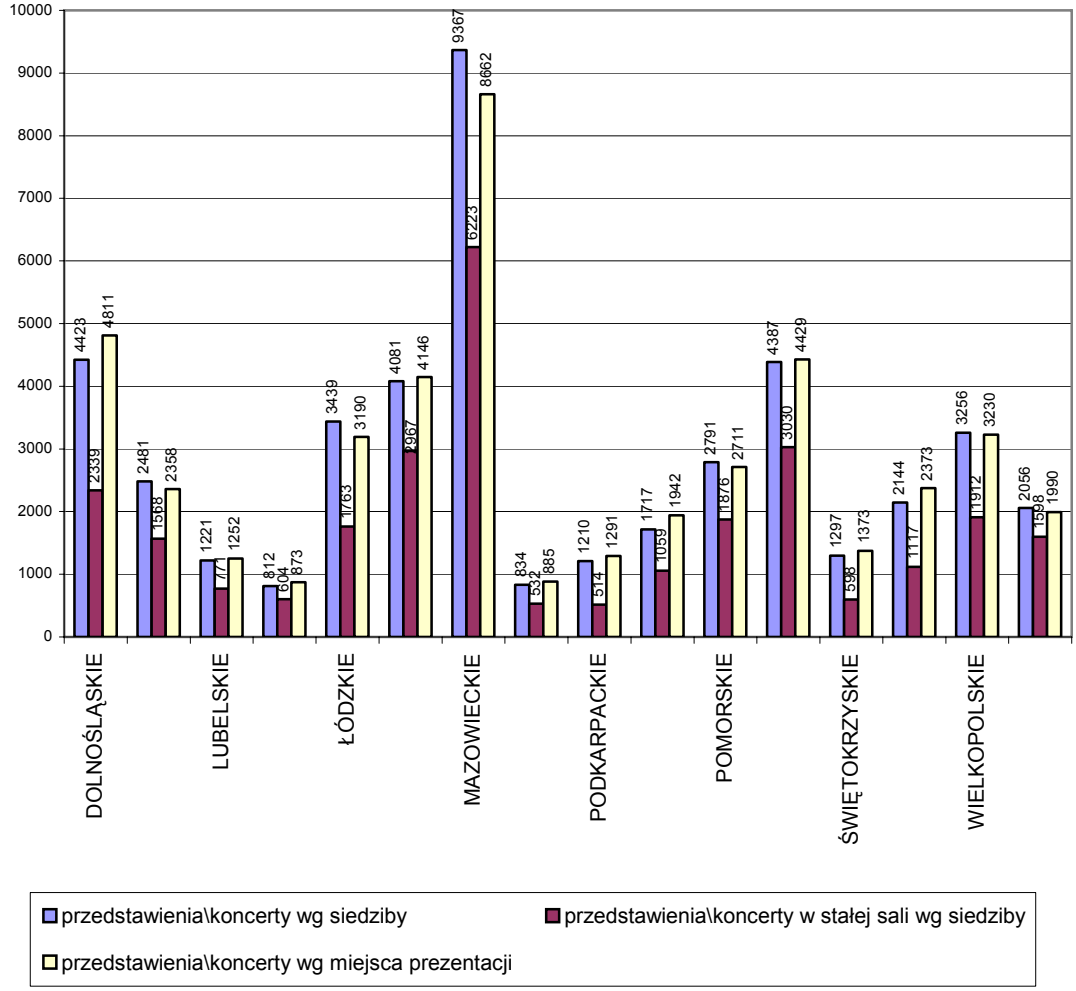

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

Do najbardziej prestiżowych imprez muzycznych odbywających się na terenie województwa śląskiego należą: Międzynarodowy Konkurs Dyrygentów im. Grzegorza Fitelberga w Katowicach i Konkurs Wokalistyki Operowej im. Adama Didura w Bytomiu; Festiwal Muzyki „Viva il canto" w Cieszynie, Festiwal Kompozytorów Polskich w Bielsku Białej, Mikołowskie Dni Muzyki, Festiwal Muzyki Bluesowej „Rawa Blues" w Katowicach a także Międzynarodowy Festiwal „Śląska Jesień Gitarowa" w Tychach, Festiwal Muzyki Kameralnej „Kwartet Śląski i jego goście", Międzynarodowy Festiwal Muzyki Sakralnej „Gaude Mater" w Częstochowie i Festiwal Twórczości Religijnej „Cantate Deo" w Zabrzu. Wśród imprez kultywujących tradycje regionalne wymienić należy „Trojoka Śląskiego", „Śląskie śpiewanie", „Tydzień Kultury Beskidzkiej", „Z daleka i z bliska". Znaczące festiwale i konkursy ukazują także sztukę teatru. Wymienić tu można dla przykładu katowicki festiwal młodych reżyserów pn. „Interpretacje", bielski Międzynarodowy Festiwal Sztuki Lalkarskiej, zabrzański Festiwal Dramaturgii Współczesnej, gliwicką Wiosnę Teatralną.

Rozwojowi i propagowaniu działalności teatralnej i muzycznej (w tym również muzyki współczesnej), ale także wystawienniczej, szkoleniowej i rozrywkowej, sprzyja funkcjonowanie na terenie województwa śląskiego kilku dużych hal i sal widowiskowych, umożliwiających organizację imprez na skalę masową. Wymienione w poprzedniej części diagnozy hale i sale widowiskowe charakteryzują się nie tylko dużą liczbą miejsc na widowni, ale z reguły również dobrą lokalizacją i dobrym dojazdem. To właśnie tym ośrodkom województwo śląskie zawdzięcza możliwość organizacji dużych, prestiżowych, masowych imprez kulturalnych. I tak dla przykładu w katowickim „Spodku", który jest dogodnym miejscem do organizowania koncertów, festiwali i wystaw, w 2004 roku zorganizowane zostały 34 imprezy (w tym 10 trwających ponad jeden dzień), w których uczestniczyło łącznie 170 tys. widzów, natomiast w 2005 roku imprez zorganizowanych w katowickim spodku było już 40 (w tym 12 trwało dłużej niż jeden dzień), a uczestniczyło w nich ponad 200 tys. widzów. Wśród zorganizowanych w 2005 roku w katowickim „Spodku" imprez 11 stanowiły festiwale i koncerty muzyki młodzieżowej krajowych lub światowych wykonawców.

3.2.Kina

Kina wyświetliły ogółem 113 306 seansów, co stanowi 13% w skali kraju i lokuje region na drugiej pozycji w Polsce. Wszystkie seanse odbyły się w kinach stałych. Na każde kino w ciągu roku przypadały średnio 2 023 seanse, co klasyfikuje Śląskie na czwartej pozycji w Polsce. Taką samą pozycję zajmuje województwo również pod względem liczby seansów przypadających na tysiąc mieszkańców – może to świadczyć o prężnej działalności kin oraz ich bogatej ofercie. Wniosek ten potwierdza fakt, iż codziennie w każdym kinie w województwie miało miejsce średnio 6 seansów (pod tym względem województwo zajmuje czwarte miejsce) Pomimo znacznej liczby wyświetlanych filmów odsetek filmów polskich w repertuarze jest jednym z niższych w kraju i stanowi 7,8% (jest to wartość znajdująca się poniżej poziomu średniej krajowej wynoszącej 8,4%), co lokuje Śląskie na czternastej pozycji wśród polskich województw. Duża dysproporcja w rozmieszczeniu kin na terenie województwa oraz skupienie tych placówek przede wszystkim w miastach (bardzo mała liczba kin na wsiach), skutkuje również bardzo ubogim repertuarem kin na wsiach. W kinach wiejskich miały miejsce wyłącznie 44 seanse w ciągu roku.

Wykres 3-2. Seanse ogółem oraz seanse filmów produkcji polskiej według województw w roku 2004.

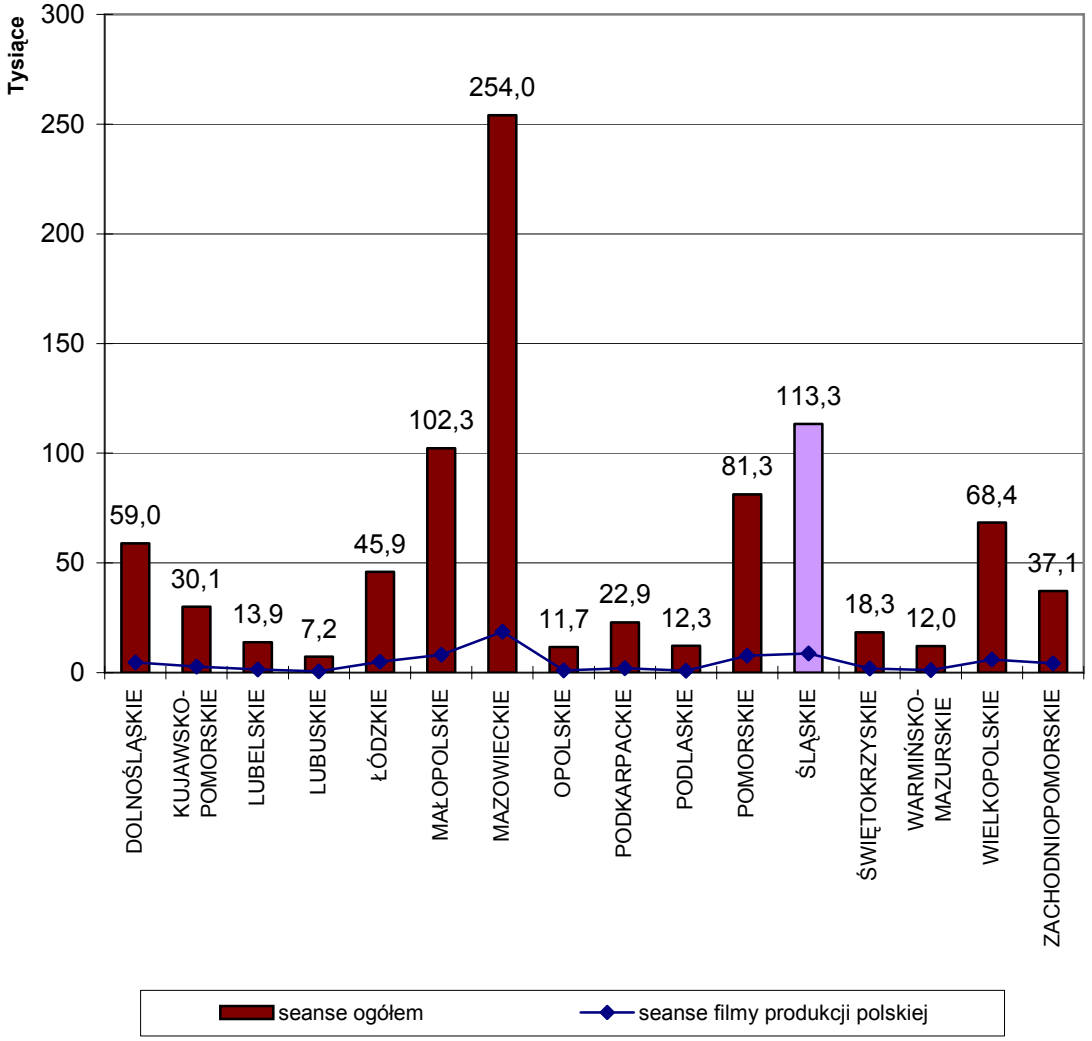

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

W subregionie środkowym odbyło się 87% ogółu seansów filmowych wyświetlonych w województwie śląskim, natomiast najmniej, bo jedynie 3% seansów - w subregionie północnym.

Seanse kinowe odbyły się jedynie w 39 gminach województwa śląskiego (co oznacza, że w 128 gminach brak jest kin) Ich liczba różniła się znacząco pod względem terytorialnym – w gminach Godów, Kuźnia Raciborska i Bieruń odbyło się mniej niż 10 seansów, w Katowicach wyświetlonych zostało blisko 50 tysięcy filmów, w Zabrzu – ponad 20 tysięcy a w Rudzie Śląskiej blisko 15 tysięcy. Oferta kin jest jednakże pochodną popytu – kina w małych miejscowościach, ze względu na niską liczbę potencjalnych odbiorców nie są w stanie konkurować z kinami w dużych miastach, gdzie duża liczba mieszkańców przekłada się na dużą liczbę widzów. Zależność ta jest dodatkowo wzmacniana przez dystrybutorów produkcji filmowych, którzy to wypożyczają najbardziej popularne produkcje do kin, które zarówno mogą pomieścić dużą liczbę widzów, jak i zlokalizowane są w miejscu wysoce zurbanizowanym (zapewnia to większą liczbę odbiorców). Ogromne zróżnicowanie województwa pod względem oferty kinowej ilustruje kolejna mapa.

Mapa 3-1. Seanse w kinach według gmin województwa śląskiego w roku 2004.

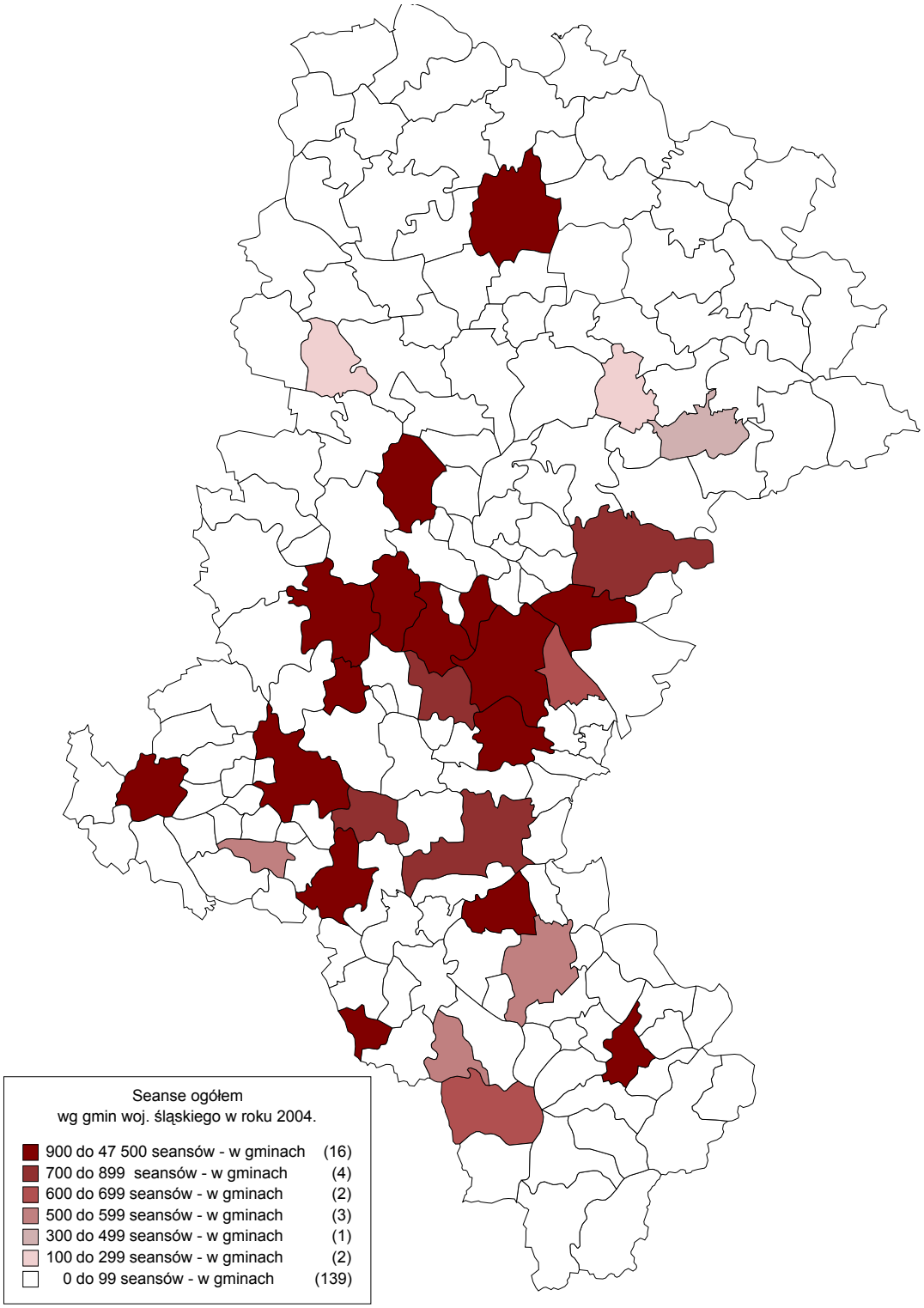

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

3.3.Muzea

W omawianym roku w muzeach zorganizowanych zostało 371 wystaw, z czego 251 stanowiły wystawy własne, 101 wystawy - pochodzące z innych województw, a 19 to wystawy z zagranicy. Wystawy te stanowiły 9% ogółu wystaw w skali kraju, co lokuje województwo na czwartej pozycji . Wysoką lokatę zajmuje również liczba imprez oświatowych w muzeach wynosząca 5 849 (trzecie miejsce w kraju).

We wszystkich muzeach województwa znajdują się czwarte pod względem liczebności w Polsce zbiory muzealiów liczące blisko 936 tysięcy jednostek inwentarzowych, co stanowi 7% zbiorów krajowych. Najliczniejszą kategorię stanowią muzealia archeologiczne, stanowiące blisko 40% ogółu jednostek inwentarzowych, liczne są również zbiory jednostek z dziedziny historycznej (liczą ponad 18% ogółu jednostek inwentarzowych), najmniej liczne są natomiast militaria, liczące 2 157 jednostek inwentarzowych.

Należy tu wspomnieć o unikalnych zbiorach tzw. „malarstwa naiwnego", tworzonego w większości przez pracujących w kopalniach artystów-amatorów, takich jak T.Ociepka, E.Sówka, czy P.Wróbel, malujących swe najbliższe otoczenie, ale także fantastyczne wizyjne krajobrazy. Największe takie kolekcje posiadają muzea w Zabrzu, Bytomiu, Rudzie Śląskiej, Katowicach.

Zbiory własne muzeów wzbogacane są przez depozyty; w muzeach województwa są one drugie pod względem liczebności w Polsce i liczą blisko 60,5 tysiąca jednostek inwentarzowych, co stanowi 17% zbiorów ogólnokrajowych. Najliczniejszą grupę stanowią militaria, stanowiące ponad 33% wszystkich depozytów muzeów województwa. Ta grupa depozytów rekompensuje więc nikłe zbiory muzealiów tego rodzaju. Liczby i strukturę eksponatów według dyscyplin w muzeach województwa zamieszczono w poniższej tabeli.

Tabela 3-1. Liczba jednostek inwentarzowych oraz depozytów według kategorii w muzeach w województwie śląskim na koniec 2004 roku.

Dyscyplina	liczba jednostek inwentarzowych	liczba depozytów
Sztuka	83 571	2 899
Archeologia	368 775	3 241
Etnografia	75 164	3 777
Historia	171 813	6 456
Militaria	2 157	20 397
Numizmaty	34 241	1 136
Technika	15 531	1 822
Przyroda	41 055	15 484
Inne	143 640	
Ogółem	***935 947***	***60 545***

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, Kultura 2004.

Blisko 74% muzealnych imprez oświatowych w województwie odbyło się na terenie subregionu środkowego, najgorzej wypada natomiast subregion północny, w którym miało miejsce w skali województwa jedynie 4% imprez tego typu. Wśród imprez oświatowych największy odsetek stanowiły lekcje i zajęcia w subregionie środkowym, których w roku 2004 było 3 621, co stanowiło 73% zajęć oraz lekcji w ramach muzealnych imprez oświatowych w województwie oraz 62% ogółu imprez oświatowych w muzeach na terenie województwa śląskiego.

3.4.Galerie

Galerie w roku 2004 zaprosiły na 259 wystaw. Stanowi to 8% wystaw w skali kraju i lokuje województwo na czwartej pozycji wśród pozostałych . Znaczną większość, bo aż 83%, wystaw, zorganizowały galerie samorządowe, jednakże, jeżeli chodzi o aktywność galerii niepublicznych poza granicami kraju (organizacja wystaw i ekspozycji za granicą), to działalność ich jest na takim samym poziomie co działalność galerii samorządowych.

Zbiory galerii samorządowych województwa wynoszą niespełna 1% zbiorów zgromadzonych na terenie Polski (dziewiąte miejscu w kraju). Tak niewielki odsetek zbiorów galeryjnych województwa śląskiego na tle kraju spowodowany jest olbrzymimi zbiorami (głównie malarstwa i grafiki) zgromadzonymi w województwie kujawsko-pomorskim, stanowiącymi aż 88% polskich zbiorów.

Najliczniejszą grupę eksponatów w zbiorach własnych galerii samorządowych województwa stanowi malarstwo, liczące 1 364 egzemplarze (46% ogółu zbiorów galerii)

Galerie oprócz wystaw proponowały także odczyty i prelekcje, spotkania autorskie, lekcje na wystawach oraz filmy. W galeriach samorządowych odbyło się 865 takich spotkań, a w galeriach prywatnych - 206.

Zróżnicowana i ciekawa oferta galerii jest potwierdzeniem dużej aktywności środowisk plastycznych regionu i Akademii Sztuk Pięknych. Do najważniejszych przeglądów i konkursów organizowanych przez galerie należą Biennale plakatu, Triennale grafiki (Katowice), Bielska jesień, Triennale Sztuki Sacrum (Częstochowa).

3.5. Domy kultury, ośrodki kultury, kluby i świetlice.

Domy kultury, ośrodki kultury oraz kluby i świetlice stanowią prężnie działającą grupę instytucji kulturalnych w województwie śląskim. Zlokalizowane głównie w miastach (z wyjątkiem ośrodków kultury i świetlic) zorganizowały w roku 2003 na terenie województwa śląskiego łącznie 17 616 imprez, z czego 82,2% zostało zorganizowanych w miastach. Liczba imprez zorganizowanych przez tego typu instytucje na terenie województwa śląskiego stanowiła 8,5% wszystkich takich imprez w skali kraju.

Liczba uczestników imprez zorganizowanych przez domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w 2003 roku w województwie śląskim wyniosła 2 467,3 tys. (80,2% uczestników to mieszkańcy miast), co również stanowiło około 8% wszystkich uczestników tego typu imprez w skali kraju.

3.6.Wydawnictwa

Oceniając sytuację kulturalną województwa poddano analizie również działalność wydawniczą na terenie śląskiego. Wydawnictwa, podobnie jak biblioteki, mają znaczący udział zarówno w propagowaniu dziedzictwa narodowego poprzez rozpowszechnianie dotychczasowych osiągnięć literackich, jak również w popularyzacji twórczości współczesnych autorów, wpływając tym samym na rozwój kultury.

W roku 2004 na terenie województwa śląskiego wydano 1 665 książek i broszur, z czego największy odsetek, wynoszący 46%, stanowiły wydawnictwa naukowe. Spory był także udział wydawnictw popularnych ogółem oraz literatury pięknej w ogóle tytułów książek i broszur wydanych na terenie województw śląskiego, wynoszący odpowiednio 23% oraz 17%. Pod względem liczby wydawnictw ogółem, województwo śląskie znajduje się więc na czwartym miejscu w kraju. Identyczną pozycję zajmuje Śląskie mając na uwadze liczbę wydanych książek i broszur, choć procentowy udział województwa w odniesieniu do całego obszaru Polski jest w tym przypadku ponad dwukrotnie niższy.

Na terenie województwa śląskiego wydano również 571 tytułów gazet i czasopism, co stanowi blisko 9% tytułów wydanych w kraju. Choć pod względem wielkości nakładu gazet

i czasopism Śląskie wśród województw znajduje się na 2 pozycji w Polsce (wyprzedzane jedynie przez województwo mazowieckie), to procentowy udział w liczbie wydanych pozycji tego typu w kraju wynosi zaledwie 4%. Tak niski udział jest częściowo wyjaśniany dominacją w tej dziedzinie województwa mazowieckiego – na jego terenie wydaje się blisko 73% nakładu ogółu krajowych gazet i czasopism (siedzibę w stolicy mają prawie wszystkie ogólnopolskie gazety i czasopisma).

3.7.Biblioteki

Województwo śląskie charakteryzuje się największym księgozbiorem w Polsce liczącym 16 827 333 woluminów. Stanowi to 13% księgozbioru zgromadzonego w polskich bibliotekach publicznych. Jednakże ze względu na duże zagęszczenie ludności liczba woluminów w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców jest tylko nieznacznie wyższa od średniej krajowej i wynosi 3 580,5. Wynik ten klasyfikuje Śląskie dopiero na 9 miejscu wśród pozostałych województw. Jeszcze gorzej kształtuje się w województwie wartość współczynnika obrazującego liczbę woluminów przypadającą na każdego czytelnika (wynosi ona 15 egzemplarzy), co stanowi przedostatni wynik w Polsce. Poniżej tej wartości plasuje się wyłącznie województwo małopolskie. W bibliotekach na terenie województwa śląskiego w roku 2004 przybyło niespełna 496 tysięcy książek. Wartość nabytków książkowych wyniosła blisko 8,8 miliona złotych, z czego ponad 5 milionów pochodziło ze środków samorządowych.

W województwie śląskim 98,5% całego księgozbioru stanowią książki. Liczebność czasopism wynosząca 248 030 sztuk stanowi niespełna 1,5% zbiorów. W Śląskiem znajduje się również największy, w porównaniu do pozostałych województw, zbiór specjalny liczony w jednostkach inwentarzowych (m.in. 13 705 rękopisów, a więc 31% ogólnopolskich zbiorów w bibliotekach publicznych, 15 996 mikroform, a więc 45% ogólnopolskich zbiorów w bibliotekach publicznych, a także 302 570 sztuk materiałów audiowizualnych, a więc 12% ogólnopolskich zbiorów w bibliotekach publicznych).

W województwie występuje wyraźna dysproporcja w rozdziale księgozbioru pomiędzy biblioteki mające swe siedziby na wsi i w miastach. Jedynie 23% woluminów znajduje się w bibliotekach wiejskich. To prawie dwukrotnie mniej niż wynosi średnia krajowa, choć wiąże się to z przeważającą liczbą miast nad liczbą wsi w obszarze województwa śląskiego.

W subregionach województwa występują duże rozbieżności w rozmieszczeniu księgozbioru. Największy księgozbiór, liczący 10 432 637 woluminów, a więc 62% zbiorów zgromadzonych na terenie województwa, znajduje się na w subregionie środkowym, natomiast subregion północny charakteryzuje się najuboższymi zbiorami liczącymi 1 661 350 woluminów, co stanowi 10% zbiorów wojewódzkich.

Również na poziomie gmin występują znaczne różnice w rozmieszczeniu księgozbioru. Liczba woluminów zgromadzonych w placówkach bibliotecznych waha się od około 10 tysięcy w gminie Ślemień i Łękawica do 2,4 miliona w gminie Katowice. Tak duże zbiory zgromadzone w stolicy województwa w większości są zasługą najstarszej i największej książnicy naukowej regionu - Biblioteki Śląskiej, której zbiory liczą obecnie ponad 1 830 000 woluminów i jednostek.

Mapa 3-2. Liczebność księgozbioru według gmin województwa śląskiego w roku 2004.

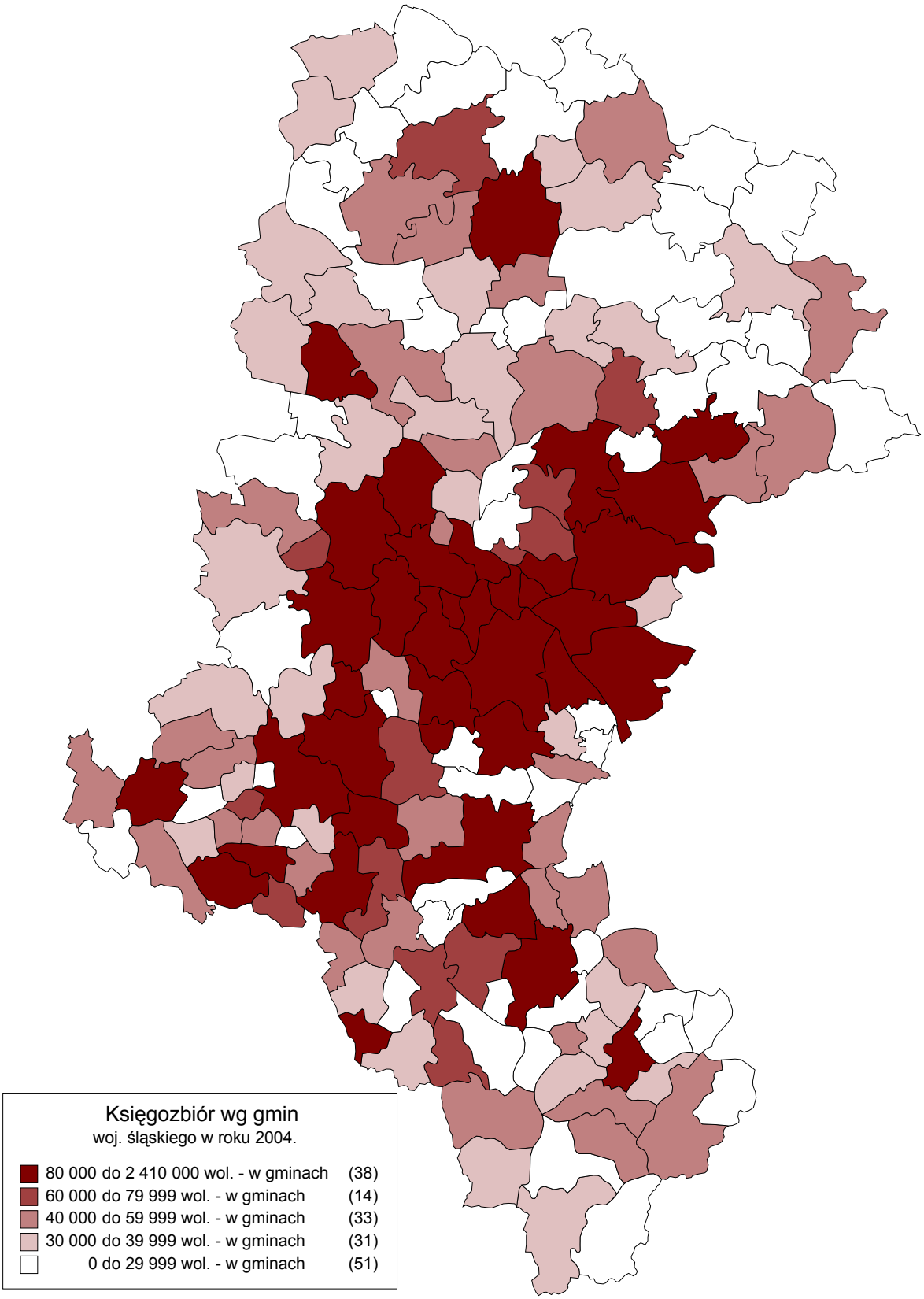

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

4. Uczestnictwo w kulturze

Kolejnym kluczowym aspektem funkcjonowania kultury w województwie, jest popyt ludności na uczestnictwo w imprezach kulturalnych. Udział, zarówno bierny jak i czynny, w wydarzeniach kulturalnych, stanowi przejaw realizacji potrzeb wyższego rzędu (wg piramidy potrzeb Maslowa). Jest więc wyrazem przynależności do określonej grupy społecznej, pozwala na zaspokojenie potrzeb socjalizacji, uznania i szacunku. Kultura stanowi również środek realizacji potrzeb estetycznych i poznawczych. Aktywny udział w kulturze pozwala na zaspokojenie potrzeb najwyżej umiejscowionych w hierarchii – samorealizacji i osiągnięcia celów.

Bogactwo rodzajów oferty kulturalnej województwa (od instytucji i imprez najbardziej „masowych" do wydarzeń o charakterze ekskluzywnym i selektywnym), pozwala na uczestnictwo w kulturze szerokiej publiczności i zaspokojenie potrzeb różnego szczebla.

W kolejnej części opracowania diagnozie poddano uczestnictwo mieszkańców województwa śląskiego w imprezach kulturalnych.

4.1.Teatry i instytucje muzyczne

Liczba osób oglądających spektakle w teatrach i słuchających koncertów jest w województwie śląskim zbliżona do poziomu krajowego - w roku 2004 liczba ta wynosiła ponad milion osób. Więcej widzów i słuchaczy było jedynie na terenie województwa mazowieckiego. Najwięcej, bo aż 58% widzów i słuchaczy na terenie województwa to widzowie teatrów dramatycznych. Dużym zainteresowaniem wśród widzów i słuchaczy w województwie śląskim cieszą się zespoły pieśni i tańca, których występy obejrzało ponad 8% wszystkich widzów i słuchaczy województwa – odsetek ten jest prawie dwukrotnie wyższy niż wynosi średnia krajowa. Świadczy to o silnym związku mieszkańców województwa z kulturą regionalną i folklorem.

Publiczność w Śląskiem przejawiają również duże zainteresowanie przedstawieniami zespołów i artystów zagranicznych. Skala uczestnictwa publiczności (mierzona liczbą widzów) podczas tych wydarzeń w teatrach i instytucjach muzycznych lokuje się na piątej pozycji w Polsce.

Wykres 4-1. Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych według województw w roku 2004.

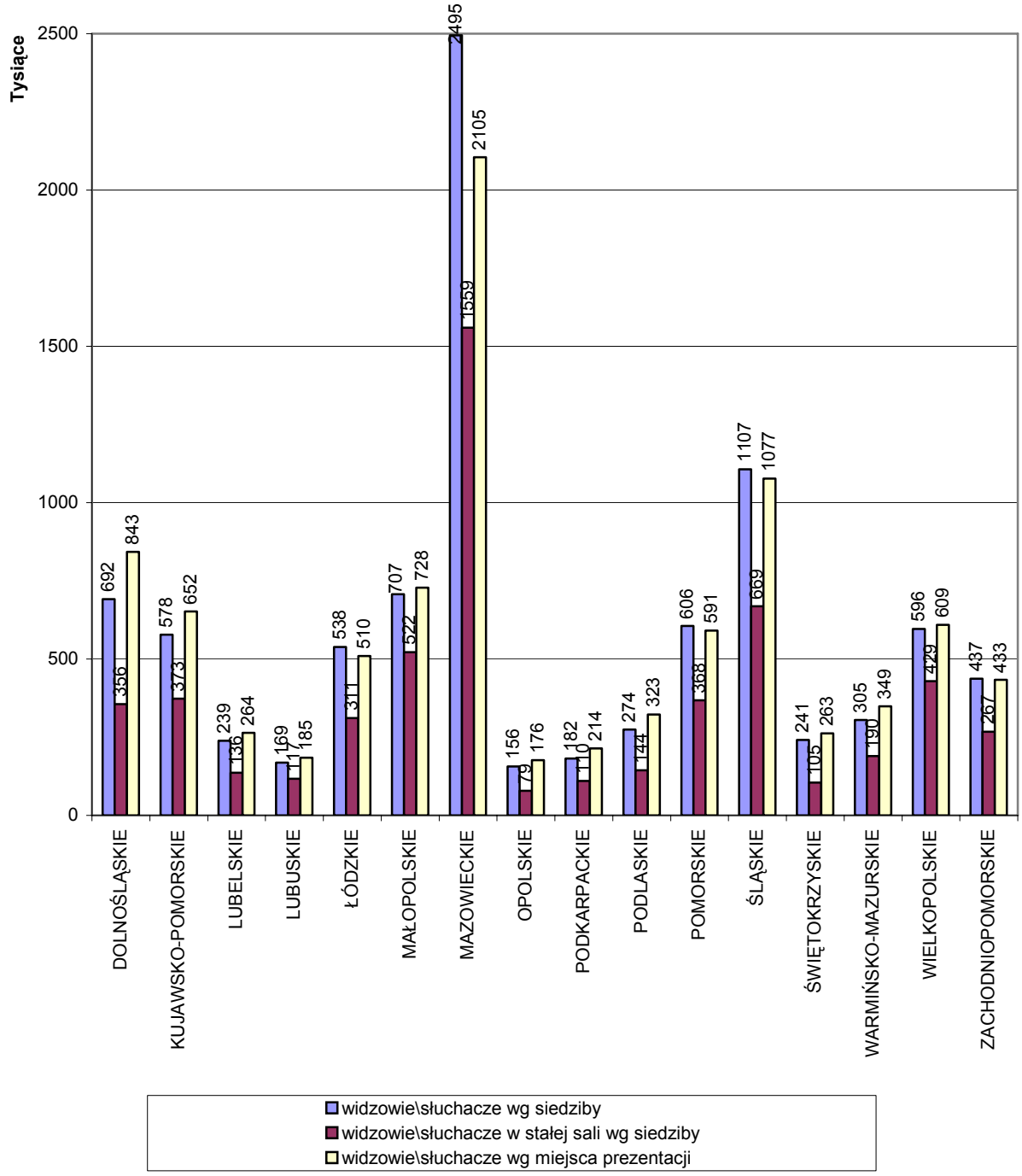

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

4.2.Kina

W województwie śląskim w roku 2004 było blisko 3,5 miliona widzów w kinach. Stanowi to 11% w skali kraju i jest drugim wynikiem w Polsce. Duża liczba widzów jest jednakże wynikiem dużej liczby mieszkańców – w województwie śląskim na tysiąc mieszkańców przypada 742 widzów, co jest siódmą lokatą wśród pozostałych województw. To wynik znacznie niższy niż pozycja wynikająca z liczby widzów ogółem.

Filmy produkcji polskiej obejrzało 9% widzów w województwie – to wynik na poziomie średniej krajowej lokujący śląskie na dwunastym miejscu wśród województw.

Widzów kin na terenie wiejskim było ogółem 3 771 i nie stanowi to nawet 1% wszystkich widzów w województwie. Tak niska liczba widzów na wsi wiąże się jednak ze znikomą liczbą kin na tych terenach, a także ze stosunkowo dobrze rozwiniętą siecią transportu, ułatwiającą ludności z obszarów wiejskich dotarcie do posiadających szerszą ofertę obiektów na terenach miejskich.

W województwie niska jest również liczba widzów przypadających na 1 seans – z wartością 31 śląskie zajmuje ostatnią pozycję w kraju.

Wykres 4-2. Liczba widzów ogółem oraz widzów na filmach produkcji polskiej według województw w roku 2004.

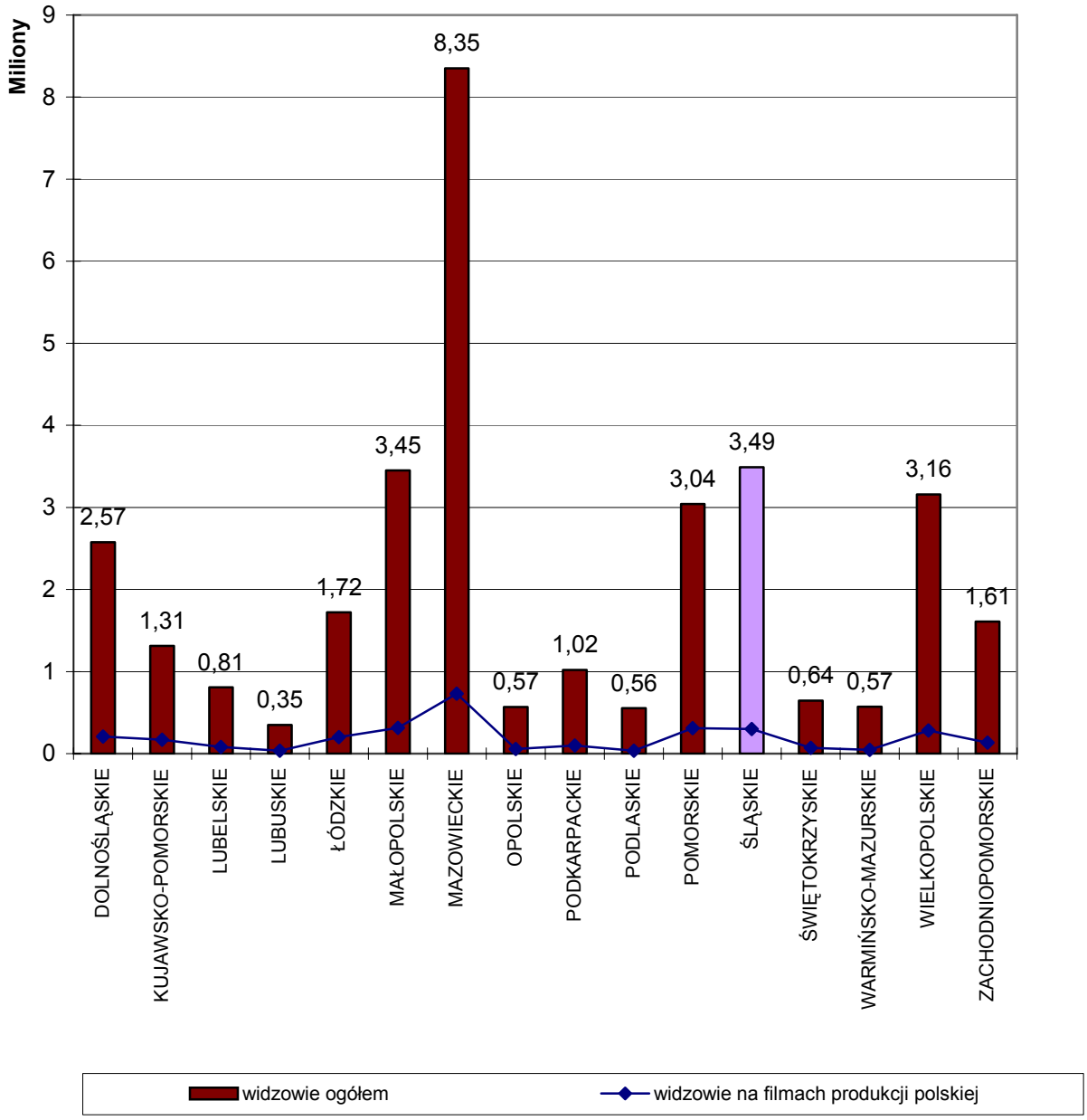

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

Uczestnictwo mieszkańców województwa w seansach kinowych również charakteryzuje się dużą dysproporcją terytorialną. Skala uczestnictwa nie pokrywa się jednak z wielkością

podaży kin w poszczególnych subregionach. I tak liczba widzów w roku 2004 w kinach stałych na 1 000 mieszkańców najwyższa była w subregionie środkowym (765 osób), gdy tymczasem w subregionie zachodnim była o prawie połowę niższa (349,6 osób). Najniższa oglądalność filmów miała miejsce w subregionie południowym, gdzie na 1 000 mieszkańców przypadło zaledwie 213,3 widzów.

Analizując uczestnictwo w seansach wg podziału administracyjnego województwa najwięcej widzów odwiedziło kina na terenie gminy Katowice (1 538 387 w roku 2004), Zabrze (506 590 w roku 2004) i Ruda Śląska (240 815 w roku 2004).

Ważną rolę w krzewieniu kultury odgrywają filmy produkcji krajowej. Najwyższy odsetek widzów filmów produkcji polskiej zaobserwowano w gminie Tarnowskie Góry (59% ogółu widzów w gminie), Godów (35% ogółu widzów w gminie) oraz Bieruń (31% ogółu widzów w gminie), najniższy natomiast w gminach: Jaworzno (4% ogółu widzów w gminie), Mysłowice (5% ogółu widzów w gminie) i Racibórz (5% ogółu widzów w gminie). Przyczyną powyższej sytuacji jest fakt, iż oferta kin jest uzależniona od zasad gospodarki rynkowej. Małe kina, ze względu na uzależnienie od dystrybutorów, nie mają możliwości wypożyczania filmów cieszących się dużym powodzeniem i zmuszone są do wyświetlania mniej popularnych filmów produkcji krajowej. Strukturę rozkładu widzów kin na terenie województwa śląskiego przedstawia poniższa mapa.

Mapa 4-1. Widzowie kin wg gmin województwa śląskiego w roku 2004.

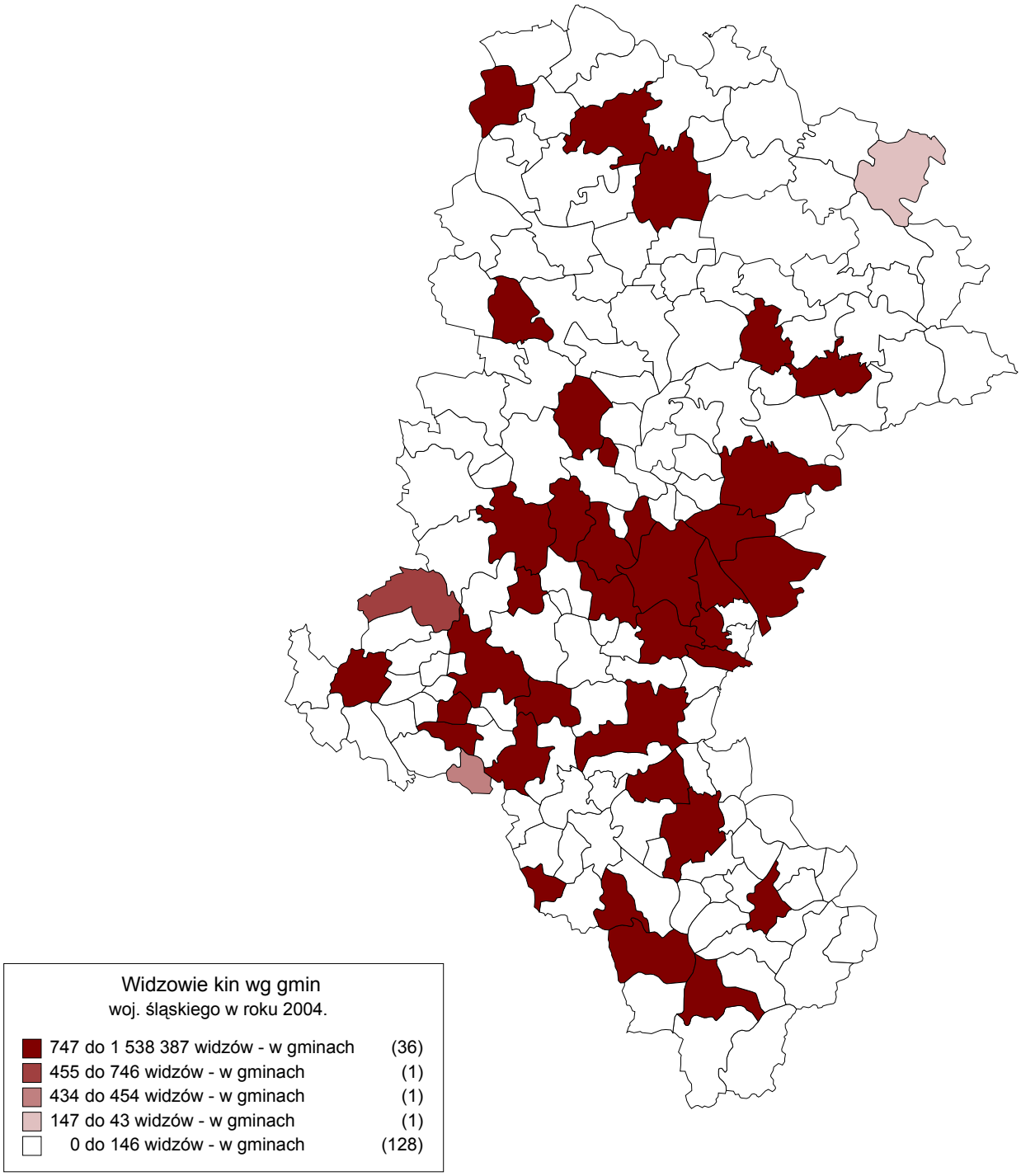

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

4.3.Muzea

Muzea w województwie śląskim odwiedziło w 2004 roku ponad 706 tysięcy osób, co stanowi 4% ogółu zwiedzających polskie muzea. Średnio na każdy 1 000 ludności tylko 150 osób zdecydowało się na wizytę w muzeum w ciągu całego 2004 roku.

Młodzież szkolna stanowiła blisko 45% ogółu zwiedzających muzea, co jest drugim wynikiem w Polsce (świadczyć może zatem o bogatej ofercie dydaktycznej placówek muzealnych). Większy odsetek posiada jedynie województwo opolskie. Największym powodzeniem cieszyły się muzea regionalne, które odwiedziło 34% ogółu zwiedzających. Ciekawe okazały się również muzea techniki (17% zwiedzających muzea, a więc ponad 4 razy więcej niż wynosi średnia krajowa, oraz 19% zwiedzających muzea tego typu w Polsce).

Mapa 4-2. Zwiedzający muzea i oddziały wg gmin województwa śląskiego w roku 2004.

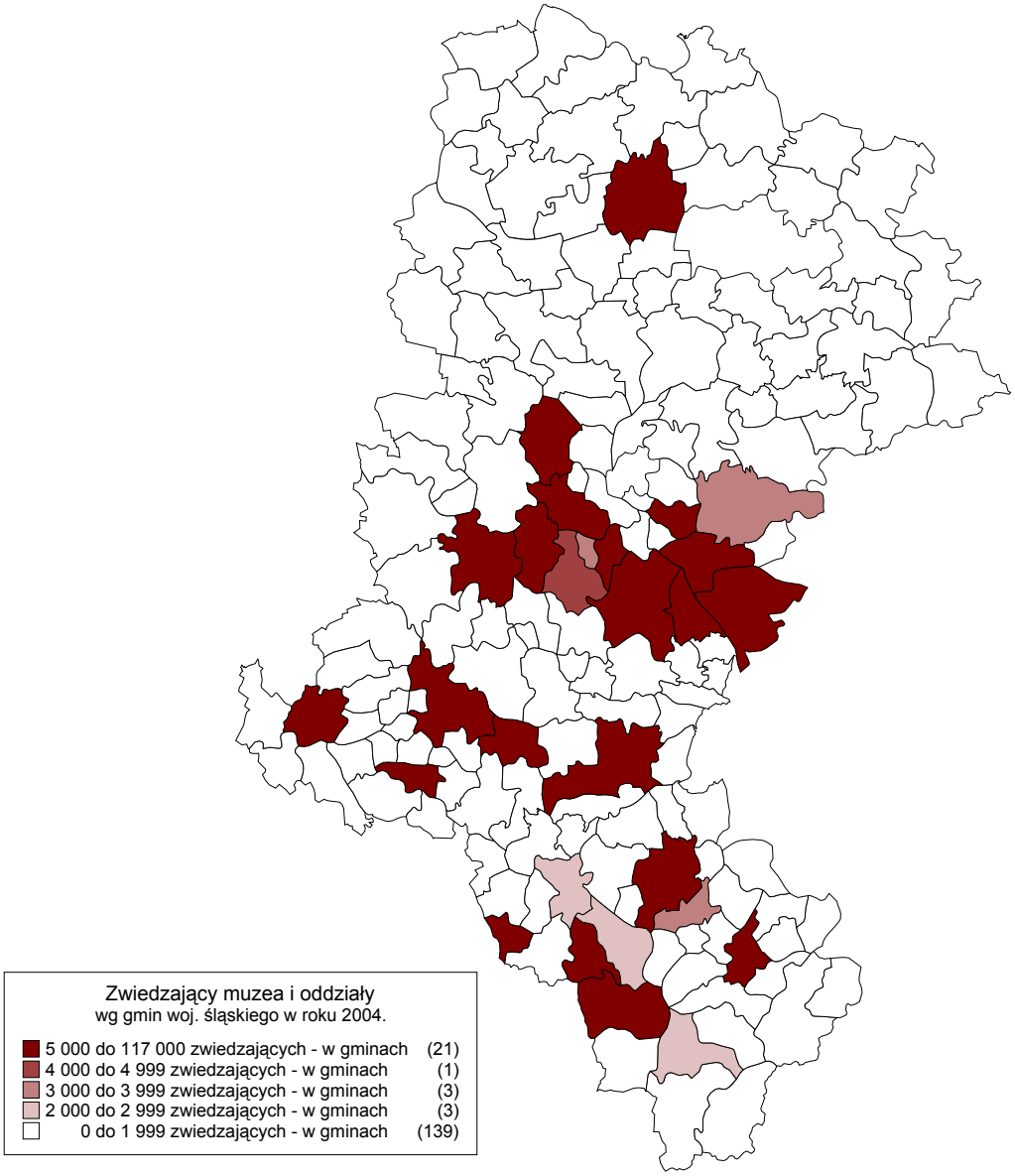

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych

4.4.Galerie

W roku 2004 na terenie województwa śląskiego wystawy w galeriach samorządowych oraz prywatnych gościły ponad 231 tysięcy zwiedzających, a więc piątą pod względem wielkości ich liczbę w kraju. Średnio każdą wystawę oglądały 893 osoby, a więc mniej, niż przypadało średnio na wystawę w całej Polsce. Więcej zwiedzających w województwie przypadających na jedną wystawę było w galeriach samorządowych (choć zanotowana tam liczba 994 osób przypadających na wystawę jest również niższa od średniej krajowej wynoszącej 1 042 osoby).

W województwie najwięcej zwiedzających gościły krajowe wystawy w galeriach samorządowych. Ponad 169 tysięcy zwiedzających stanowi 73% ogółu zwiedzających wystawy w galeriach. Wystawy zagraniczne i międzynarodowe w galeriach samorządowych odwiedziło w sumie 45 662 zwiedzających. Wystawy w galeriach prywatnych odwiedziło 16 453 osób (z czego jedną wystawę zagraniczną odwiedziło 300 osób, reszta zwiedzających to widzowie wystaw krajowych).

4.5.Biblioteki oraz księgozbiór prywatny

W województwie śląskim w roku 2004 było blisko 1,01 miliona czytelników. Liczba ta, stanowiąca 15% ogółu czytelników w kraju, jest wartością najwyższą w Polsce. Również liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz, w porównaniu do pozostałych województw, jest w Śląskiem najwyższa i wynosi blisko 23 miliony woluminów. Jednakże poziom czytelnictwa w województwie wysoki jest nie tylko w wartościach ogółem. W przeliczeniu na tysiąc mieszkańców śląskie w skali kraju charakteryzuje się najwyższą liczbą czytelników. Na tysiąc mieszkańców przypada tu 232 czytelników, co jest wartością znacznie wyższą od średniej krajowej wynoszącej 197.

Wykres 4-3. Liczba czytelników bibliotek według województw w roku 2004 (w tys.).

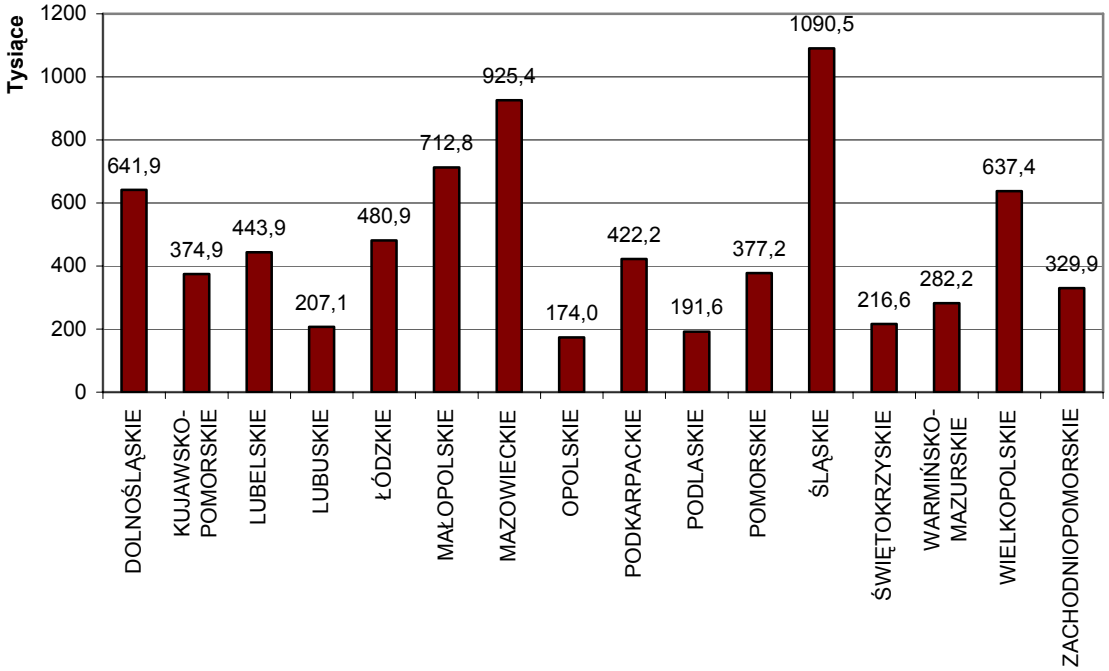

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

Wykres 4-4. Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz według województw w roku 2004 (w milionach woluminów).

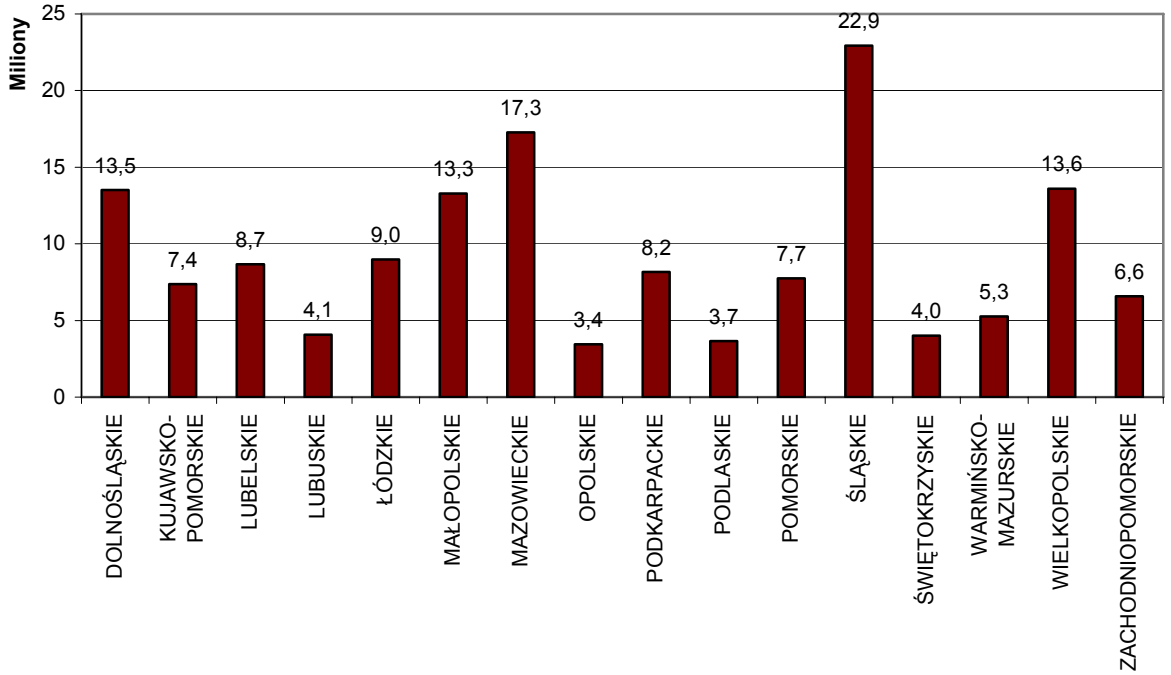

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

Czytelnicy są również bardzo aktywni. Liczba wypożyczeń w województwie przypadająca na 1 czytelnika wynosi 21 – wartość ta jest nieznacznie niższa wyłącznie od liczby wypożyczeń przypadającej na 1 czytelnika w województwie wielkopolskim, a także jest wyraźnie wyższa od średniej krajowej wynoszącej 19,8.

Najbardziej liczną grupę ze względu na wiek czytelników stanowią osoby w wieku od 25 do 44 lat, podczas gdy w Polsce najliczniejszą grupą są osoby do 15 roku życia. Najmniej liczną grupę wśród czytelników stanowią rolnicy – w skali kraju jedynie 0,91% czytelników pochodzi z tej grupy społeczno - zawodowej, a w województwie śląskim wskaźnik ten jest pięciokrotnie niższy. Województwo śląskie posiada również najniższy w skali kraju odsetek czytelników na terenach wiejskich. Wynosi on 14% i jest trzykrotnie niższy niż jego odpowiednik w województwie podkarpackim. Także liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w bibliotekach na wsi jest relatywnie niska – porównując do pozostałych województw, śląskie znajduje się dopiero na szóstej pozycji (w przypadku wypożyczeń księgozbioru w miastach jest to pozycja pierwsza). Można natomiast stwierdzić, iż czytelnicy z miast i wsi rocznie wypożyczają tyle samo książek. Wartość ta wynosi ok. 21 woluminów rocznie przypadających na czytelnika, jednakże o ile w przypadku wypożyczeń na wsi wartość ta zbliżona jest do średniej krajowej, to w przypadku wypożyczeń przypadających na 1 czytelnika na terenie miast, wartość ta jest wyższa od średniej krajowej i daje województwu śląskiemu łącznie z województwem wielkopolskim pierwsze miejsce.

Najwięcej woluminów wypożyczonych zostało na terenie subregionu środkowego, na terenie tego subregionu było też najwięcej czytelników. Wartości te wynoszą odpowiednio: 65% wypożyczeń oraz 63% czytelników z ogółu województwa. Najbardziej aktywni czytelnicy znajdują się na terenie subregionu zachodniego, gdzie każdy czytelnik wypożyczył średnio 22 woluminy. Najmniejsza grupa czytelników, licząca niespełna 102 tysiące osób, znajduje się na terenie subregionu częstochowskiego. Liczba wypożyczeń w tym subregionie, kształtująca się na poziomie 1 836 954 woluminów, lokuje czytelników z subregionu

częstochowskiego na ostatnim miejscu wśród czytelników z pozostałych części województwa śląskiego.

W gminach województwa śląskiego widoczne są ogromne rozbieżności pod względem stopnia użytkowania bibliotek. Najwięcej czytelników znajduje się na terenie gminy Katowice – 417 razy więcej niż na terenie gminy Dąbrowa Zielona, a wiec gminy, w której było najmniej czytelników ogółem w województwie śląskim – 297 osób (choć w przeliczeniu liczby czytelników na tysiąc mieszkańców gmina ta zajmuje 10 pozycję w województwie). Najbardziej aktywni czytelnicy znajdują się w gminie Poręba, gdzie na każdego czytelnika przypada ponad 47 wypożyczeń rocznie, natomiast najmniej aktywni czytelnicy znajdują się w gminie Niegowa (niespełna 10 wypożyczeń na czytelnika w ciągu roku).

Rozkład liczby czytelników oraz wypożyczeń w województwie śląskim w podziale na gminy przedstawiają dwie kolejne mapki.

W województwie śląskim niespełna 17% gospodarstw domowych posiada księgozbiór liczący powyżej 100 woluminów (aż w 13 województwach ten odsetek jest wyższy). Jednakże jedynie 7% gospodarstw domowych województwa nie posiada w swoim domu żadnej książki – to wynik niższy od średniej krajowej plasujący śląskie na trzecim miejscu wśród pozostałych województw.

Mapa 4-3. Liczba czytelników według gmin województwa śląskiego w roku 2004.

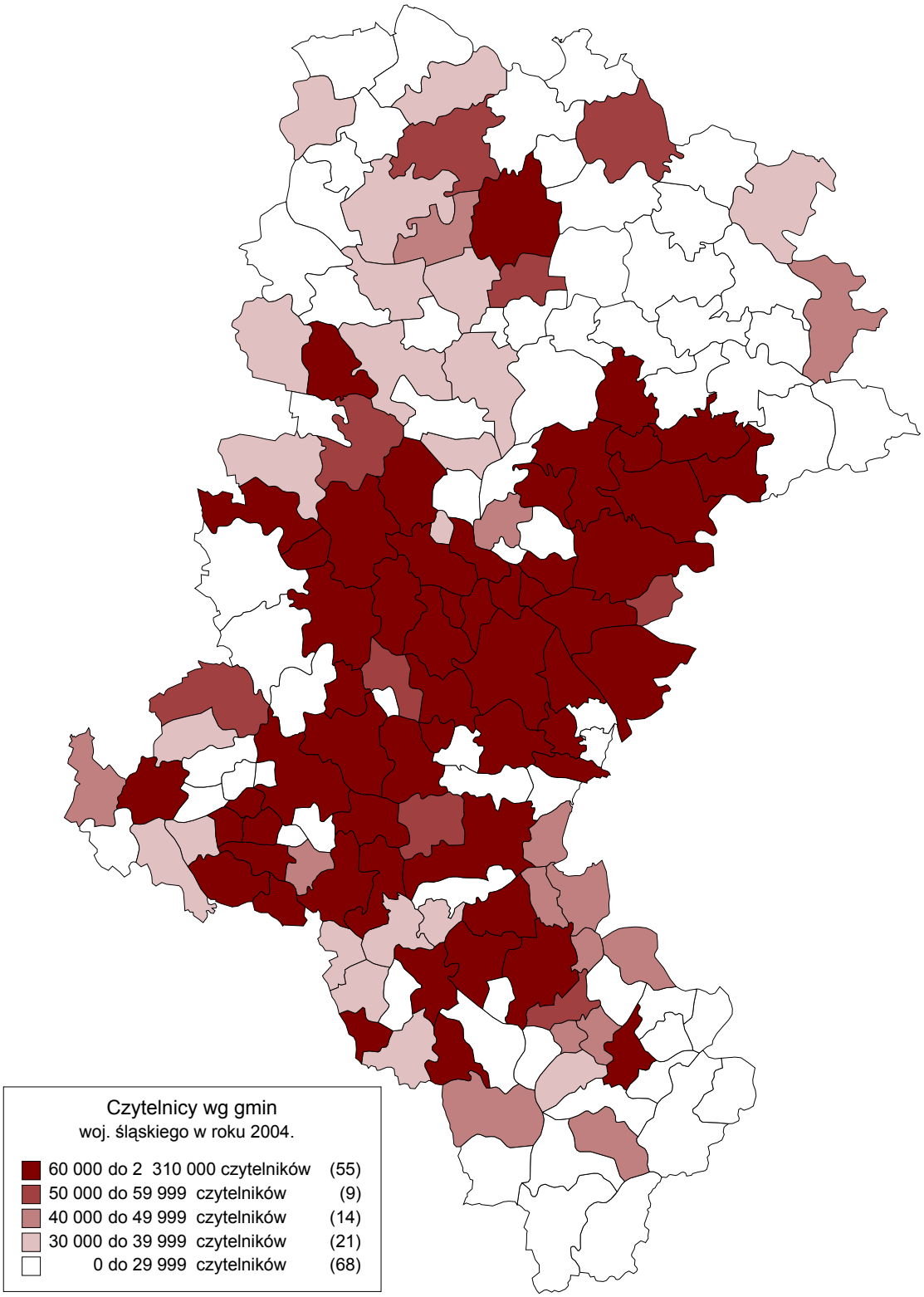

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

Mapa 4-4. Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz według gmin województwa śląskiego w roku 2004.

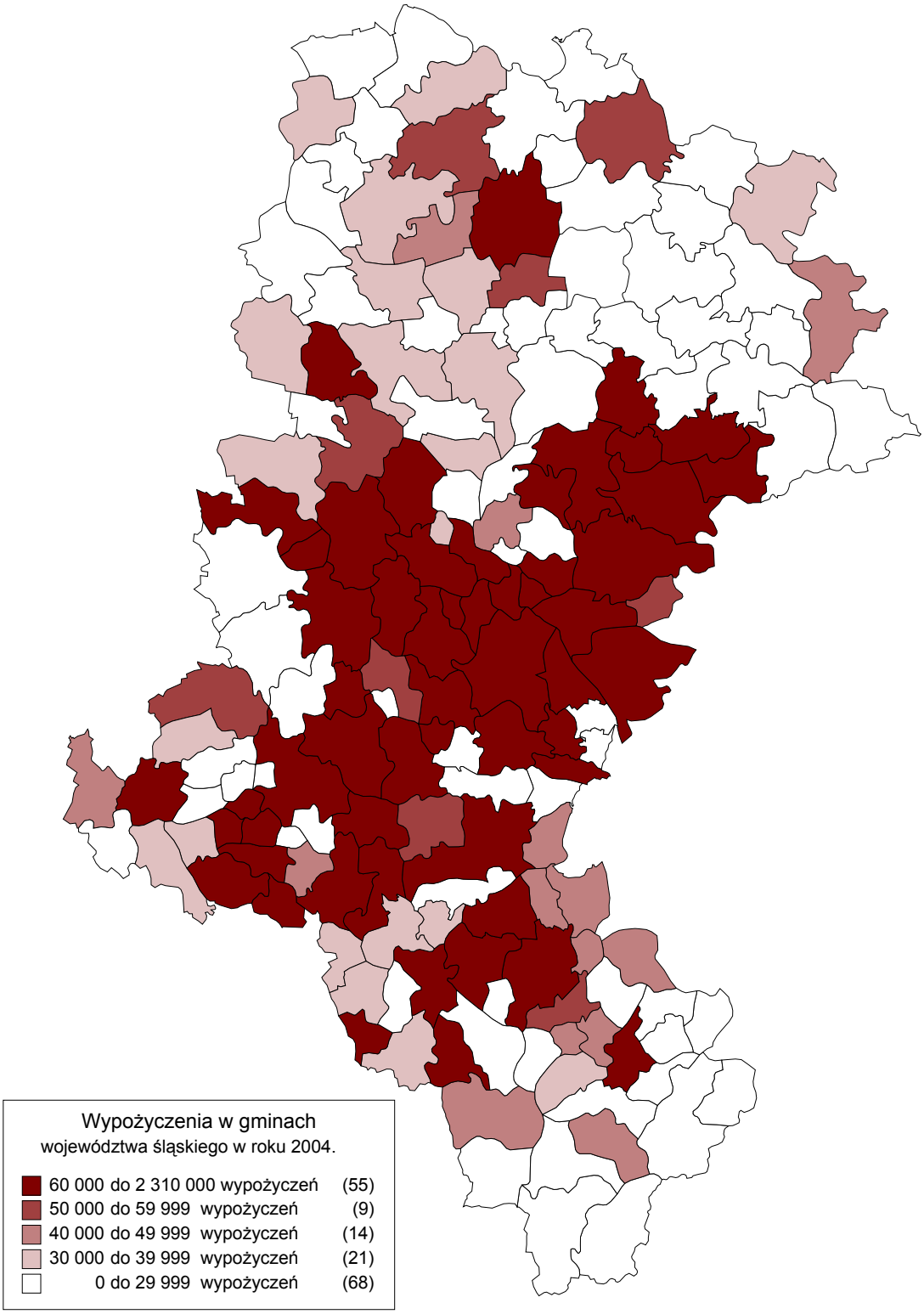

Liczby w nawiasach w legendzie przedstawiają liczbę jednostek podziału administracyjnego o wartościach danej cechy mieszczących się w podanych przedziałach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

Uczestnictwo w kulturze mieszkańców województwa śląskiego w dużej mierze uzależnione jest od dostępu do infrastruktury. Brak bazy, jaką są instytucje służące kulturze uniemożliwia uczestnictwo w danym aspekcie życia kulturalnego. Z tego powodu na terenie województwa śląskiego wyraźne są dysproporcje w rozmieszczeniu osób uczestniczących w kulturze. W województwie śląskim najwyższy poziom uczestnictwa ma miejsce na terenie subregionu środkowego (m.in. 80% widzów kin, 75% zwiedzających muzea i oddziały, 63% czytelników oraz 65% wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz), najniższy natomiast na terenie subregionu północnego (m.in. 7% widzów kin, 3% zwiedzających muzea i oddziały, 9% czytelników oraz 8% wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz).

5. Wydatki na kulturę w województwie śląskim

Funkcjonowanie kultury w województwie uzależnione jest od skali jej finansowania ze środków publicznych (wydatki na organizację wydarzeń kulturalnych, jak również na ochronę dziedzictwa narodowego), od skali mecenatu kulturalnego w województwie oraz od indywidualnych wydatków osób fizycznych na uczestnictwo w kulturze. Analiza wartości tych wydatków pozwala ocenić skalę rozwoju kultury województwie.

Analiza poziomu finansowania kultury i ochrony dziedzictwa narodowego przez jednostki samorządu terytorialnego jest jednakże utrudniona z kilku powodów. Skala wydatków zależy nie tylko od decyzji i dochodów jednostek samorządu terytorialnego o wysokości środków przeznaczanych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. Wysokość środków przeznaczanych na ten cel analizowana na poziomie województwa w dużej mierze zależy od tego, w czyjej gestii leży większość instytucji i organizacji kulturalnych finansowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, a także od samej liczby takowych instytucji. Również koszty inwestycji, których po sfinansowaniu realizacja trwa długi okres czasu, mogą spowodować zakrzywienie wniosków.

5.1. Wydatki budżetów województw na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w latach 2001-2004.

Samorząd szczebla wojewódzkiego w Śląskiem w roku 2004 wydał ogółem na dział kultura i ochrona dziedzictwa narodowego 74,6 miliona złotych, co stanowi 9,5% ogółu wydatków województwa. Większą kwotę wydają wyłącznie samorządy województw: wielkopolskiego i mazowieckiego. Śląskie plasuje się więc na trzecim miejscu wśród pozostałych województw w kraju ze względu na wysokość wydatków. Analizując wydatki budżetów województw w latach 2001 – 2004 w Województwie Śląskim zauważyć można konsekwentne zwiększanie się kwoty przeznaczonej na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. Suma przeznaczona na ten cel w roku 2004 była o 40,6% większa od kwoty z roku 2001. Większy wzrost wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w roku 2004 w porównaniu do roku 2001 odnotowały tylko województwa: małopolskie, mazowieckie i łódzkie.

Wykres 5-1. Wydatki samorządów wojewódzkich ogółem na kulturę i ochronę dziedzictwa w roku 2004 (w milionach złotych).

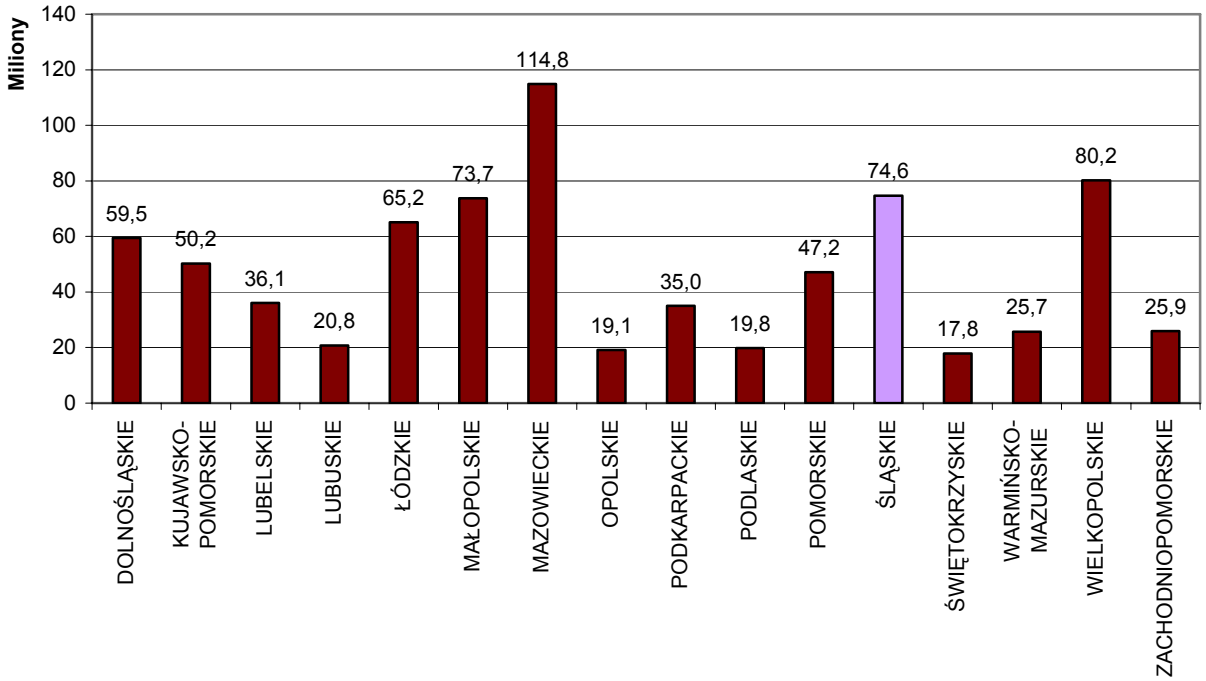

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

5.2.Wydatki budżetów powiatów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego.

Samorządy szczebla powiatowego w województwie śląskim w roku 2004 wydały ogółem na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego 3 887 143 złotych, co stanowi niespełna 0,5% ogółu wydatków z budżetów jednostek samorządu terytorialnego tego szczebla w województwie. Kwota ta stanowi także 4% ogółu wydatków samorządu szczebla powiatowego przeznaczonych na ten cel na terenie całego kraju i lokuje śląskie na 9 miejscu wśród pozostałych województw. Analizując wydatki samorządów powiatowych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w latach 2001-2004 zauważyć można ciągły ich wzrost. Wydatki w roku 2004 w porównaniu do roku 2001 wzrosły o 21,2%. Powiatowe samorządy województwa śląskiego, jako jedne z trzech na terenie kraju w roku 2004, dotowały teatry dramatyczne i lalkowe, kwotą w wysokości 599 500 złotych. Stanowi to aż 27% ogółu wydatków ogółem na ten cel w kraju. Na działalność muzeów w województwie śląskim samorządy powiatowe przeznaczyły 1 067 419 złotych, co stanowi 4% krajowych wydatków samorządów tego szczebla przeznaczonych dla muzeów. Na centra kultury i sztuki samorządy powiatowe w roku 2004 nie przekazały żadnych środków finansowych.

Najwięcej środków finansowych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego ogółem przeznaczyły w roku 2004 samorządy szczebla powiatowego na terenie subregionu zachodniego - wysokość wydatków wyniosła 1 831 607 złotych, co stanowi 47% ogółu wydatków samorządów tego szczebla na terenie województwa śląskiego. Samorządy powiatowe na terenie subregionu zachodniego, jako jedyne na terenie województwa śląskiego przekazały cześć środków ze swoich budżetów na muzea. Wydatki te, w wysokości 1 067 419 złotych, stanowią 27% ogółu wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego wydatków z budżetów powiatów na terenie całego województwa śląskiego. Najniższe wydatki ogółem samorządów powiatowych na kulturę i ochronę dziedzictwa

narodowego, wynoszące 4% wojewódzkich środków z budżetów powiatów przeznaczonych na ten cel, zanotowano na terenie subregionu północnego.

Wykres 5-2. Wydatki budżetów powiatów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według województw w roku 2004 (w milionach złotych).

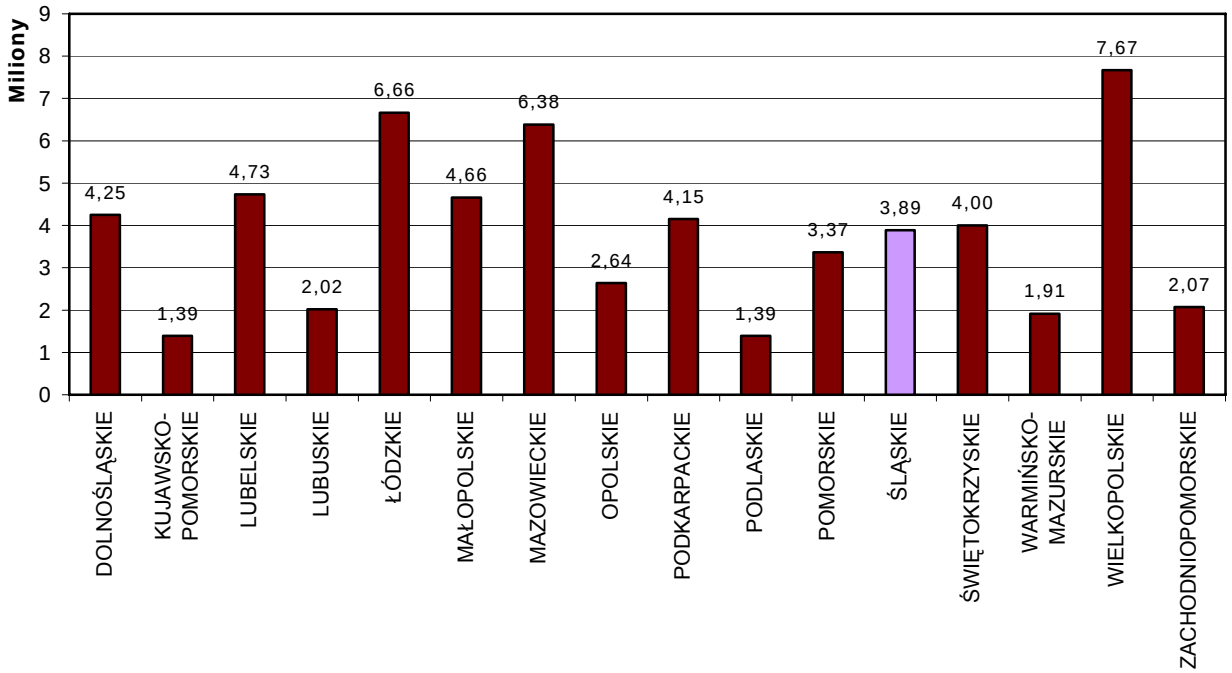

Dane: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

5.3. Wydatki budżetów miast na prawach powiatów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego

Wydatki ogółem budżetów miast na prawach powiatu na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie śląskim wyniosły w 2004 roku 189 529 184 zł. Stanowi to 19% ogółu krajowych wydatków jednostek samorządu terytorialnego tego typu na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. Odsetek wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego z ogółu wydatków z budżetów jednostek samorządu terytorialnego tego szczebla w województwie wynosi 3,2%, co lokuje śląskie na siódmym miejscu wśród pozostałych województw. Wydatki w roku 2004 są o blisko 12,7 miliona zł. wyższe od wydatków w roku 2001, a więc wzrosły o 7,2%. Analizując jednakże ich wysokość w województwie śląskim w latach 2001-04, można zauważyć wyraźne wahania.

Najwyższe wydatki ogółem na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego odnotowano w subregionie środkowym. Stanowią one 70% ogółu wydatków samorządów miast na prawach powiatu w województwie śląskim. Najniższy udział w ogóle wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w Śląskiem, wynoszący 9%, ma subregion zachodni. Udział pozostałych subregionów w ogóle wydatków tego typu jest jednakże nieznacznie wyższy od subregionu zachodniego i wynosi dla subregionu południowego 10%, natomiast dla subregionu północnego 11% ogółu wydatków z budżetów miast na prawach powiatów w województwie śląskim na cele związane z kulturą i ochroną dziedzictwa narodowego. Tak duża dysproporcja spowodowana jest głównie przez dużą liczbę ludności zamieszkującą subregion środkowy, oraz fakt, iż na terenie tego subregionu znajduje się 14 z 19 miast na prawach powiatu w województwie śląskim.

5.4. Wydatki budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w latach 2001-2004.

W województwie śląskim wydatki budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego ogółem w roku 2004 stanowiły ponad 9% wszystkich wydatków tego typu w Polsce. Kwota, jaką budżety gmin województwa śląskiego przeznaczyły na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w roku 2004 wynosiła ponad 102,7 miliona złotych, co stanowi 3,2% ogółu wydatków jednostek samorządu gminnego w województwie. Suma ta w porównaniu do roku poprzedzającego wzrosła jedynie o 7%. Porównując wydatki gmin na kulturę w latach 2003 - 2004, aż 14 województw posiada wyższą dynamikę ich wzrostu, a jedynie województwo kujawsko-pomorskie cechuje się niższym wzrostem wydatków tego typu. Jeśli natomiast porównane zostaną wydatki gmin na kulturę w latach 2001 i 2004, sytuacja województwa śląskiego kształtuje się lepiej, gdyż zajmuje ono 9 miejsce wśród pozostałych województw, cechując się w okresie 2001 - 2003 wzrostem wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na poziomie 19%.

Wykres 5-3. Wydatki budżetów gmin w województwach na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w roku 2004.

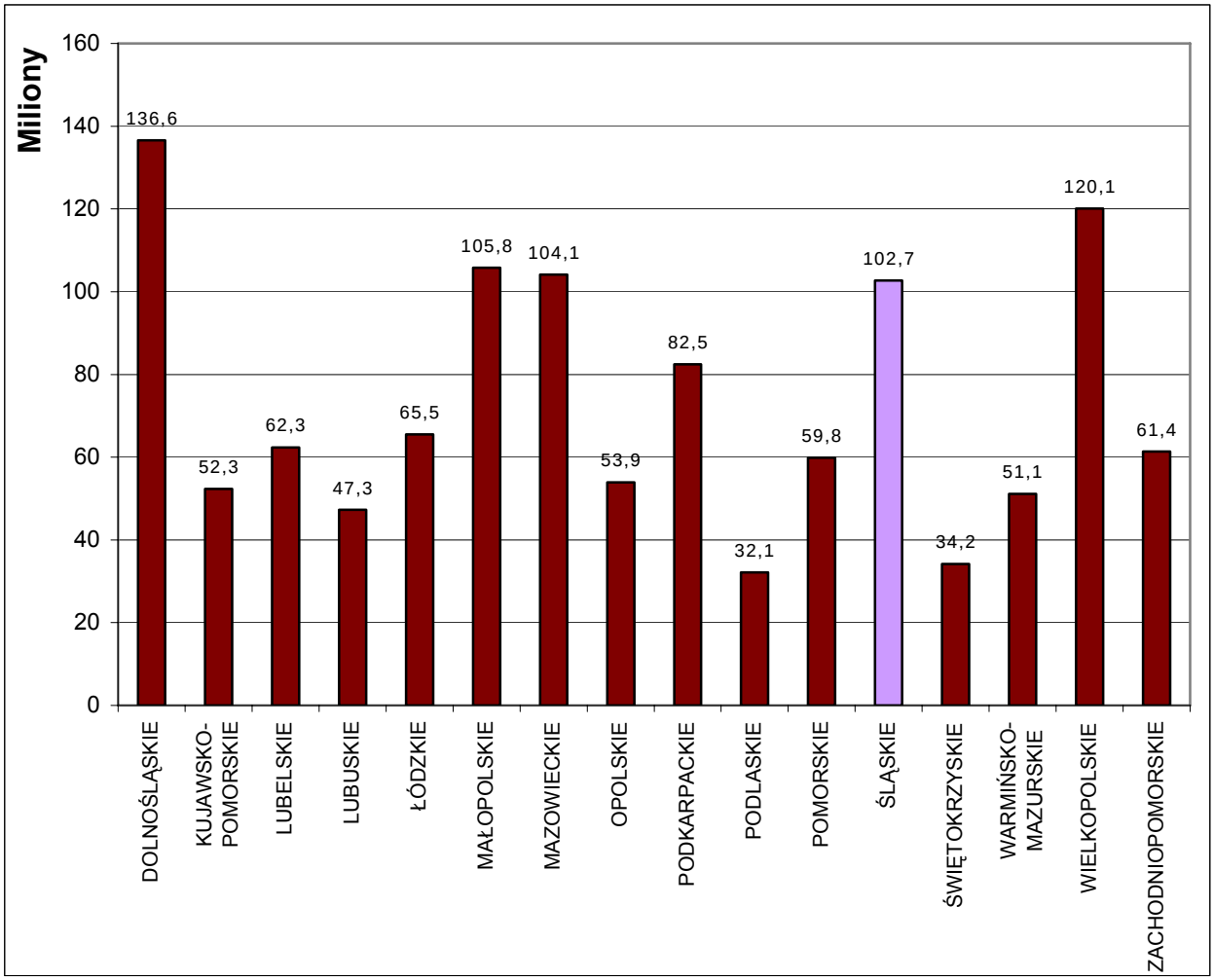

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

W subregionie środkowym wydatki z budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego wyniosły ogółem 48 404 257 zł. Stanowi to 47% ogółu wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego samorządów tego szczebla w województwie śląskim. Samorządy w tym subregionie przeznaczają również największe w województwie kwoty

pochodzące z budżetów gmin na: biblioteki; domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby; galerie i biura wystaw artystycznych oraz ochronę i konserwację zabytków. Jednakże tak wysokie wydatki maja swoje uzasadnienie w obszarze jaki zajmuje subregion oraz liczby ludności zamieszkującej na jego terenie. Jeżeli chodzi o u udział wydatków budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w wydatkach ogółem to w subregionach: środkowym, zachodnim i południowym jest on zbliżony i waha się od 3,3% w subregionie zachodnim do 3,5% w subregionie południowym. Najniższy odsetek wydatków na kulturę ochronę dziedzictwa narodowego w porównaniu do wydatków ogółem, wynoszący 2%, posiada subregion północny.

Najwyższe wydatki ogółem na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego zanotowano w gminach: Katowice (28,7 mln zł), Częstochowa (21,4 mln zł) oraz Bielsko-Biała (17,7 mln zł). Zauważalna jest również wysoka pozycja gmin: Sosnowiec (6,1 mln zł - druga pozycja wśród gmin w województwie ze względu na wysokość wydatków przeznaczonych na działalność bibliotek), Dąbrowa Górnicza (6,2 mln zł - pierwsza pozycja wśród gmin w województwie ze względu na wysokość wydatków przeznaczonych na działalność domów i ośrodków kultury, świetlic i klubów), oraz Gliwice (0,84 mln zł, - druga pozycja wśród gmin w województwie ze względu na wysokość wydatków przeznaczonych na ochronę i konserwację zabytków).

5.5. Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego.

Na wydatki jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego składają się sumy z budżetów: gmin, miast na prawach powiatu, powiatów oraz województw. W województwie śląskim w roku 2004 suma wydatków przeznaczonych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego, pochodząca z budżetów jednostek samorządu terytorialnego wynosiła 370 769 142 zł. Stanowi to 12% ogółu wydatków tego typu w Polsce i lokuje śląskie na drugim miejscu wśród pozostałych województw. Wśród województw, najwyższą kwotę pochodzącą z budżetów jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego wydało województwo mazowiecki (503 524 511 zł, 17% wydatków tego typu w kraju), najniższą zaś kwotę przeznaczyły samorządy w województwie podlaskim (71 218 521 zł, 2% wydatków tego typu w kraju). Wysoka jest również pozycja województwa wynikająca z procentu z wydatków ogółem z budżetów jednostek samorządu terytorialnego przeznaczanego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. 3,43% z ogółu środków lokuje śląskie na 4 pozycji wśród pozostałych województw.

Kwota pochodząca z budżetów jednostek samorządu terytorialnego przeznaczana na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie śląskim w latach 2001-2004 uległa zwiększeniu. Jedynie w roku 2003 suma wydatków przeznaczona na ten cel niższa była od sumy z roku poprzedzającego. Porównując wydatki z lat 2001 i 2004, kwota przeznaczona przez samorządy na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w roku 2004 wzrosła w porównaniu do roku 2001 o 16%. Pod względem dynamiki sumy wydatków jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego śląskie lokuje się na 9 miejscu wśród pozostałych województw. Pozycja województwa wynikająca z dynamiki wzrostu wydatków jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego jest więc niższa niż pozycja wynikająca z wysokości wydatków ogółem na powyższy cel (2 miejsce śląskiego wśród pozostałych województw).

Wykres 5-4. Skumulowane wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego budżetów gmin, miast na prawach powiatu, powiatów oraz województw według województw w roku 2004.

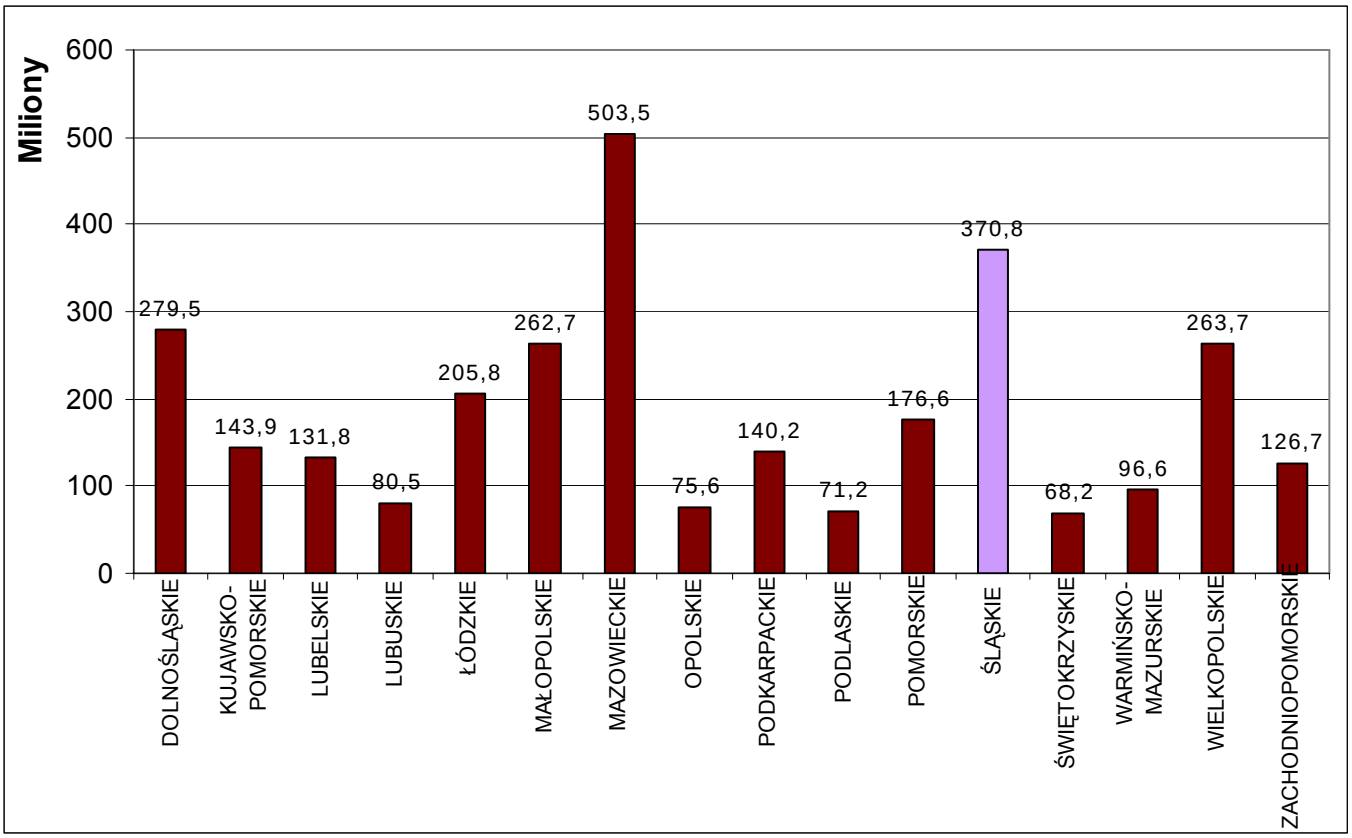

Dane: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Regionalnych.

5.6.Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę na kulturę i rekreację

Jedna osoba w województwie śląskim wydaje na kulturę i rekreację średnio 44,14 zł w miesiącu. Plasuje to śląskie na 8 miejscu wśród pozostałych województw. Średnie wydatki na kulturę w województwie przypadające na 1 osobę są niższe od średniej krajowej wynoszącej 47,04 zł. W Polsce największe średnie miesięczne wydatki jednej osoby na kulturę notuje się w województwie mazowieckim (73,40 złotych/osobę/miesiąc), najniższe zaś w województwie świętokrzyskim (29,49 złotych/osobę/miesiąc). Taka różnica w średnich wydatkach stanowi jednakże wypadkową dwóch zmiennych: (1) zakresu udziału jednej osoby w kulturze w miesiącu (częstotliwości, z jaką mieszkańcy województwa uczestniczą w kulturze) a także (2) wysokości kosztów bezpośrednich (ceny) dostępu do wydarzeń kulturalnych (np. ceny biletów). Zmienna druga w prosty sposób skorelowana jest zarówno z miejscem występowania wydarzenia, jak również (a nawet przede wszystkim) z jakością wydarzeń kulturalnych w regionie.

Należy również wziąć pod uwagę determinanty wysokości wydatków mieszkańców województwa na kulturę. Ich ograniczenia wynikać mogą z braku zainteresowania udziałem w kulturze, niespełniającej oczekiwań oferty kulturalnej województwa, zakresu czasu wolnego, który może być zagospodarowany przez uczestnictwo w kulturze, jak również niewystarczających możliwości finansowych gospodarstw domowych. Udział w kulturze, a w szczególności w komercyjnych (płatnych) jej formach, zaliczany jest do potrzeb wyższego rzędu, których zaspokojenie następuje dopiero po zaspokojeniu potrzeb podstawowych. I tak, według „Diagnozy społecznej" w 2005 roku z powodu niewystarczających środków finansowych z pójścia do kina zrezygnowało ponad 40% mieszkańców województwa śląskiego. Problem, rezygnacji z kultury na skutek złej sytuacji materialnej był jeszcze

większy w odniesieniu do teatrów, opery czy filharmonii (ponad 41%), zdecydowanie trudniej z powodów finansowych było mieszkańcom województwa zrezygnować z zakupu książek, wizyty w muzeum oraz zakupów prasy (odpowiednio 37,4%, 34,6% oraz 30,1%). Do rezygnacji z udziału w wydarzeniach kulturalnych z powodów finansowych przyznawali się przede wszystkim mieszkańcy dużych miast (powyżej 100 tys. mieszkańców) oraz osoby pochodzące z rodzin najuboższych, niepełnych lub wielodzietnych.

Dane z „Diagnozy społecznej" dotyczące udziału w kulturze ukazane w przekroju miejsca zamieszkania, wieku oraz grupy społecznej, wykazują następujące zależności:

- rzadziej deklarowane są ograniczenia finansowe w korzystaniu z kultury w przypadkach, kiedy: albo w ogóle nie występują takie potrzeby, albo w pobliżu miejsca zamieszkania brakuje instytucji, które takie potrzeby zaspokajają (mieszkańcy wsi, osoby z niskim wykształceniem nie postrzegają braku udziału w kulturze w kategoriach rezygnacji);
- ograniczenia finansowe eliminują, lub raczej należałoby powiedzieć — wykluczają z uczestnictwa w kulturze od 35-50% mieszkańców w wieku 16 i więcej lat;
- zmiana wskaźników rezygnacji z uczestnictwa w kulturze z powodu ograniczeń finansowych od roku 2000 dowodzi, że sytuacja wyraźnie się pogorszyła w ciągu ostatnich pięciu lat. 31,6% gospodarstw domowych województwa śląskiego uważa, że zaspokojenie ich potrzeb związanych z kulturą w porównaniu do sytuacji w 2003r. pogorszyło się, 62,6% jest zdania, że sytuacja ta nie uległa zmianie, natomiast tylko 5,8% sądzi, że sytuacja ta się poprawiła.

Tabela 5-1. Trudności finansowe gospodarstw domowych w korzystaniu z wybranych form uczestnictwa w kulturze według województw.

Województwa	Procent gospodarstw domowych, w których ich członkowie byli zmuszeni ze względów finansowych zrezygnować w ciągu ostatniego roku z:				
	kina	teatru, opery, operetki, filharmonii, koncertu	muzeum lub wystawy	zakupu książki	zakupu prasy, (gazet, tygodników, miesięczników)
Dolnośląskie	41,84	43,46	34,20	38,64	33,88
Kujawsko-pomorskie	43,78	44,22	39,07	44,73	35,96
Lubelskie	36,64	35,48	31,25	39,37	35,13
Lubuskie	31,15	29,13	25,20	32,15	31,10
Łódzkie	35,02	33,61	28,17	38,08	34,15
Małopolskie	42,19	46,31	38,16	45,46	38,66
Mazowieckie	33,65	36,44	31,01	33,55	29,83
Opolskie	33,16	34,20	27,22	32,58	29,27
Podkarpackie	33,45	32,84	28,26	37,76	31,87
Podlaskie	33,94	29,92	24,39	40,41	35,63
Pomorskie	33,28	41,27	30,25	36,34	31,53
Śląskie	**40,60**	**41,27**	**34,64**	**37,42**	**30,12**
Świętokrzyskie	41,49	30,68	28,94	42,85	37,63
Warmińsko-mazurskie	41,12	36,24	33,77	49,30	50,64
Wielkopolskie	38,20	39,55	34,10	37,58	27,17
Zachodnio-pomorskie	40,03	37,28	31,89	36,28	26,87
Ogółem	***37,73***	***38,14***	***32,13***	***38,49***	***32,87***

Źródło: „Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków", Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, Warszawa 2006r.

.

6. Aktywność organizacji pozarządowych w rozwoju kultury

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie organizacjami pozarządowymi są stowarzyszenia, fundacje oraz utworzone na podstawie przepisów ustaw osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej, które nie są jednostkami sektora finansów publicznych oraz które nie działają w celu osiągnięcia zysku. Zgodnie z ustawą działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizację pozarządową w sferze zadań publicznych określonych w art. 4 ustawy, takich jak: pomoc społeczna, działalność charytatywna, ochrona i promocja zdrowia, kultura, nauka, oświata i wychowanie, promocja i organizacja wolontariatu.

W Polsce kultura i sztuka stanowi główne pole działań prawie 5,5 tysiąca organizacji, co stanowi ok. 11,5% wszystkich organizacji pozarządowych (NGO) na terenie kraju. 44% NGO zajmuje się działalnością sceniczną, teatralną, muzyczną lub kinematograficzną, 42% prowadzi działalność w sferze ochrony zabytków i miejsc pamięci narodowej oraz podtrzymywania tradycji narodowych lub regionalnych, 35% zajmuje się produkcją telewizyjną lub radiową, wydawaniem czasopism lub książek, prowadzeniem bibliotek, a 29% sztukami plastycznymi, malarstwem, rzeźbą, fotografią, architekturą i wzornictwem. 40% organizacji prowadzi także inne działania w dziedzinie kultury.

Na terenie województwa śląskiego wg rejestru regon działa 5 566 organizacji, co w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców daje 1,18. Ich procentowy przyrost w porównaniu do roku 2002 wyniósł 22,6%. W największej bazie organizacji pozarządowych prowadzonej przez Stowarzyszenie Klon/Jawor, na podstawie wybranych kryteriów (słów kluczowych związanych z kulturą) zidentyfikowanych zostało 416 organizacji pozarządowych działających w województwie śląskim w sferze kultury. Liczba ta, ze względu na charakter bazy (dobrowolne zgłaszanie się organizacji) nie jest z pewnością pełna, pozwala jednak na przybliżone oszacowanie skali udziału NGO w działalności kulturalnej województwa.

Badania na próbce 82 organizacji przeprowadzone przez Stowarzyszenie Klon/Jawor w 2005 roku wykazały, iż pomiędzy województwem śląskim a całym obszarem Polski nie wystąpiły wyraźne różnice w strukturze NGO i około 10% organizacji wskazało kulturę jako pole swojego działania[2].

7. Analiza zmian wybranych wskaźników w roku 2000 i 2004

7.1. Teatry i instytucje muzyczne

W roku 2004 liczba teatrów i instytucji muzycznych, w porównaniu do roku 2001 uległa zmniejszeniu. Likwidacji uległ jeden obiekt, co spowodowało obniżenie liczby miejsc na widowni o 81, ta także zmniejszenie z 14 do 13 liczby obiektów przystosowanych dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich. Liczba przedstawień i koncertów wg miejsca prezentacji uległa zmniejszeniu o blisko 10%, natomiast liczba widzów i słuchaczy o 13%. Zmniejszeniu uległa również liczba przedstawień i koncertów wg siedziby – w porównaniu do roku 2001 liczba ta spadła o 6%, liczba widzów i słuchaczy na tych imprezach spadła natomiast o 10%. W analizowanym okresie można więc zauważyć słabnące zainteresowanie przedstawieniami i koncertami w teatrach i instytucjach muzycznych, co przyczynia się do zmniejszenia ich liczby.

[2] Dane z badania „Branże III sektora 2004", opracowanego na podstawie analiz raportu "Kondycja sektora organizacji pozarządowych w Polsce 2004" przez Stowarzyszenie Klon/Jawor.

7.2.Kina

W okresie od 2001 do 2004 roku liczba kin zlokalizowanych na terenie województwa śląskiego uległa zmniejszeniu – likwidacji uległo 14 kin z 70 działających w 2001 roku kin. Jednakże pomimo ubytku obiektów, liczba miejsc na widowni uległa zwiększeniu. Jest to wynikiem działania zasad wolnego rynku – likwidacji ulegają nierentowne, małe kina, które nie wytrzymują konkurencji z komercyjnymi „multipleksami". W analizowanym okresie liczba widzów ogółem zwiększyła się o ponad 52%, choć w tym okresie liczba seansów ogółem zwiększyła się aż o 77%. Niepokojący wydaje się natomiast, w porównaniu do gwałtownie rosnącej liczby seansów i widzów ogółem, następuje spadek seansów i widzów filmów produkcji polskiej. Liczba seansów filmów produkcji krajowej spadła w roku 2004 w porównaniu do roku, 2001 o 1%, choć liczba widzów zmniejszyła się aż o 14%. Zmniejszyła się również liczba obiektów kinowych przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.

7.3.Muzea

Liczba muzeów w roku 2004 na terenie województwa śląskiego, w porównaniu do roku 2001 uległa zwiększeniu o pięć obiektów. Nie przybyło natomiast żadnego oddziału ani obiektu przystosowanego dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich. Fakt ten można uznać za niepokojący, gdyż celem jest, aby na terenie województwa wszystkie obiekty służące propagowaniu i rozwojowi kultury dostępne były dla tych osób. Mimo wzrostu liczby obiektów, na terenie województwa o 2% spadła liczba zwiedzających muzea i ich oddziały.

7.4.Galerie

W roku 2000 i 2004 liczba galerii i salonów sztuki na terenie województwa śląskiego nie uległa zmianie i wynosiła 23, choć liczba obiektów przystosowanych dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich zwiększyła się z siedmiu do dziewięciu. Za pozytywny można uznać także fakt, iż mimo spadku liczby wystaw, wynoszącego 4%, liczba zwiedzających uległa znacznemu zwiększeniu. W roku 2004 liczba zwiedzających wynosiła ponad 231 tys. osób - o 46 tys., a więc 25% więcej osób niż w roku 2001.

7.5.Biblioteki i filie

W roku 2004, porównując do roku 2000, liczba bibliotek i filii zmalała o 18 placówek. Liczba zatrudnionych w nich pracowników w analizowanym okresie zmniejszyła się o 21 osób. Księgozbiór uległ zwiększeniu, choć jedynie o 214 woluminów, co stanowi wartość wręcz marginalną. Jednakże o 4%, a więc o ponad 42 tysiące osób wzrosła liczba czytelników na terenie województwa. O 5% wzrosła też liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz. Są to tendencje zdecydowanie pozytywne, jednakże ze względu na zmniejszająca się liczbę placówek bibliotecznych, może się to przyczynić do jeszcze większego obciążenia bibliotek i filii zlokalizowanych w województwie śląskim. Pozytywnym faktem jest szybki wzrost liczby obiektów bibliotecznych przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. W analizowanym okresie liczba tychże obiektów zwiększyła się o ponad 52%.

Liczbę kina, teatrów i instytucji muzycznych, muzeów oraz galerii w roku 2000 oraz 2004, a także liczbę uczestników korzystających z oferty kin, bibliotek, muzeów oraz teatrów i instytucji muzycznych w tychże latach przedstawiają wykresy 7-1 oraz 7-2.

Wykres 7-1. Poziom uczestnictwa w wybranych instytucjach kulturalnych na terenie województwa śląskiego w roku 2000 oraz 2004.

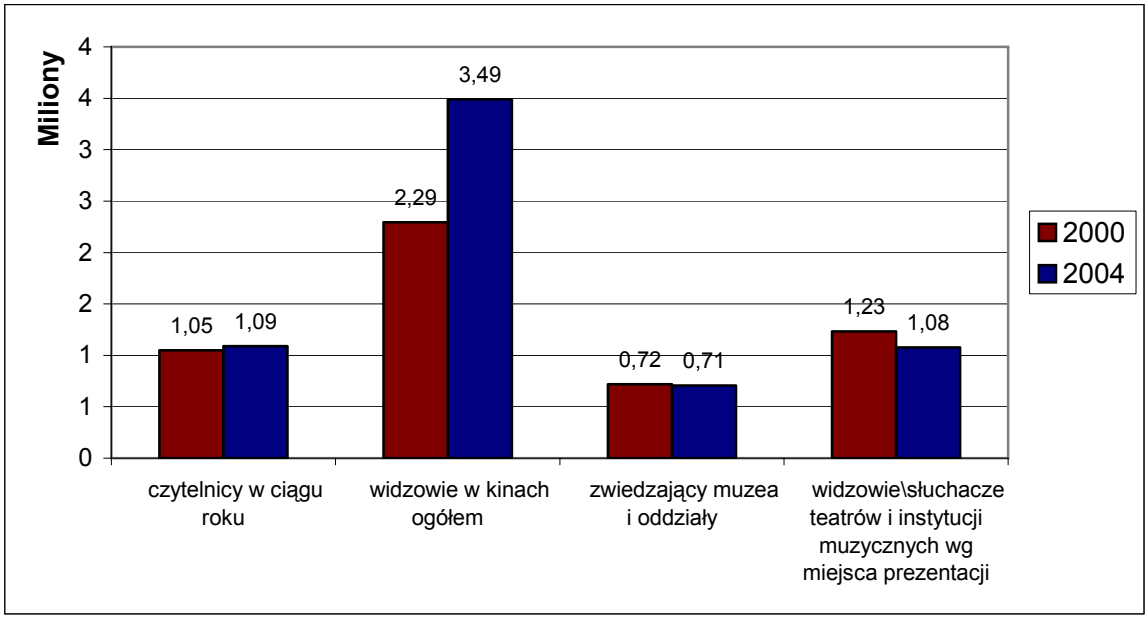

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 7-2. Liczba wybranych instytucji kulturalnych na terenie województwa śląskiego w roku 2000 oraz 2004.

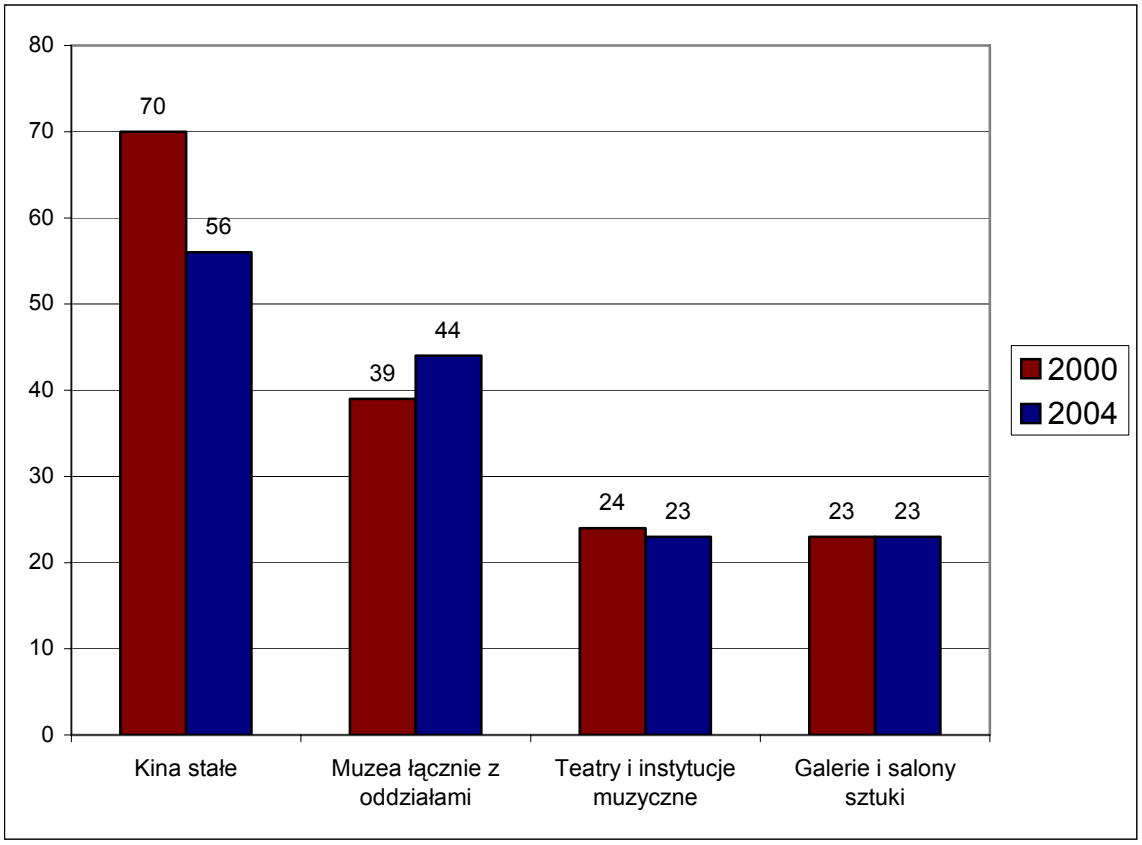

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

8. Zakończenie

Województwo śląskie jest regionem bogatym w instytucje kulturalne. Ciekawa oferta tych podmiotów daje prawo sądzić, iż kultura aktywnie rozwija się na terenach województwa. Największym problemem regionu w zakresie rozwoju kultury jest nierównomierne rozmieszczenie profesjonalnych instytucji kultury i skoncentrowanie oferty w subregionie centralnym. Konsekwencją tego jest nierównomierna dostępność do profesjonalnych instytucji kultury, co oznacza niższą dostępność do korzystania z oferowanych propozycji mieszkańcom pozostałych subregionów województwa oraz zwiększoną trudność dla osób zajmujących się działalnością twórczą w oparciu o istniejącą bazę.

Zróżnicowanie w dostępie do kultury (co za tym idzie również w uczestnictwie w kulturze) przebiega w dwóch płaszczyznach: po pierwsze obserwuje się ogromne dysproporcje w ofercie kulturalnej wsi i miast województwa śląskiego (w miastach infrastruktura kulturalna jest nieporównywalnie lepsza), po drugie natomiast duże zróżnicowanie można zaobserwować w podziale na subregiony województwa (zdecydowanie dominuje tu pozytywnie subregion środkowy, najgorzej natomiast sytuacja kulturalna wygląda w subregionie północnym).

Pomimo ciekawej oferty kulturalnej województwa oraz silnego związania mieszkańców z własnym dziedzictwem kulturowym, stopień zadowolenia mieszkańców śląskiego z udziału w kulturze jest dość niski – według danych zawartych w Diagnozie społecznej 2005, jedynie 48,4% spośród nich deklaruje względne zadowolenie w tym zakresie, tymczasem 51,6% mieszkańców śląskiego jest niezadowolona ze skali swojego uczestnictwa w kulturze. Jedynie 1,77% ogółu ludności województwa uznało, iż jest bardzo zadowolonych ze swojej aktywności kulturalnej. 10,96% osób jest z tej aktywności zadowolonych, dość zadowolonych jest natomiast 35,66%. Dość niezadowolonych i niezadowolonych ze swojego udziału w życiu kulturalnym jest prawie 42% mieszkańców województwa śląskiego, skrajnie niezadowolonych ze swojego uczestnictwa w kulturze jest natomiast aż 9,63% mieszkańców.

Powyższe dane obrazują konieczność zaprowadzenia zmian w zakresie dostępności mieszkańców do kultury, być może również zmian w ofercie kulturalnej regionu. Niski poziom dostępu do imprez kulturalnych, wynikający zarówno z sytuacji społeczno – finansowej, jak również z nierównomiernego terytorialnego rozkładu oferty sprawia, iż silnie związani z kulturą regionu mieszkańcy województwa nie mogą w pełni zaspokoić swoich potrzeb.

BILANS STRATEGICZNY KULTURY

W oparciu o diagnozę kluczowych aspektów funkcjonowania kultury w województwie śląskim i przeprowadzone konsultacje społeczne zidentyfikowano mocne i słabe strony funkcjonowania kultury oraz szanse i zagrożenia dla jej rozwoju.

1. Mocne i słabe strony funkcjonowania kultury w regionie

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• różnorodność kulturowa województwa śląskiego wynikająca z historii; • silna tożsamość regionalna wyrażająca się w kultywowaniu gwar, kultury ludowej i folkloru plebejskiego oraz w twórczym korzystaniu z zasobu dziedzictwa regionu; • bogate dziedzictwo materialne, a szczególnie występowanie unikatowych w skali europejskiej zabytków przemysłowych i towarzyszących przemysłowi (np. osiedla robotnicze) oraz zabytków architektury modernistycznej i sakralnej; • policentryczność województwa (4 aglomeracje) – dzięki temu infrastruktura rozmieszczona jest bardziej równomiernie, co ułatwia dostęp do kultury; • aktywność kulturalna parafii i kościołów/ związków/ organizacji wyznaniowych; • województwo śląskie historycznie ukształtowane jako region różnorodny kulturowo (także różnorodny pod względem wyznaniowym) – jest jednocześnie obszarem tolerancji społeczno-kulturowej, obszarem otwartym na społeczną i kulturową odmienność; • wymiana kulturalna z innymi ośrodkami regionalnymi, a także współpraca przygraniczna i międzynarodowa w dziedzinie kultury; • istnienie silnej marki „Śląsk-Silesia-Schlesien" i jej rozpoznawalność w Europie; • bogate zasoby kadrowe zaangażowane w rozwój kultury a także bogaty potencjał środowisk twórczych; • wysoki poziom edukacji artystycznej;	• zły stan techniczny obiektów kultury i ich wyposażenia, niedopasowanie obiektów do potrzeb i oczekiwań odbiorców (w tym brak wielofunkcyjnych sal, brak nowoczesnych dużych, prestiżowych obiektów); • nierównomierne nasycenie infrastrukturą – mimo policentryczności w województwie występuje wyraźne zagęszczenie infrastruktury w subregionie środkowym, gdzie zlokalizowana jest większość obiektów służących rozwojowi kultury; • zły i bardzo zły stan zachowania wielu zabytków, niewystarczająca świadomość konieczności ich ochrony, • zbyt mało wydarzeń o ogólnopolskim (co najmniej) charakterze umożliwiających prezentację twórczości artystycznej oraz dziedzictwa kulturowego regionu, jego tradycji i obyczaju; • marginalizacja edukacji artystycznej w placówkach szkolnych (w szkołach podstawowych i w gimnazjach); • niedostateczna ilość lub wręcz brak w programach nauczania (w przedszkolach i we wszystkich typach szkół) zajęć służących rozbudzaniu potrzeb kulturalnych/ zajęć mających kształtować kompetencje do uczestnictwa w kulturze; • słabe kompetencje nauczycieli i brak motywacji do prowadzenia zajęć służących rozbudzaniu potrzeb kulturalnych/ zajęć mających kształtować kompetencje do uczestnictwa w kulturze; • brak wzorotwórczej elity kulturalnej, która jest pozytywną grupą odniesienia dla szerokich kręgów społeczeństwa; • słaba kondycja mediów przejawiająca się w niepodejmowaniu tematyki kulturalnej,

• instytucjonalizacja kultury (wielość instytucji kultury i szkół artystycznych gwarantująca stabilność i rozwój); • zwiększająca się liczba organizacji pozarządowych działających na rzecz kultury i jej upowszechniania; • tradycje związane z kulturą amatorską, silny ruch amatorski (zwłaszcza w dziedzinie plastyki, fotografii, teatru, filmu i muzyki).	jej krytyki i informowania o ważnych wydarzeniach kulturalnych; • niedostateczna informacja o ofercie kulturalnej; • brak wyczerpującej inwentaryzacji znajdującego się na terenie województwa śląskiego materialnego dziedzictwa kulturowego; • brak regionalnego interdyscyplinarnego ośrodka badawczego zajmującego się badaniami nad kulturą, jej upowszechnianiem, dziedzictwem kulturowym, itd.; • „niedookreślenie" marki Śląsk w stosunku do pojęcia województwa śląskiego; • brak systemu informacji kulturalnej i turystycznej; • słaba integracja i komunikacja pomiędzy środowiskami twórczymi różnych dziedzin; • zbyt mała wiedza marketingowa w środowiskach twórczych („jak pozyskać środki na projekt i znaleźć chętnego na pomysł"); • zbyt małe wykorzystywanie przez samorządy możliwości wspierania twórców (stypendia, promocja); • niedostateczny rozwój rynku sztuki; • słaba komunikacja pomiędzy instytucjami kulturalnymi - „zamknięcie się instytucji na siebie", brak wspólnego wykorzystania posiadanych zasobów, koordynacji oferty, kooprodukcji; • niedostatek kadr wyspecjalizowanych w zarządzaniu kulturą, upowszechnianiu, pozyskiwaniu środków na projekty; • niewystarczająca elastyczność i adaptacyjność do nowych reguł formalno-prawnych części instytucji kulturalnych; • mała świadomości wśród podmiotów gospodarczych o korzyściach płynących z mecenatu kultury i korzystania z usług środowisk twórczych; • niskie kompetencje kulturowe; • migracja twórców poza region.

2. Szanse i zagrożenia rozwoju kultury w regionie

SZANSE	ZAGROŻENIA
• transgraniczne położenie województwa; • duża liczba ludności – potencjalnych odbiorców kultury; • wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców; • wzrost wydatków publicznych na kulturę oraz coraz większa dostępność do funduszy unijnych przeznaczanych na rozwój kultury; • rozwój turystyki (w tym: turystyki niszowej – przemysłowej – pielgrzymkowej); • duże zainteresowanie rękodziełem, wyrobami lokalnymi i folklorem regionalnym; • województwo śląskie jest ojczyzną lokalną dla setek tysięcy osób, które mieszkają dziś w innych regionach Polski/ w innych regionach Europy, osoby te często nadal czują się kulturowo związane ze Śląskiem i mogą być postrzegane zarówno jako ambasadorzy Śląska jak i jako grupa docelowa dla odpowiednio sprofilowanej oferty turystycznej; • fenomen tożsamości śląskiej (która oparta jest zarówno na wielosetletniej historii jak i na politycznej, społecznej i kulturalnej specyfice Śląska w okresie ostatnich kilkunastu – kilkudziesięciu lat); • rozwój edukacji regionalnej i jej profesjonalizacja; • zainteresowanie samorządów i odbiorców szerszym niż dotychczas wykorzystaniem instytucji kultury oraz obiektami, które można przystosować do działań kulturalnych; • łatwy dostęp do instytucji kultury dzięki rozwiniętej komunikacji miejskiej, umożliwiającej łatwe i tanie przemieszczanie się pomiędzy miastami (ośrodkami kultury) - zwłaszcza unikatowa	• nieprzyjazna legislacja ograniczająca działania zmierzające do rozwoju kultury; • wysoka pozycja konkurencyjna metropolitarnych ośrodków kulturalnych (Warszawy, Krakowa, Wrocławia, Poznania, Gdańska) „odciągające" zarówno młodych twórców jak i potencjalnych odbiorców kultury; • niedocenianie roli kultury przez środki masowego przekazu, koncentracja uwagi mediów na bieżących wydarzeniach lokalnych o często marginalnym znaczeniu; • centralizacja telewizji publicznej skutkująca brakiem decyzyjności publicznych regionalnych ośrodków telewizyjnych (brak podmiotowości telewizji regionalnej); • postrzeganie województwa jako regionu o niskim poziomie kultury – województwo śląskie jawi się jako obszar, gdzie główną rolę pełni przemysł, natomiast kultura schodzi na plan dalszy; • nieuwzględnianie problematyki dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym; • w budżetach samorządowych wydatki na kulturę „przegrywają" z wydatkami na „bardziej palące" potrzeby; ponieważ postrzegane są jedynie jako koszt, który nie ma szansy w żaden sposób się zwrócić i który nie przekłada się – ani bezpośrednio, ani nawet pośrednio - na polepszenie się jakości życia mieszkańców i wzrost dochodów np. z turystyki, gastronomii, hotelarstwa; • kryzys tradycyjnego etosu inteligenckiego; znaczna część inteligencji nie kontynuuje tradycyjnego inteligenckiego stylu życia, którego istotnym wyróżnikiem było jeszcze w niedalekiej przeszłości społecznikowskie zaangażowanie i wysoki poziom uczestnictwa w kulturze, w tym zwłaszcza

w skali Europy sieć tramwajowa a także rozwój infrastruktury, sieci autostrad ułatwiający dostęp do oferty kulturalnej województwa; • rosnące zainteresowanie sektora pozarządowego i środowisk biznesowych działalnością w sferze kultury, współpracą z instytucjami kultury oraz twórcami; • restrukturyzacja regionu - rozwój usług, przemysłów kultury, nowoczesnych gałęzi gospodarki; • decentralizacja kraju umożliwiająca efektywniejsze zarządzanie, lepsza znajomość lokalnych potrzeb; • wzrastające wymagania mieszkańców w stosunku do jakości przestrzeni publicznej (ład i estetyka, oczekiwane funkcje centrum to funkcje związane z kulturą).	w kulturze wysokiej; • brak wykształconych potrzeb uczestnictwa w kulturze wysokiej; • coraz większa ekonomiczna bariera dostępowa do kultury w przypadku rodzin wielodzietnych (koszty rodzinnego uczestnictwa w imprezach/ wydarzeniach kulturalnych są coraz częściej nie do zaakceptowania nawet przez rodziny o dochodach powyżej średniej krajowej); • tendencje do unifikacji kulturowej województwa śląskiego (objawiające się min. dążeniem do swoistej standaryzacji subregionalnych tradycji folklorystycznych); • nieumiejętność nowoczesnej promocji i nowoczesnego „oferowania" kultury wysokiej, prezentowania kultury wysokiej w sposób, który jest atrakcyjny dla młodszych pokoleń odbiorców przyzwyczajonych do multimedialności przekazu, do interaktywnego modelu uczestnictwa w kulturze; • tendencje w przemianach w kulturze polegające na przyjmowaniu przez społeczeństwo modelu kultury „domowej", co ma swoje odzwierciedlenie w ignorowaniu oferty instytucji kultury ze względu na łatwość dostępu do produktów kultury za pośrednictwem Internetu (m. in. pirackie kopie filmów, książek, muzyki), telewizji, kina domowego itd.; • słabe powiązanie edukacji szkolnej z edukacją kulturalną (zbyt mało zajęć pozalekcyjnych).

USTALENIA STRATEGICZNE

1. Obszary problemowe

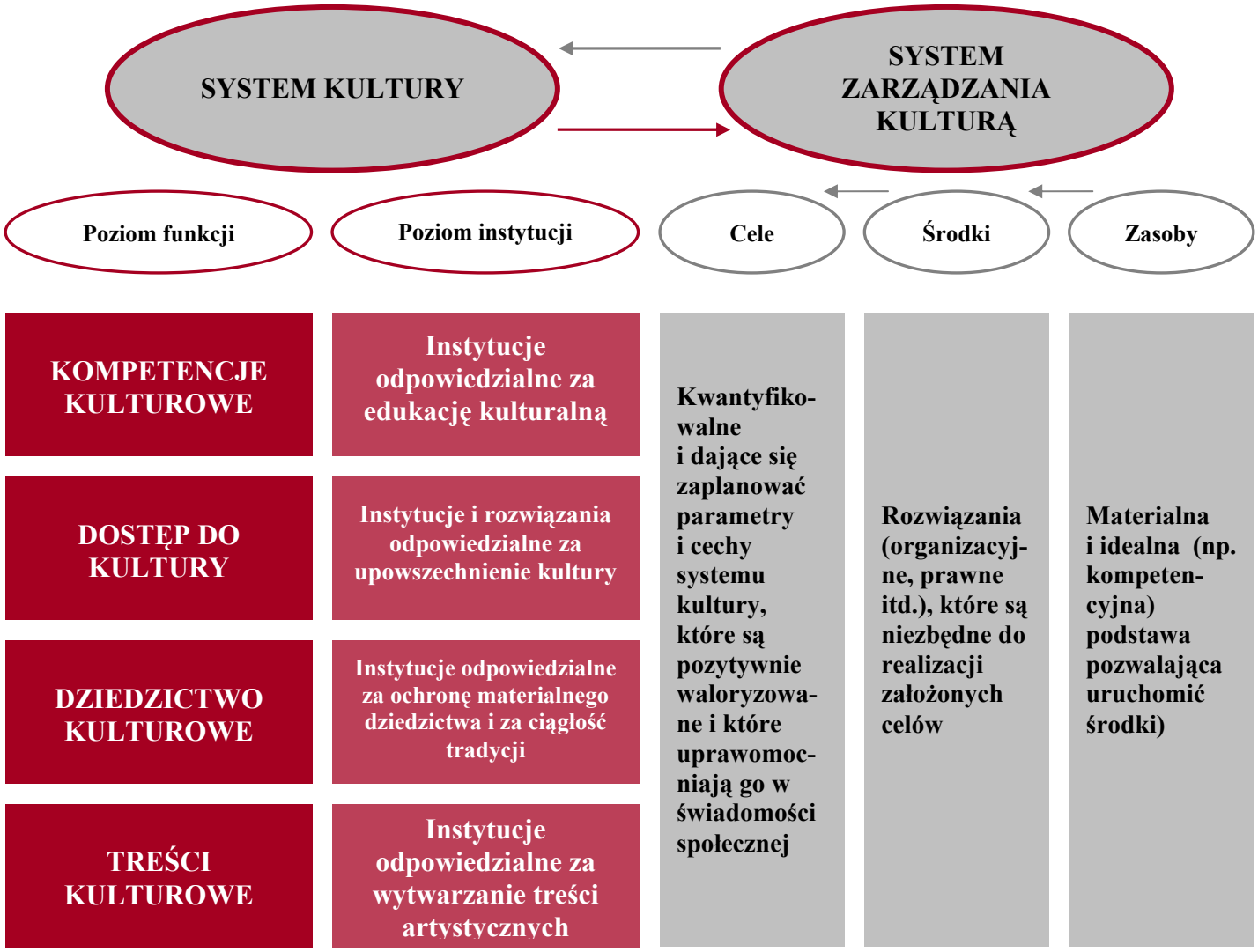

Rysunek 1. Model systemu kultury i jego obszarów

Chcemy w tym miejscu powyższy schemat krótko skomentować.

1. Najpierw kwestia samej „architektury" systemu kultury i jego obszarów. Przyjmujemy, że ma on cztery podstawowe obszary i zarazem funkcje: **(1)** ma socjalizować do określonych kompetencji kulturowych (umożliwiających później uczestnictwo w kulturze), **(2)** ma gwarantować optymalny/ satysfakcjonujący poziom uczestnictwa w kulturze (dzięki nabytym kompetencjom i dzięki odpowiedniemu zarządzaniu regułami dostępowymi do treści/ wytworów kulturowych), **(3)** ma zapewniać ciągłość wzorów kulturowych (zarówno w odniesieniu do kultury materialnej jak i w odniesieniu do kultury duchowej) i wreszcie **(4)** ma on również stymulować i wspierać produkcje artystyczne (kulturę w rozumieniu praktyki artystycznej).

2. Wspomnianym wyżej czterem obszarom kultury (wyodrębnionym w oparciu o kryterium funkcjonalne) odpowiadają określone, mniej albo bardziej ściśle przypisane do nich „instytucje", przy czym należy podkreślić, że termin ten oznacza nie tylko instytucje kultury (poczynając od szkół, poprzez domy kultury, aż po teatry, galerie, organizacje pozarządowe, twórców itp.). Oczywiście, w praktyce częstokroć trudno będzie tutaj o ostry i jednoznaczny rozdział oparty na specjalizacji zadań poszczególnych instytucji kulturalnych. Wiele, jeśli nie większość z nich realizuje bowiem równocześnie kilka funkcji i „obsługuje" różne obszary funkcjonalne. Mimo wszystko jednak, sądzimy, że proponowana tutaj przez nas nowa zasada wyodrębniania obszarów kultury (według klucza ich funkcji) i propozycja, aby przyporządkowywać do nich odpowiednie instytucje odpowiedzialne za ich urzeczywistnianie dobrze porządkuje relację między (1) podstawowymi celami/ zadaniami systemu kultury i (2) „zapleczem instytucjonalnym", od którego sprawności zależy ich realizacja.

3. Druga część (prawa strona) proponowanego przez nas schematu dotyczy zarządzania systemem kultury. Przez zarządzanie systemem kultury chcemy tu rozumieć przede wszystkim formułowanie określonych celów (mierzalnych, realistycznych). Po wtóre, na owe zarządzanie składa się generowanie/ zapewnianie środków mających służyć realizacji wyznaczonych celów (rozumianych tu przede wszystkim jako określone rozwiązania organizacyjne). Wspomniane środki muszą jednakże znajdować swoje oparcie w zasobach (materialnych i idealnych). Pozyskiwanie i planowanie zasobów jest w naszym schemacie trzecim podstawowym aspektem/ wymiarem zarządzania kulturą.

2. Wizja rozwoju kultury w Województwa Śląskim

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy kluczowych aspektów funkcjonowania kultury oraz analizy SWOT w kolejnej części niniejszego opracowania zaprezentowana zostanie wizja rozwoju kultury województwa śląskiego. Wizja jest wyobrażeniem stanu rozwoju wykraczającym poza okres realizacji strategii lub osiągniętym na koniec tego okresu, w bardzo dogodnych, optymalnych warunkach. Jest więc ideałem, do którego urzeczywistnienia należy dążyć i który, w znacznym stopniu, pełni funkcję mobilizującą.

Zaproponowana w niniejszym dokumencie wizja rozwoju kultury w województwie śląskim sformułowana została w perspektywie 25-letniej.

KULTURALNY WIZERUNEK W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM. OGÓLNA WIZJA.
Województwo śląskie to: (1) region odznaczający się dużą różnorodnością kulturową; region twórczego zderzania i twórczej, inspirującej koegzystencji wielu tradycji i tożsamości kulturowych (narodowych, ale również subregionalnych); (2) region, w którym kultura jest dźwignią i kołem napędowym rozwoju gospodarczego przyczyniając się do wzrostu jakości życia mieszkańców, do większej konkurencyjności ekonomicznej województwa, do jego rozwoju społeczno-ekonomicznego; (3) region, w którym udaje się w innowacyjny sposób wykorzystać potencjał twórczy i kreacyjny środowisk artystycznych w celu podnoszenia jakości estetycznej i funkcjonalnej (1) przestrzeni publicznej oraz (2) wszelkich instytucji użyteczności publicznej.

UZASADNIENIE WIZJI:

- umacnianie wizerunku województwa śląskiego jako regionu zróżnicowanego pod względem kulturowym podnosi jego atrakcyjność turystyczną (obszar województwa śląskiego ujawnia się jako autentyczna ojczyzna lokalna dla jego *obecnych* ale też i *byłych* mieszkańców);
- wizerunek zróżnicowanego pod względem kulturowym, ale zarazem tolerancyjnego w wymiarze społeczno-kulturowym i politycznym regionu jest bardzo dobrą zachętą dla wszystkich, którzy (1) chcą się osiedlić na terenie województwa śląskiego, (2) chcą inwestować na terenie województwa śląskiego, (3) chcą współpracować/ kooperować z podmiotami zlokalizowanymi w województwie śląskim;
- lata zaniedbań przesądziły o degradacji (estetycznej i funkcjonalnej) przestrzeni publicznej (tak na terenie województwa śląskiego jak i w całym kraju). Innowacyjne i odważne wykorzystanie potencjału twórczego śląskiego środowiska artystycznego w celu podniesienia wartości estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej przyczyni nie tylko do jej wizualnego uporządkowania, ale również do zwiększenia jej wartości ekonomicznej;
- województwo śląskie jest szczególnie predestynowane do inicjatyw mających na celu szukanie synergicznych związków między kulturą a gospodarką (przemysłowy charakter regionu sprzyja rozwojowi sztuk użytkowych i wzornictwa przemysłowego, wielka ilość obiektów i obszarów poprzemysłowych zachęcą do tego, aby planując ich rewitalizację przynajmniej część z nich przeznaczyć na potrzeby kulturalne, czyniąc z nich nowe ośrodki centrotwórcze i nowe ośrodki skupienia społecznej aktywności, wysoki poziom industrializacji i urbanizacji województwa czyni z tego obszaru niejako naturalne środowisko dla gospodarki opartej na wiedzy, która z kolei potrzebuje dla swojego rozwoju innowacyjności wytwarzanej w przestrzeni kultury itd.).
  Ciekawe (odnowione i wypromowane) zabytki przyczynią się do zwiększenia dochodów z turystyki i usług okołoturystycznych, a dla potencjalnych inwestorów i przyjazdów biznesowych oferta kulturalna stanowi istotny komponent oceny.

3. Cele strategiczne i kierunki działań

W obrębie wyznaczonych pól strategicznych określono 4 cele strategiczne:

1. **Wytwarzanie kompetencji potrzebnych do (1) uczestnictwa w kulturze (odbiorcy), (2) efektywnego zarządzania kulturą (animatorzy/ menedżerowie kultury i (3) twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej (twórcy).**

UZASADNIENIE

- brak lub niedostateczne kompetencje kulturowe są jedną z kluczowych barier uczestnictwa w kulturze, w dłuższej zaś perspektywie czasowej – pośrednią przyczyną jej stagnacji;
- inwestowanie w kompetencje kulturowe jest równoznaczne z inwestowaniem w kapitał ludzki; wysoki poziom kapitału ludzkiego sprzyja powstawaniu nowych miejsc pracy.

2. **Podnoszenie poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych).**

UZASADNIENIE

- wysoki poziom uczestnictwa w kulturze i ułatwiony dostęp do dóbr kulturalnych zmniejsza niebezpieczeństwo społecznej i ekonomicznej marginalizacji grup społecznych zagrożonych ubóstwem;
- wysoki poziom uczestnictwa w kulturze jest stymulatorem jej dalszego rozwoju;
- tradycje amatorskiego ruchu artystycznego były, są i mają szansę być w dalszym ciągu potężnym czynnikiem kulturotwórczym.

3. **Opieka i upowszechnienie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego).**

UZASADNIENIE

- wizerunek województwa śląskiego jako województwa o bogatym i różnorodnym dziedzictwie kulturowym podnosi jego atrakcyjność turystyczną a tym samym przyczynia się do zwiększenia przychodów z turystyki i do powstawania nowych miejsc pracy w sektorze turystyczno-usługowym;
- upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym województwa śląskiego sprzyja kulturowemu wkorzenieniu jego mieszkańców i poczuciu dumy z ojczyzny lokalnej;
- należyta troska i szacunek dla usytuowanego na terenie województwa śląskiego dziedzictwa kultury materialnej tworzonego w przeszłości przez wiele narodów umacnia pozytywny wizerunek tego regionu: sprzyja postrzeganiu go jako regionu otwartości społeczno-kulturowej.

4. **Wsparcie i promocja środowisk twórczych.**

UZASADNIENIE

- w warunkach gospodarki rynkowej niektóre przejawy działalności artystycznej muszą być w specjalny sposób wspierane, gdyż w przeciwnym razie nie zdołają zaistnieć w świadomości społecznej;

- ogromny potencjał kreacyjny śląskich środowisk twórczych jest ważnym, choć częstokroć niedocenianym zasobem województwa śląskiego; właściwe jego wykorzystanie i wspieranie może przyczynić się do poprawy społeczno-kulturalnego wizerunku województwa śląskiego i do jego bardziej intensywnego rozwoju gospodarczego.

Do realizacji wyznaczonych celów strategicznych określono kierunki działania, które w przyszłości staną się podstawą do konstrukcji programów operacyjnych w regionie.

Pole strategiczne: **KOMPETENCJE KULTUROWE**	Cel strategiczny 1: **WYTWARZANIE KOMPETENCJI POTRZEBNYCH DO (1) UCZESTNICTWA W KULTURZE [OBDIORCY] (2) EFEKTYWNEGO ZARZĄZANIA KULTURĄ [ANIMATORZY/ MENEDŻEROWIE KULTURY] I (3) TWÓRCZOŚCI ARTYSTYCZNEJ W WARUNKACH GOSPODARKI RYNKOWEJ [TWÓRCY]** Kierunki działania: • autorskie programy edukacji kulturowej/ edukacji w zakresie kształtowania kompetencji kulturowych; • edukacja w zakresie zarządzania kulturą - kształcenie menedżerów kultury, animatorów kultury, instruktorów kultury; • edukacja środowisk twórczych (do skutecznego radzenia sobie w nowych warunkach organizacyjno-prawnych); • tworzenie systemów wdrażania programów autorskich.

Pole strategiczne: **DOSTĘP DO KULTURY**	Cel strategiczny 2: **PODNOSZENIE POZIOMU UCZESTNICTWA W KULTURZE (BIERNEGO – W ROLI ODBIORCÓW TREŚCI KULTUROWYCH I CZYNNEGO – W ROLI TWÓRCÓW TREŚCI KULTUROWYCH)** Kierunki działania: • organizowanie imprez/ wydarzeń kulturalnych, które łączą w sobie funkcję autotelicznego uczestnictwa w kulturze z innymi funkcjami (edukacyjną, rozrywkową, rekreacyjną itp.); • system zachęt i promocja sponsoringu, który jest nakierowany na subwencjonowanie uczestnictwa w kulturze; • wspieranie rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego i przeciwdziałanie negatywnej stygmatyzacji roli artysty-amatora; • subwencjonowanie rodzinnego uczestnictwa w kulturze, w tym zwłaszcza w kulturze wysokiej; • zwiększenie dostępu do uczestnictwa w kulturze poprzez niwelowanie barier finansowych; • poprawa stanu obiektów kultury poprzez wyposażenie ich w najnowsze rozwiązania technologiczne; • wspieranie inicjatyw artystycznych i kulturalnych mogących „przebić się” do świadomości szerokiej opinii publicznej;

	• wspieranie programów międzynarodowych służących wymianie doświadczeń; • docieranie z ofertą kulturalną do miejsc, w których nie działają lub słabo działają instytucje kultury, tzw. „mobilna kultura" aktywnie szukająca swoich odbiorców; • programy nakierowane na ułatwienie dostępu do kultury środowiskom defaworyzowanym; • wprowadzanie zmian o charakterze organizacyjnym ułatwiające szerszy dostęp do kultury (np. godziny otwarcia instytucji kultury); • poszukiwane nowych, atrakcyjnych form upowszechniania treści kulturowych; • poprawa informacji kulturalnej/ informacji o wydarzeniach kulturalnych; • promocja kultury (w tym zwiększanie konkurencyjności obszaru poprzez jego zasób kulturowy); • budowa nowych obiektów kulturalnych.

Pole strategiczne: **DZIEDZICTWO KULTUROWE**	Cel strategiczny 3: **OPIEKA I UPOWSZECHNIENIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO (MATERIALNEGO I NIEMATERIALNEGO)** Kierunki działania: • inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego; • popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik); • rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat; • rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych; • restauracja i rewitalizacja obiektów i terenów poprzemysłowych i znajdowanie dla nich nowych funkcji służących kulturze; • wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (uświadamianie o atrakcyjności turystycznej regionu poprzez odwołanie do kultury); • dokumentowanie życia codziennego, w tym zwłaszcza tych jego aspektów, które odchodzą do przeszłości.

Pole strategiczne: **TREŚCI KULTUROWE**	Cel strategiczny 4: **WSPARCIE I PROMOCJA ŚRODOWISK TWÓRCZYCH** Kierunki działania: • tworzenie warunków oraz instrumentów umożliwiających twórcze działania (stypendia, warsztaty, nagrody, pracownie otwarte itp.); • rozwój szkolnictwa artystycznego;

	• programy szkoleniowe dla twórców mające na celu upowszechnienie w środowisku wiedzy z zakresu zarządzania i marketingu; • programy kojarzące środowiska twórcze z otoczeniem biznesu; • programy wspierania debiutujących twórców; • budowanie rynku sztuki dla artystów; • system zachęt i promocja sponsoringu, który jest nakierowany na wsparcie i promocję środowisk twórczych; • programy mające na celu podniesienie wartości estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej oraz obiektów użyteczności publicznej; • wspieranie rozwoju wzornictwa przemysłowego i sztuki użytkowej; • programy służące zacieśnianiu współpracy (na zasadach rynkowych) przemysłu i projektantów przemysłowych/ artystów użytkowych.

Na następnej stronie znajduje się podsumowująca tabela, która prezentuje strukturę Strategii rozwoju kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2015.

Tabela. Struktura Strategii rozwoju kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2015.

WIZJA	Województwo śląskie to: (4) region odznaczający się dużą różnorodnością kulturową; region twórczego zderzania i twórczej, inspirującej koegzystencji wielu tradycji i tożsamości kulturowych (narodowych, ale również subregionalnych); (5) region, w którym kultura jest dźwignią i kołem napędowym rozwoju gospodarczego przyczyniając się do wzrostu jakości życia mieszkańców, do większej konkurencyjności ekonomicznej województwa, do jego rozwoju społeczno-ekonomicznego; (6) region, w którym udaje się w innowacyjny sposób wykorzystać potencjał twórczy i kreacyjny środowisk artystycznych w celu podnoszenia jakości estetycznej i funkcjonalnej (1) przestrzeni publicznej oraz (2) wszelkich instytucji użyteczności publicznej.			
POLA STRATEGICZNE	**Kompetencje kulturowe**	**Dostęp do kultury**	**Dziedzictwo kulturowe**	**Treści kulturowe**
CELE STRATEGICZNE	**Wytwarzanie kompetencji potrzebnych do (1) uczestnictwa w kulturze (odbiorcy), (2) efektywnego zarządzania kulturą (animatorzy/ menedżerowie kultury i (3) twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej (twórcy)**	**Podnoszenie poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych)**	**Opieka i upowszechnienie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego)**	**Wsparcie i promocja środowisk twórczych**
KIERUNKI DZIAŁAŃ	• autorskie programy edukacji kulturowej/ edukacji w zakresie kształtowania kompetencji kulturowych; • edukacja w zakresie zarządzania kulturą - kształcenie menedżerów kultury, animatorów kultury, instruktorów kultury; • edukacja środowisk twórczych (do skutecznego radzenia sobie w nowych warunkach organizacyjno-prawnych); • tworzenie systemów wdrażania programów autorskich.	• organizowanie imprez/ wydarzeń kulturalnych, które łączą w sobie funkcję autotelicznego uczestnictwa w kulturze z innymi funkcjami (edukacyjną, rozrywkową, rekreacyjną itp.); • system zachęt i promocja sponsoringu, który jest nakierowany na subwencjonowanie uczestnictwa w kulturze; • wspieranie rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego i przeciwdziałanie negatywnej stygmatyzacji roli artysty-amatora; • subwencjonowanie rodzinnego uczestnictwa w kulturze, w tym zwłaszcza w kulturze wysokiej; • zwiększenie dostępu do uczestnictwa w kulturze poprzez niwelowanie barier finansowych; • poprawa stanu obiektów kultury poprzez wyposażenie ich w najnowsze rozwiązania technologiczne; • wspieranie inicjatyw artystycznych i kulturalnych mogących „przebić się" do świadomości szerokiej opinii publicznej; • wspieranie programów międzynarodowych służących wymianie doświadczeń; • docieranie z ofertą kulturalną do miejsc, w których nie działają lub słabo działają instytucje kultury, tzw. „mobilna kultura" aktywnie szukająca swoich odbiorców; • programy nakierowane na ułatwienie dostępu do kultury środowiskom defaworyzowanym; • wprowadzanie zmian o charakterze organizacyjnym ułatwiające szerszy dostęp do kultury (np. godziny otwarcia instytucji kultury); • poszukiwane nowych, atrakcyjnych form upowszechniania treści kulturowych; • poprawa informacji kulturalnej/ informacji o wydarzeniach kulturalnych; • promocja kultury (w tym zwiększanie konkurencyjności obszaru poprzez jego zasób kulturowy); • budowa nowych obiektów kulturalnych.	• inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego; • popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik); • rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat; • rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych; • restauracja i rewitalizacja obiektów i terenów poprzemysłowych i znajdowanie dla nich nowych funkcji służących kulturze; • wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (uświadamianie o atrakcyjności turystycznej regionu poprzez odwołanie do kultury); • dokumentowanie życia codziennego, w tym zwłaszcza tych jego aspektów, które odchodzą do przeszłości.	• tworzenie warunków oraz instrumentów umożliwiających twórcze działania (stypendia, warsztaty, nagrody, pracownie otwarte itp.); • rozwój szkolnictwa artystycznego; • programy szkoleniowe dla twórców mające na celu upowszechnienie w środowisku wiedzy z zakresu zarządzania i marketingu; • programy kojarzące środowiska twórcze z otoczeniem biznesu; • programy wspierania debiutujących twórców; • budowanie rynku sztuki dla artystów; • system zachęt i promocja sponsoringu, który jest nakierowany na wsparcie i promocję środowisk twórczych; • programy mające na celu podniesienie wartości estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej oraz obiektów użyteczności publicznej; • wspieranie rozwoju wzornictwa przemysłowego i sztuki użytkowej; • programy służące zacieśnianiu współpracy (na zasadach rynkowych) przemysłu i projektantów przemysłowych/ artystów użytkowych.

WDRAŻANIE

I MONITORING STRATEGII

1. Wstęp

Istotnym wymogiem przy budowaniu dokumentu strategicznego jest opracowanie wewnętrznego systemu jego wdrażania, monitoringu i ewaluacji postępów realizacji celów, a w konsekwencji realizowania ustalonej wizji. Wszystkie działania podejmowane w ramach wdrażania i monitoringu Strategii mają na celu korygowanie ewentualnych nieprawidłowości i zaburzeń.

System wdrażania, monitoringu i ewaluacji postępów realizacji celów zawartych w Strategii obejmować będzie podsystem instrumentów wdrażania, podsystem zbierania i selekcjonowania informacji, podsystem oceny i interpretacji zgromadzonego materiału ilościowego oraz jakościowego, a także potencjalne źródła finansowania.

Niniejsza Strategia opracowana została w spójności do innych krajowych i wojewódzkich dokumentów strategicznych (patrz aneks, pkt.1), przyjmujemy zatem, że zaproponowana w nadrzędnych dokumentach metodologia wdrażania, monitoringu i ewaluacji jest metodologią sprawdzoną i efektywną. Biorąc pod uwagę pewne wypracowane już procedury przez wdrażające, monitorujące, raportujące i ewaluujące strategie instytucje chcemy niejako „powielić" obowiązujące już praktyki i dostosować je do specyfiki obszaru kultury.

Za punkt wyjścia do przygotowania niniejszej części dokumentu uznaliśmy dwa inne dokumenty strategiczne przygotowane dla województwa śląskiego: (1) Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020, oraz (2) Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim na lata 2004-2013.

2. System wdrażania Strategii

2.1. Instrumenty wdrażania

Wdrażanie Strategii kultury będzie się odbywać głównie poprzez programy operacyjne szczebla krajowego, wojewódzkiego i sektorowego odpowiadające zakresem tematycznym i problemowym nadanym kierunkom działań realizacji celów.

2.2. Organy odpowiedzialne za wdrażanie

Instytucją odpowiedzialną za wdrażanie Strategii rozwoju kultury jest Zarząd Województwa Śląskiego, który wykonuje zadania przy pomocy odpowiednich wydziałów Urzędu Marszałkowskiego, w tym wypadku Wydział Kultury.

Organami realizacyjnymi będą trzy instytucje publiczne – Regionalny Ośrodek Kultury w Katowicach, Biblioteka Śląska oraz Śląskie Centrum Dziedzictwa.

Do zadań Wydziału Kultury, w ramach wdrażania Strategii, należeć będzie koordynowanie prac instytucji zaangażowanych we wdrażanie, nadzór nad prawidłową realizacją Strategii oraz weryfikacja stopnia jej realizacji. Organy realizujące Strategię będą opowiadały za monitoring (analiza raportów z przebiegu realizacji) a także raportowanie o procesach i uwarunkowaniach realizacyjnych strategii dla rozwoju kultury w województwie.

Efektywna realizacja Strategii rozwoju kultury uzależniona będzie przede wszystkim od zaangażowania jej adresatów, a więc jednostek samorządów terytorialnych i organów jednostek organizacyjnych samorządów terytorialnych wykonujących zadania z zakresu kultury, organizacji pozarządowych, fundacji i stowarzyszeń prowadzących działalność związaną z kulturą oraz innych instytucji z sektora finansów publicznych.

Rysunek 2. Schemat organizacyjny dot. wdrażania Strategii

3. Monitoring oraz raportowanie realizacji Strategii

Celem monitoringu jest uzyskanie skwantyfikowanych danych pozwalających odpowiedzieć na pytanie o progresję osiągania celów założonych w Strategii. Koniecznym jest więc opracowanie wskaźników, które stanowić będą podstawę do oceny stopnia realizacji celów strategicznych i możliwości urzeczywistnienia nakreślonego kulturalnego wizerunku Województwa Śląskiego. Sam proces monitorowania polegać będzie na przyglądaniu się zmianom, jakie zachodzą w wyniku realizacji celów poprzez podejmowane inicjatywy/ programy określone w kierunkach działań. Kolejnym krokiem będzie szczegółowa analiza zebranych danych i opracowanie raportów, a następnie ewaluacja Strategii.

Poniższy schemat ilustruje poszczególne fazy monitoringu z uwzględnieniem zadań w ramach poszczególnych etapów, efekty realizacji zadań oraz organy realizujące ów zadania.

	FAZA	ZADANIA	EFEKT	ORGAN REALIZUJACY
KROK 1	Sformułowanie kryteriów oceny (jakościowych i ilościowych) efektywności działań w zakresie kultury	Sformułowanie kryteriów oceny efektywności działań np. poprzez konsultacje środowiskowe	Lista kryteria oceny pozwalające oceniać działania w zakresie kultury, a dalej ich ewent. korektę	Wydział Kultury wraz z instytucjami zaangażowanymi w realizację Strategii
KROK 2	Gromadzenie danych	Zbieranie danych ilościowych i jakościowych	Materiał jakościowy i ilościowy stanowiący podstawę do diagnozy sytuacji	Organy realizacyjne Strategii
KROK 3	Analiza zgromadzonych danych	Kategoryzacja, analiza statystyczna i jakościowa danych	Zanalizowany materiał empiryczny zawierający wstępne oceny	Wydział Kultury wraz z instytucjami zaangażowanymi w realizację Strategii
KROK 4	Raportowanie	Opracowanie raportów cząstkowych	Raporty roczne zwierające diagnozę sytuacji, analizę danych statystycznych i wnioskowanie	Wydział Kultury wraz z instytucjami zaangażowanymi w realizację Strategii
KROK 5	Ocena uzyskanych wyników	Wnioskowanie z uzyskanych wyników, analiza porównawcza wyników z założeniami Strategii	Diagnoza stopnia realizacji przyjętych celów w Strategii	Wydział Kultury wraz z instytucjami zaangażowanymi w realizację Strategii
KROK 6	Zidentyfikowanie odchyleń (w sytuacji ich zdiagnozowania w kroku 5)	Rozpoznanie różnic pomiędzy założeniami strategii a rezultatami jej wdrażania	Materiał identyfikujący odchylenia	Wydział Kultury wraz z instytucjami zaangażowanymi w realizację Strategii

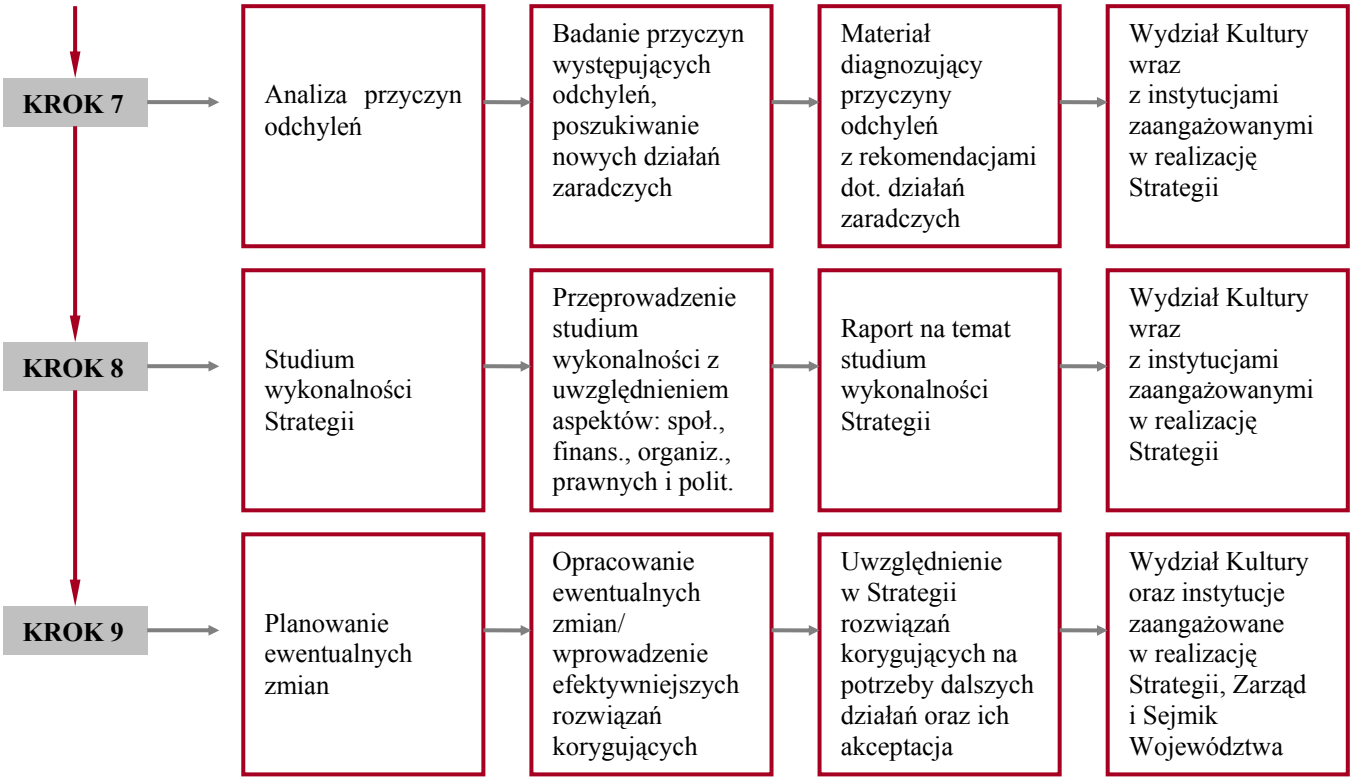

Rysunek 3 Schemat faz monitoringu Strategii

3.1. Ewaluacja realizacji Strategii

Ewaluacja polega na ocenia stopnia wpływu realizowanej Strategii na wszelkie dziedziny życia, a zwłaszcza w obszarze kultury, edukacji i gospodarki. Ewaluacja Strategii koncentruje się na trzech jej elementach:

1. dane uzyskane na podstawie zdefiniowanych wskaźników realizacji przyjętych celów;
2. realizacja celów;
3. realizacja wizji.

Ewaluacja działań i zadań wynikających ze Strategii rozwoju kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2015 opierać się będzie na trzech ocenach:

- **ex ante** – ocena przed realizacją - pozwalająca na ocenę czy i w jakim stopniu Strategia przyczyni się do rozwoju kultury w regionie, także w obszarze edukacji i gospodarki;
- **ex tempore** – ocena w trakcie realizacji – pozwalająca odpowiedzieć na pytanie czy i w jakim przyjęte cele i prowadzone działania zmierzają w dobrym kierunku, a także czy tak realizowane działania wpłyną na urzeczywistnienie wizji rozwoju kultury w Województwie Śląskim;
- **ex post** – ocena po realizacji – pozwalająca ocenić czy wpływ Strategii na społeczeństwo (zarówno województwa śląskiego jak i innych obszarów) jest długoterminowy i czy te efekty są trwałe.

3.2. Wskaźniki monitoringu realizacji Strategii

Poniższe cztery tabele zawierają propozycje wskaźników do monitoringu realizacji kierunków działań wynikających z przyjętych celów strategicznych.

CEL 1	
Wytwarzanie kompetencji potrzebnych do (1) uczestnictwa w kulturze (odbiorcy), (2) efektywnego zarządzania kulturą (animatorzy/ menedżerowie kultury i (3) twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej (twórcy).	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	**WSKAŹNIKI REALIZACJI STRATEGII**
• autorskie programy edukacji kulturowej/ edukacji w zakresie kształtowania kompetencji kulturowych; • edukacja w zakresie zarządzania kulturą - kształcenie menedżerów kultury, animatorów kultury, instruktorów kultury; • edukacja środowisk twórczych (do skutecznego radzenia sobie w nowych warunkach organizacyjno-prawnych); • tworzenie systemów wdrażania programów autorskich.	• liczba wdrożonych autorskich programów edukacji kulturowej/ edukacji w zakresie kształtowania kompetencji kulturowych; • liczba szkół/ placówek oświatowych objętych programami autorskimi; • liczba przeprowadzonych szkoleń w zakresie zarządzania kulturą dla menedżerów kultury, animatorów kultury i instruktorów kultury; • liczba uczestników szkoleń w zakresie zarządzania kulturą dla menedżerów kultury, animatorów kultury i instruktorów kultury; • liczba przeprowadzonych szkoleń w środowiskach twórczych w zakresie kształcenia do skutecznego radzenia sobie w nowych warunkach organizacyjno-prawnych; • liczba uczestników szkoleń w środowiskach twórczych w zakresie kształcenia do skutecznego radzenia sobie w nowych warunkach organizacyjno-prawnych; • liczba wniosków grantowych składanych przez twórców • liczba stworzonych systemów wdrażania programów autorskich w zakresie edukacji kulturowej.

CEL 2	
Podnoszenie poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych)	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	**WSKAŹNIKI REALIZACJI STRATEGII**
• organizowanie imprez/ wydarzeń kulturalnych, które łączą w sobie funkcję autotelicznego uczestnictwa w kulturze	• liczba zorganizowanych imprez wydarzeń kulturalnych, które łączą w sobie funkcję autotelicznego uczestnictwa w kulturze

z innymi funkcjami (edukacyjną, rozrywkową, rekreacyjną itp.); • system zachęt i promocja sponsoringu, który jest nakierowany na subwencjonowanie uczestnictwa w kulturze; • wspieranie rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego i przeciwdziałanie negatywnej stygmatyzacji roli artysty-amatora; • subwencjonowanie rodzinnego uczestnictwa w kulturze, w tym zwłaszcza w kulturze wysokiej; • zwiększenie dostępu do uczestnictwa w kulturze poprzez niwelowanie barier finansowych; • poprawa stanu obiektów kultury poprzez wyposażenie ich w najnowsze rozwiązania technologiczne; • wspieranie inicjatyw artystycznych i kulturalnych mogących „przebić się" do świadomości szerokiej opinii publicznej; • wspieranie programów międzynarodowych służących wymianie doświadczeń; • docieranie z ofertą kulturalną do miejsc, w których nie działają lub słabo działają instytucje kultury, tzw. „mobilna kultura" aktywnie szukająca swoich odbiorców; • programy nakierowane na ułatwienie dostępu do kultury środowiskom defaworyzowanym; • wprowadzanie zmian o charakterze organizacyjnym ułatwiające szerszy dostęp do kultury (np. godziny otwarcia instytucji kultury); • poszukiwane nowych, atrakcyjnych form upowszechniania treści kulturowych; • poprawa informacji kulturalnej/ informacji o wydarzeniach kulturalnych; • promocja kultury (w tym zwiększanie konkurencyjności obszaru poprzez jego zasób kulturowy); • budowa nowych obiektów kulturalnych.	z innymi funkcjami (edukacyjną, rozrywkową, rekreacyjną itp.); • procent zaangażowanych podmiotów gospodarczych z listy 500 największych w województwie śląskim w działalność sponsorską nakierowaną na subwencjonowanie uczestnictwa w kulturze; • liczba amatorskich stowarzyszeń twórczych; • liczba przedstawień, inicjatyw kulturalnych z udziałem artystów amatorów; • liczba wydarzeń i inicjatyw artystycznych otwartych zarówno dla członków związków twórczych jak i artystów amatorów; • liczba subwencjonowanych przedsięwzięć kulturalnych przeznaczonych dla rodzin; • liczba przedsięwzięć kulturalnych, w których obniżono koszty uczestnictwa; • liczba obiektów kulturalnych wyposażonych w najnowsze rozwiązania technologiczne; • liczba inicjatyw artystycznych i kulturalnych, które uzyskały patronat medialny publicznego radia i/ lub publicznej telewizji; • liczba programów międzynarodowych służących wymianie doświadczeń; • liczba inicjatyw realizujących ideę tzw. „mobilnej kultury"; • liczba uczestników „mobilnej kultury"; • zasięg terytorialny inicjatyw realizujących ideę tzw. „mobilnej kultury" • liczba wdrożonych programów nakierowanych na ułatwienie dostępu do kultury środowiskom defaworyzowanym; • liczba uczestników programów nakierowanych na ułatwienie dostępu do kultury środowiskom defaworyzowanym; • liczba wprowadzonych zmian o charakterze organizacyjnym, które ułatwiły szerszy dostęp do kultury (np. godziny otwarcia instytucji kultury); • liczba zwiedzających muzea i wystawy; • liczba widzów i słuchaczy teatrów i instytucji muzycznych; • liczba inicjatyw muzealnych

	i wystawienniczych wykorzystujących nowe technologie komunikacyjne; • liczba inicjatyw kulturalnych nawiązujących w swej formie do szeroko rozumianego „parku rozrywki*"(vide Muzeum Powstania Warszawskiego)* • wskaźnik uczestnictwa w kulturze – panelowe badania sondażowe dot. wiedzy o ofercie kulturalnej województwa oraz deklaracji o uczestnictwie) • dane zastane i wywołane (sondaże) dot. celów przyjazdów turystycznych; • liczba nowopowstałych obiektów kulturalnych.

CEL 3	
Opieka i upowszechnienie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego)	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	**WSKAŹNIKI REALIZACJI STRATEGII**
• inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego; • popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik); • rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat; • rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych; • restauracja i rewitalizacja obiektów i terenów poprzemysłowych i znajdowanie dla nich nowych funkcji służących kulturze; • wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (uświadamianie o atrakcyjności turystycznej regionu poprzez odwołanie do kultury); • dokumentowanie życia codziennego, w tym zwłaszcza tych jego aspektów, które odchodzą do przeszłości.	• liczba spójnych/ długofalowych projektów mających na celu inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego w województwie; • liczba projektów popularyzujących dziedzictwo kulturowe (w tym zwłaszcza wykorzystujących Internet); • liczba projektów badawczych badających kulturę w województwie śląskim; • liczba odrestaurowanych i zrewitalizowanych obiektów zabytkowych (w tym sakralnych); • nakłady na restaurację i rewitalizację obiektów zabytkowych (w tym sakralnych); • liczba odrestaurowanych i zrewitalizowanych obiektów poprzemysłowych służących kulturze; • nakłady na restaurację i rewitalizację obiektów poprzemysłowych służących kulturze; • liczba odrestaurowanych i zrewitalizowanych obszarów poprzemysłowych służących kulturze; • nakłady na restaurację i rewitalizację obszarów poprzemysłowych służących kulturze; • liczba obiektów/ miejsc stanowiących dziedzictwo kulturowe wymienianych

	jako atrakcje turystyczne w materiałach adresowanych do turystów; • dane zastane i wywołane (sondaże) dotyczące celów przyjazdów turystycznych; • liczba turystów odwiedzających województwo; • liczba projektów i innych inicjatyw dokumentujących życie codzienne w województwie.

CEL 4	
Wsparcie i promocja środowisk twórczych	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI REALIZACJI STRATEGII
• tworzenie warunków oraz instrumentów umożliwiających twórcze działania (stypendia, warsztaty, nagrody, pracownie otwarte itp.); • rozwój szkolnictwa artystycznego; • programy szkoleniowe dla twórców mające na celu upowszechnienie w środowisku wiedzy z zakresu zarządzania i marketingu; • programy kojarzące środowiska twórcze z otoczeniem biznesu; • programy wspierania debiutujących twórców; • budowanie rynku sztuki dla artystów; • system zachęt i promocja sponsoringu, który jest nakierowany na wsparcie i promocję środowisk twórczych; • programy mające na celu podniesienie wartości estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej oraz obiektów użyteczności publicznej; • wspieranie rozwoju wzornictwa przemysłowego i sztuki użytkowej; • programy służące zacieśnianiu współpracy (na zasadach rynkowych) przemysłu i projektantów przemysłowych/ artystów użytkowych.	• liczba przyznanych stypendiów przeznaczonych dla środowisk twórczych; • liczba zorganizowanych warsztatów dla środowisk twórczych; • liczba uczestników warsztatów przeznaczonych dla środowisk twórczych; • liczba przyznanych nagród dla artystów; • liczba przedsięwzięć zorganizowanych w pracowniach otwartych dla środowisk twórczych; • liczba uczestników przedsięwzięć zorganizowanych w pracowniach otwartych i rezydencjach dla środowisk twórczych; • liczba szkół artystycznych wszystkich szczebli edukacji; • liczba uczniów i studentów kształcących się w szkołach artystycznych; • liczba programów szkoleniowych/ warsztatów dla twórców mające na celu upowszechnienie w środowisku wiedzy z zakresu zarządzania i marketingu; • liczba uczestników programów szkoleniowych/ warsztatów dla twórców mające na celu upowszechnienie w środowisku twórczym wiedzy z zakresu zarządzania i marketingu; • liczba artystów uzyskujących dochody ze sprzedaży swoich wytworów artystycznych (ankieta wśród artystów w związkach twórczych); • liczba miejsc (galerii, portali itd.) oferujących dzieła sztuki na sprzedaż;

	• liczba programów kojarzących środowiska twórcze w otoczeniem biznesu; • liczba przedsiębiorstw zaangażowanych we wspieranie środowisk twórczych; • liczba artystów współpracujących z otoczeniem biznesu; • liczba programów autorskich nakierowanych na funkcjonalizację i estetyzację przestrzeni publicznej; • liczba ośrodków edukacyjnych kształcących w zakresie designu; • liczba programów służących zacieśnianiu współpracy (na zasadach rynkowych) przemysłu i projektantów przemysłowych/ artystów użytkowych.

Wyszczególnione w powyższych tabelach wskaźniki odnoszą się do przyjętych w Strategii kierunków działania. W praktyce więc wskaźniki te ilustrują stopień realizacji Strategii, pozwalają odpowiedzieć na pytanie, czy i w jakim stopniu realizowane są cele strategiczne.

Nieco odrębnym jednak zagadnieniem jest sama w sobie kwestia długofalowej efektywności Strategii rozwoju kultury w Województwie Śląskim. Przyjęte w niniejszym dokumencie fundamentalne założenie można zawrzeć w następującym zdaniu: **w Województwie Śląskim kultura jest inwestycją, jest kołem zamachowym gospodarki.** Koniec końców więc ostatecznymi wskaźnikami powodzenia przyjętej strategii winny być w naszym najgłębszym przekonaniu „twarde dane socjo-ekonomiczne".

Przyjąwszy, że w województwie śląskim sfera kultury jest traktowana jako specyficzny zasób, w który można i należy inwestować nie tylko dlatego, że kultura jest samoistną, autoteliczną wartością, lecz również dlatego, że jest ona stymulatorem wzrostu społeczno-ekonomicznego, uznać należy, iż owe twarde dane socjo-ekonimiczne powinny być danymi odzwierciedlającymi w możliwie jak najbardziej rzeczowy sposób ekonomiczne związki przyczynowo-skutkowe zachodzące pomiędzy sferą kultury a sferą gospodarki (sferą rozwoju społeczno-gospodarczego, jakością życia obywateli itd.).

Jesteśmy zdania, że takimi „twardymi" wskaźnikami mogą być min.:

- procentowy udział w produkcie wojewódzkim brutto przemysłu kultury;
- poziom wykształcenia mieszkańców województwa (w tym zwłaszcza odsetek osób z wyższym wykształceniem);
- liczba i dynamika wzrostu miejsc pracy związanych pośrednio i bezpośrednio z sektorem kultury;
- wzrost ekonomicznej wartości przestrzeni publicznej i nieruchomości;
- wzrost przychodów z turystyki;
- wzrost liczby miejsc pracy w sektorze turystycznym;
- wzrost przychodów i udziału w produkcie wojewódzkim brutto podmiotów gospodarczych wprowadzających na rynek rozwiązania projektowe opracowane wspólnie z artystami, designerami;

- napływ inwestycji zagranicznych, w przypadku których istotnym czynnikiem przemawiającym za ich lokalizacją na terenie województwa śląskiego było przekonanie: (1) o wysokim kapitale ludzkim mieszkańców województwa i (2) o wysokim poziomie tolerancji społeczno-kulturowej ugruntowanej na wielosetletniej tradycji twórczej koegzystencji wielu kultur.

3.3. Raportowanie

Raportowanie będzie podstawowym narzędziem w procesie kompleksowego monitoringu Strategii i będzie ono stanowiło podstawę do dalszych działań. Raporty monitorujące Strategię zawierać będą wszelkie dane statystyczne pozyskane i zagregowane przez organy monitorujące Strategię praz analizy statystyczne wraz z wnioskowaniem. Na ich podstawie dokonywana będzie ocena uzyskanych wyników w zestawieniu z założonymi celami strategicznymi, a w przypadku ich rozbieżności pozwolą one skorygować te działania, w których zaobserwowano pewne odchylenia.

Raportowanie będzie się odbywało w okresach rocznych przez cały okres realizacji Strategii (czyli do 2015), natomiast raport monitorujący opracowany zostanie w pierwszym kwartale roku następującego po okresie będącym przedmiotem monitorowania. Wszystkie raporty podlegać będą zatwierdzeniu przez Zarząd i Sejmik Województwa Śląskiego.

W sytuacji przedłużenia czasu obowiązywania Strategii zwiększeniu ulegnie również liczba rocznych raportów monitorujących.

4. Potencjalne źródła finansowania

Strategia rozwoju kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2015 finansowana będzie z kilku źródeł, do najważniejszych z nich należą:

4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 w ramach Priorytetu IV – Kultura.
5. Fundusze Strukturalne – Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny
6. Budżety jednostek samorządowych (jst)
7. Budżet państwa (środki odpowiednich ministerstw)
8. Środki prywatne

CEL 1	
Wytwarzanie kompetencji potrzebnych do (1) uczestnictwa w kulturze (odbiorcy), (2) efektywnego zarządzania kulturą (animatorzy/ menedżerowie kultury i (3) twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej (twórcy).	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
• autorskie programy edukacji kulturowej/ edukacji w zakresie kształtowania kompetencji kulturowych;	budżet państwa (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, MENiS), środki unijne: Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich; EFS - Działanie 2.1. „Zwiększenie dostępu do edukacji - promocja kształcenia przez całe życie” budżety jst, RPO Woj. Śląskiego

• edukacja w zakresie zarządzania kulturą - kształcenie menedżerów kultury, animatorów kultury, instruktorów kultury;	budżet państwa, budżety jst, środki unijne: Europejski Fundusz Społeczny; RPO Woj. Śląskiego
• edukacja środowisk twórczych (do skutecznego radzenia sobie w nowych warunkach organizacyjno-prawnych);	budżet państwa, budżety jst, środki unijne: Europejski Fundusz Społeczny; RPO Woj. Śląskiego
• tworzenie systemów wdrażania programów autorskich.	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego

CEL 2	
Podnoszenie poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych).	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	**POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA**
• organizowanie imprez/ wydarzeń kulturalnych, które łączą w sobie funkcję autotelicznego uczestnictwa w kulturze z innymi funkcjami (edukacyjną, rozrywkową, rekreacyjną itp.);	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego - Działanie 4.3 „Promocja kultury", środki prywatne
• system zachęt i promocja sponsoringu, który jest nakierowany na subwencjonowanie uczestnictwa w kulturze;	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego, środki prywatne
• wspieranie rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego i przeciwdziałanie negatywnej stygmatyzacji roli artysty-amatora;	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego, środki prywatne
• subwencjonowanie rodzinnego uczestnictwa w kulturze, w tym zwłaszcza w kulturze wysokiej;	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego, środki prywatne
• zwiększenie dostępu do uczestnictwa w kulturze poprzez niwelowanie barier finansowych;	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego,
• poprawa stanu obiektów kultury poprzez wyposażenie ich w najnowsze rozwiązania technologiczne;	środki unijne: ZPORR - Działanie 1.4 „Rozwój turystyki i kultury"; Działanie 1.5 „Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego", budżet państwa, budżety jst, RPO Woj. Śląskiego
• wspieranie inicjatyw artystycznych i kulturalnych mogących „przebić się" do świadomości szerokiej opinii publicznej;	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego - Działanie 4.3 „Promocja kultury"
• wspieranie programów międzynarodowych służących wymianie doświadczeń;	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego - Działanie 4.3 „Promocja kultury"
• docieranie z ofertą kulturalną do miejsc, w których nie działają lub słabo działają instytucje kultury, tzw. „mobilna kultura"	środki unijne: ZPORR - Działanie 1.4 „Rozwój turystyki i kultury", budżety jst, RPO Woj. Śląskiego

aktywnie szukająca swoich odbiorców;	
• programy nakierowane na ułatwienie dostępu do kultury środowiskom defaworyzowanym;	środki unijne: ZPORR - Działanie 1.4 „Rozwój turystyki i kultury", budżety jst, RPO Woj. Śląskiego
• wprowadzanie zmian o charakterze organizacyjnym ułatwiające szerszy dostęp do kultury (np. godziny otwarcia instytucji kultury);	środki unijne: ZPORR - Działanie 1.4 „Rozwój turystyki i kultury", budżety jst, RPO Woj. Śląskiego
• poszukiwane nowych, atrakcyjnych form upowszechniania treści kulturowych;	środki unijne: ZPORR - Działanie 1.4 „Rozwój turystyki i kultury", budżety jst, RPO Woj. Śląskiego
• poprawa informacji kulturalnej/ informacji o wydarzeniach kulturalnych;	środki unijne: ZPORR - Działanie 1.4 „Rozwój turystyki i kultury", Działanie 3.2. „Obszary podlegające restrukturyzacji", budżety jst, RPO Woj. Śląskiego - Działanie 4.2. „Systemy informacji kulturalnej"
• promocja kultury (w tym zwiększanie konkurencyjności obszaru poprzez jego zasób kulturowy);	środki unijne: ZPORR - Działanie 1.4 „Rozwój turystyki i kultury", Działanie 3.2. „Obszary podlegające restrukturyzacji", budżety jst, RPO Woj. Śląskiego
• budowa nowych obiektów kulturalnych.	środki unijne: ZPORR- Działanie 1.4. „Rozwój turystyki i kultury", Działanie 3.2 „Obszary podlegające restrukturyzacji", budżety jst, RPO Woj. Śląskiego

CEL 3	
Opieka i upowszechnienie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego).	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
• inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego;	środki unijne: Działanie 1.4. „Rozwój turystyki i kultury", RPO Woj. Śląskiego - Działanie 4.2. „Systemy informacji kulturalnej"
• popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik);	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego - Działanie 4.2. „Systemy informacji kulturalnej"
• rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat;	RPO Woj. Śląskiego, (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego), budżet państwa, budżet jst
• rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych;	środki unijne: ZPORR- Działanie 1.4. „Rozwój turystyki i kultury", Działanie 3.2 „Obszary podlegające restrukturyzacji", budżety jst, RPO Woj. Śląskiego – Działanie 4.1 „Infrastruktura kultury"
• restauracja i rewitalizacja obiektów i terenów poprzemysłowych i znajdowanie dla nich nowych funkcji służących	środki unijne: ZPORR- Działanie 1.4. „Rozwój turystyki i kultury", Działanie 3.2 „Obszary podlegające restrukturyzacji",

kulturze;	Działanie 3.3 „Zdegradowane obszary miejskie, poprzemysłowe i powojskowe”, budżety jst, RPO Woj. Śląskiego – Działanie 4.1 „Infrastruktura kultury”
• wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (uświadamianie o atrakcyjności turystycznej regionu poprzez odwołanie do kultury);	środki unijne: ZPORR - Działanie 1.4 „Rozwój turystyki i kultury”, budżety jst, RPO Woj. Śląskiego
• dokumentowanie życia codziennego, w tym zwłaszcza tych jego aspektów, które odchodzą do przeszłości.	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego - Działanie 4.2. „Systemy informacji kulturalnej”

CEL 4	
Wsparcie i promocja środowisk twórczych.	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
• tworzenie warunków oraz instrumentów umożliwiających twórcze działania (stypendia, warsztaty, nagrody, rezydencje, pracownie otwarte itp.);	środki unijne: Europejki Fundusz Społeczy, budżety jst, RPO Woj. Śląskiego, środki prywatne
• rozwój szkolnictwa artystycznego;	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego; EFS - Działanie 2.1. „Zwiększenie dostępu do edukacji - promocja kształcenia przez całe życie”
• programy szkoleniowe dla twórców mające na celu upowszechnienie w środowisku wiedzy z zakresu zarządzania i marketingu;	środki unijne: ZPORR - Działanie 2.1 „Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnego rynku, pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie”, Europejski Fundusz Społeczny
• programy kojarzące środowiska twórcze z otoczeniem biznesu;	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego, środki prywatne
• programy wspierania debiutujących twórców;	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego, środki prywatne
• budowanie rynku sztuki dla artystów;	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego, środki prywatne
• system zachęt i promocja sponsoringu, który jest nakierowany na wsparcie i promocję środowisk twórczych.	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego, środki prywatne
• programy mające na celu podniesienie wartości estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej oraz obiektów użyteczności publicznej;	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego, środki prywatne
• wspieranie rozwoju wzornictwa przemysłowego i sztuki użytkowej;	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego, środki prywatne

• programy służące zacieśnianiu współpracy (na zasadach rynkowych) przemysłu i projektantów przemysłowych/ artystów użytkowych.	budżety jst, RPO Woj. Śląskiego, środki prywatne

ANEKS

1. Spójność dokumentów strategicznych szczebla krajowego i regionalnego ze Strategią rozwoju kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2015

Podstawowym założeniem podczas konstruowania dokumentu Strategii było powiązanie go z następującymi dokumentami strategicznymi:

1. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2002-2020,
2. Strategia rozwoju turystyki w Województwie Śląskim na lata 2004-2013,
3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego,
4. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013.

W toku prac nad niniejszym dokumentem dążono do zachowania spójności pomiędzy treścią powyższych opracowań strategicznych a Strategią rozwoju kultury w Województwie Śląskim.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA LATA 2002-2020

Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa (w tym transgraniczna) oraz współpraca wewnątrzregionalna jest priorytetem horyzontalnym w „Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2002-2020" Wśród pól strategicznych (priorytetów dziedzinowych) wyróżniono: (1) Kulturę, edukację, mobilność i aktywizację zasobów ludzkich; (2) Integrację społeczną, bezpieczeństwo i zdrowie; (3) Restrukturyzację i rozwój gospodarki; (4) Innowacje, technologie, działalność R+B; (5) Ochronę i kształtowanie środowiska oraz przestrzeni a także (6) Transport, komunikację i informację. W oparciu o pola strategiczne zdefiniowane zostały cztery podstawowe cele strategiczne:

I. Wzrost wykształcenia mieszkańców oraz ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych w poczuciu bezpieczeństwa społecznego i publicznego.
II. Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki.
III. Poprawa jakości środowiska naturalnego i kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni.
IV. Rozbudowa oraz upowszechnienie systemu infrastruktury technicznej.

„Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2002-2020" jest dokumentem nadrzędnym wobec „Strategii rozwoju kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2015", a określone w nim cele bezpośrednio przekładają się na ustalenia strategiczne zawarte w niniejszym dokumencie.

Cel I Strategii Rozwoju realizowany będzie przez wszystkie cztery cele Strategii rozwoju kultury w Województwie Śląskim. Kierunek działań, który został wyznaczony w ramach II celu Strategii Rozwoju („Zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu") realizowany będzie poprzez cele kierunkowe drugiego i trzeciego celu Strategii rozwoju kultury. Cel III Strategii Rozwoju uwzględniony został przy wyznaczaniu kierunków działań w ramach trzeciego celu Strategii rozwoju kultury.

STRATEGIA ROZWOJU TURYSTYKI W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM NA LATA 2004-2013

Głównym celem „Strategii turystyki w Województwie Śląskim na lata 2004-2013" jest rozwój turystyki biznesowej, miejskiej, tranzytowej, aktywnej oraz agroturystyki. Do

najważniejszych zadań wykonawców Strategii należy podnoszenie jakości usług turystycznych oraz tworzenie systemów wsparcia dla kreowania i promowania markowych produktów turystycznych regionu. Naszkicowana wizja rozwoju turystyki zoperacjonalizowana została poprzez określenie następujących celów jakościowych: wydłużenie pobytów turystów w województwie śląskim; zwiększenia dochodów gmin i powiatów z turystyki w regionie; zwiększenia liczby turystów poza okresami szczytów wakacyjnych; poprawy wizerunku województwa; zwiększenie liczby ponownych wizyt turystów; unowocześnienie infrastruktury turystycznej; zmniejszenie negatywnego oddziaływania turystki na środowisko przyrodnicze; rozwój współpracy i partnerstwa w regionie, gminach; wspomagania rozwoju innych branż; podniesienia poziomu wiedzy humanistycznej i przyrodniczej oraz kultury zwiedzania turystów a także poprawy zdrowia i kondycji fizycznej turystów.

Cele te (w szczególności rozwój turystyki biznesowej, miejskiej, tranzytowej, aktywnej oraz agroturystyki) realizuje cel 3 Strategii rozwoju kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2015 - „Opieka i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego)" poprzez następujące kierunki działania:

(1) rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych,

(2) wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (uświadamianie o atrakcyjności turystycznej regionu poprzez odwołanie do kultury);

a także cel 2 - „Podnoszenie poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych)" poprzez określony kierunek działań (1) organizowanie imprez/ wydarzeń kulturalnych, które łączą w sobie funkcję autotelicznego uczestnictwa w kulturze z innymi funkcjami (edukacyjną, rozrywkową, rekreacyjną itp.).

Cel 6 Strategii rozwoju turystyki - „Podnoszenie dostępności i jakości świadczonych usług turystycznych oraz budowa systemu wsparcia rozwoju markowych produktów turystycznych" realizowany jest przez określony w Strategii rozwoju kultury kierunek działania w ramach celu 2 - „Podnoszenie poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych)" - promocja kultury (w tym zwiększanie konkurencyjności obszaru poprzez jego zasób kulturowy).

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Celem generalnym polityki przestrzennej Województwa Śląskiego, wychodzącym z zasady zrównoważonego rozwoju, jest kształtowanie harmonijnej struktury przestrzennej sprzyjającej wszechstronnemu rozwojowi województwa. W ramach Planu wyznaczonych zostało 6 celów strategicznych:

I. Dynamizacja i restrukturyzacja przestrzeni województwa.
II. Wzmocnienie funkcji węzłów sieci osadniczej.
III. Ochrona zasobów środowiska, wzmocnienie systemu obszarów chronionych i wielofunkcyjny rozwój terenów otwartych.
IV. Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury.
V. Stymulowanie innowacji w regionalnym systemie zarządzania przestrzenią.
VI. Rozwój współpracy międzyregionalnej w zakresie planowania przestrzennego.

Kierunki działań („Rozwój i wspieranie restrukturyzacji wybranych dziedzin usług publicznych";„Wykreowanie zintegrowanego regionalnego produktu turystycznego";

„Rozwijanie potencjału wewnętrznego obszarów zagrożonych marginalizacją") I celu Planu Zagospodarowania Przestrzennego realizowane są poprzez wyznaczone kierunki działań w ramach drugie i trzeciego celu Strategii rozwoju kultury.

II, V i VI cel Planu realizowany jest poprzez wyznaczone w kierunki działań w ramach 3 celu strategicznego Strategii rozwoju kultury - „Opieka i upowszechnienie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego)".

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004-2013

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 jest dokumentem tworzącym ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w obszarze kultury oraz organizującym politykę kulturalną państwa. Celem strategicznym rozwoju kultury w Polsce jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach, zaś cele szczegółowe dotyczą (1) wzrostu efektywności zarządzania sfera kultury; (2) wprowadzenia innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury; (3) zmniejszenia dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury; (4) wzrostu uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury; (5) poprawy warunków działalności artystycznej; (6) efektywnej promocji twórczości; (7) zachowania dziedzictwa i aktywnej ochrony zabytków oraz (8) zmniejszenia luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury.

Wszystkie cztery cele Strategii rozwoju kultury w Województwie Śląskim wypływają z powyższych ośmiu celów cząstkowych Narodowej Strategii Rozwoju i w całości będą ją realizowały.

2. Spis map

Mapa 1-1. Powiaty w subregionach województwa śląskiego w roku 2004. 7
Mapa 2-1. Liczba kin stałych ogółem według gmin województwa śląskiego w roku 2004. ... 13
Mapa 2-2. Teatry i instytucje muzyczne według województw w roku 2004. 9
Mapa 2-3. Liczba muzeów (instytucji kultury) wraz z oddziałami według gmin województwa śląskiego w roku 2004 (na podstawie danych z GUS). 16
Mapa 2-4. Liczba bibliotek i filii oraz liczebność księgozbioru w woluminach według województw w roku 2004. 23
Mapa 2-5. Liczba bibliotek i filii według gmin województwa śląskiego w roku 2004. 25
Mapa 2-6. Wybrane elementy infrastruktury służącej kulturze wg subregionów województwa śląskiego w roku 2004. 27
Mapa 3-1. Seanse w kinach według gmin województwa śląskiego w roku 2004. 31
Mapa 3-2. Liczebność księgozbioru według gmin województwa śląskiego w roku 2004. 35
Mapa 4-1. Widzowie kin wg gmin województwa śląskiego w roku 2004. 40
Mapa 4-2. Zwiedzający muzea i oddziały wg gmin województwa śląskiego w roku 2004. ... 41
Mapa 4-3. Liczba czytelników według gmin województwa śląskiego w roku 2004. 45
Mapa 4-4. Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz według gmin województwa śląskiego w roku 2004. 46

3. Spis tabel

Tabela 2-1. Zbiory własne galerii państwowych i samorządowych wg województw w dniu 31 XII 2004. 17
Tabela 3-1. Liczba jednostek inwentarzowych oraz depozytów według kategorii w muzeach w województwie śląskim na koniec 2004 roku. 32
Tabela 5-1. Trudności finansowe gospodarstw domowych w korzystaniu z wybranych form uczestnictwa w kulturze według województw. 53
Tabela. Struktura Strategii rozwoju kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2015 70

4. Spis wykresów

Wykres 2-1. Liczba kin stałych według województw w roku 2004. 11
Wykres 2-2. Liczba muzeów łącznie z oddziałami oraz liczba obiektów przystosowanych dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich według województw w roku 2004. 14
Wykres 2-3. Ogólna liczba zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz liczba zabytków z wyłączeniem wielkoobszarowych, archeologicznych, przeniesionych do skansenów i nieistniejących w Polsce według województw w roku 2004. 19
Wykres 2-4. Liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru z wyłączeniem zabytków będących wielkoobszarowymi założeniami miejskimi lub wiejskimi, nieruchomych przeniesionych do skansenów oraz nieistniejących, wpisanych nadal do rejestru zabytków w województwie śląskim w roku 2006 według ich rodzaju. 20
Wykres 3-1. Seanse ogółem oraz seanse filmów produkcji polskiej według województw w roku 2004. 30
Wykres 3-2. Przedstawienia i koncerty w teatrach i instytucjach muzycznych według województw w roku 2004. 28
Wykres 4-1. Liczba widzów ogółem oraz widzów na filmach produkcji polskiej według województw w roku 2004. 38
Wykres 4-2. Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych według województw w roku 2004. 37
Wykres 4-3. Liczba czytelników bibliotek według województw w roku 2004 (w tys.). 42
Wykres 4-4. Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz według województw w roku 2004 (w milionach woluminów). 43
Wykres 5-1. Wydatki samorządów wojewódzkich ogółem na kulturę i ochronę dziedzictwa w roku 2004 (w milionach złotych). 48
Wykres 5-2. Wydatki budżetów powiatów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według województw w roku 2004 (w milionach złotych). 49
Wykres 5-3. Wydatki budżetów gmin w województwach na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w roku 2004. 50
Wykres 5-4. Skumulowane wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego budżetów gmin, miast na prawach powiatu, powiatów oraz województw według województw w roku 2004. 52
Wykres 7-1. Poziom uczestnictwa w wybranych instytucjach kulturalnych na terenie województwa śląskiego w roku 2000 oraz 2004. 56
Wykres 7-2. Liczba wybranych instytucji kulturalnych na terenie województwa śląskiego w roku 2000 oraz 2004. 56

5. Spis rysunków

Rysunek 1. Model systemu kultury i jego obszarów 64
Rysunek 2. Schemat organizacyjny dot. wdrażania Strategii 74
Rysunek 3. Schemat faz monitoringu Strategii 76

6. Bibliografia

1. „Kultura w 2004 r.", Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2005r.;
2. „Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych", Krajowy Ośrodek Badania i Dokumentacji Zabytków, Warszawa 2004r.;
3. „Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego 2004", Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2004r.;
4. „Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków", Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, Warszawa 2006r.;
5. „Strategia rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2020", Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2005r.;
6. „Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013", Ministerstwo Kultury, Warszaw 2003r.;
7. „Strategia rozwoju turystyki w Województwie Śląskim na lata 2004 – 2013", Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa w Katowicach, Katowice 2004r.;
8. „Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego", Marszałek Województwa Śląskiego; Katowice, 21 czerwca 2004
9. „Zmiany demograficzne i ich wpływ na kształtowanie usług społecznych i rozwój gospodarki regionu", Grupa Doradcza Sienna, Warszawa 2005r.
10. „Diagnoza stanu zachowania zabytków województwa śląskiego" - projekt, Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego w Katowicach, Katowice 2006r.